

Kaupallon kansakunta.

Der

Tietoja

Maailman kansoista,

heidän tawoista, uskonnoista
ja waiheista.

Saksasta mukailtu.

Turussa,

Frenekellin Kirjapainossa, 1860.

J. W. Lilljan & C:o kustannuksella.

Imprimatur: *L. Heimbürger.*

Sisällys.

	Sivu.
Ihmiskunta yleensä	5.
1. Kaukasolainen ihmisluokka	6.
2. Mongolilainen "	7.
3. Aitiopilainen "	7.
4. Amerikkalainen "	7.
5. Malajilainen "	7.
Ensimmäinen Osake. Kristuksen edelliset kansat.	
1. Heprealaiset eli Juutalaiset	17.
2. Intialaiset	27.
3. Eegytiläiset	29.
4. Babylonilaiset ja Assyrialaiset	35.
5. Phoinikilaiset	37.
6. Persialaiset	39.
7. Skythiläiset	42.
8. Hellenat eli Kreikkalaiset	44.
9. Roomalaiset	63.
Toinen Osake. Kristuksen jälkiset kansakunnat . . . . . 82.	
Germanilaiset (Saksalaiset)	88.
Frankilaisten valta	97.
Britannian saarten asukkaat	99.
Normannilaiset eli Skandinavilaiset	103.
Slawilaiset	107.
Suomalaiset	111.
Arapilaiset	116.
Japanesit	122.
Neekerit	124.
Kolmas Osake. Uutten maanpiirin-osain kansat.	
Amerikan alkukansat	126.

Ihmiskunta yleensä.

Sekä uskontomme pyhät alku-tiedot, että muuten kansojen vanhimmat muistojutut viittaavat siihen, että ihmis-kunnan alku-perä on ollut Keski-aasiassa. Siellä on luontokin niin runsaasti jakanut kauneuttansa, että nämät paikka-kunnat Mooseksen kirjjoissa täydellä oikeudella kutsutaan "Paratiisiksi" eli "Jumalan puu-tarhaksi". Pyhä Raamattu, joka on uskottavista historiallis-tiedoista vanhin, kertoo, niinkuin tiedämme, että ihmiset ovat lähteneet yhdestä paris-kunnasta, Atamista ja Gewasta. Mutta ihmiskunta hävitettiin pian pahuu-tensa tähden; ainoastaan Noa perheenensä jätettiin elämään. Kolme poikansa Sem, Ham ja Japhetti tulivat nyt uuden ihmisluonnon esi-isiksi. Sittemmin ovat myöskin maanpallon kansat näistä Noan pojista saaneet nimitystä, kun ovat jakauneet kolmeen isoon lahkoon: Semilaiset, Hamilaiset ja Japhettilaiset.

Koska nyt aikojen kulussa ihmiset yhä lewiisivät lewiämistänsä maan päällä, muuttuivat he vähitellen ulko-muotonsa puolesta toisistaansa eriäväisiksi. Tähän oli monta vaikuttavaa syytä, milloin eri ilma-ala ja muu asunto-paikan eroavaisuus, milloin

eri siviisityksen- ja elatuksen-tila. — Sentähden ha-
josivatkin ihmiset eri kansoihin; kansa, näet, on yksi
yhteis-elämään liitetty wäen-paljous, joka kieletä
tai ulko-muodolta, tawoilta, uskonnolta ja halli-
tus-muodoltansa taidetaan muista kansoista erittää.
Mutta muutamat kansat pysyiwät likemmässä suku-
laisuudessa toisillensa, toiset taas wallankin wieraan-
tuivat ja sillä tawoin on syntynyt koko maan-pii-
rissä wiisi eri ihmis-lajia eli luokkaa, jotka kuitenkin
kaikki, — kun ovat yhdestä paris-kunnasta saaneet
alkunsa, — ovat itsestänsä yhtä pätevät, waikka
monenlaiset seikat owatkin estäneet heitä samaan
kuntoon pääsemästä. Nämät ihmisluokat ovat:

1. Kaukasolainen ihmisluokka, johon
kuuluvat kaikki Eurooppalaiset, paitsi suoma-
laista kansan-lahkoa, Länsi-aasialaiset ja Poh-
jois-afrikkalaiset. Tämä luokka, joka on Kau-
kasoin wuori-selänteen mukaan nimitetty, on kaikista
etewimpänä pidettävä. Sillä tämä on se ainoa,
johon siviisitys on oikein päässyt juurtumaan ja
josta se sitten on lewinnyt toisille kansa-kunnille.
Sentähden woimmekin sen sanoa ihmiskunnan joh-
dattajaksi. Hänen jalo kutsumuksensa näyttää ole-
wan siviisityttää vielä roakuudessa eläviä weliänsä.
Myöskin ihmiskunnan historia kertoilee melkein ai-
noastaan tähän kuuluwien kansojen wehkeistä ja
edistymisestä. — Waalea iho, pitkät ja pehmeät
hiukset ynnä kaunis ja soma kaswojen muoto owat
Kaukasoin ihmis-luokan tunnus-merkit.

2. Mongolilainen ihmisluokka; siihen kuuluu isoin osa Aasian asukkaita, jos Vänsi-aasialaiset eroitamme, vieläpä Suomalaiset kansat Euroopassa ynnä Eskimot Pohjois-amerikassa. Siihen kuuluvilla kansoilla on enimmäkseen vaalean-keltainen iho, karheat hiukset, silmän-nurkat winossa ja poskipääät (sasu-pääät) pystyssä. Suomalaiset ovat tässä luokassa melkein ainoat, jotka ovat päässeet korkeampaan siviilistykseen.

3. Etiopilainen ihmisluokka; tämä sisältää kaikki Ahrikkalaiset, jotka eivät kuulu Kaukasolaiseen ihmisluokkaan. Tunto-merkkinsä ovat: musta iho, villavat läherä-hiukset, paksut huulet ja nykärä nenä. He kutsutaan tavallisesti Neekeriksi.

4. Amerikkalainen ihmisluokka; tähän kuuluvat kaikki Amerikan kotoperäiset kansat eli alkuperäiset. Nämät tunnetaan värin-erästä ihosta, ohuesta musta-tufoasta ja leveästä naamas-tansa.

5. Malajilainen ihmisluokka; tähän kuuluu osa Intian itä-saarenon asukkaita ynnä Etelämeren saaristolaiset. Malajilaiseen kansakuntaan kuuluvilla on ruosteisen-värisen iho, leveä nenä, pitkä suu, mustat, paksut läherä-hiukset.

Näistä ihmisluokkain tunnus-merkeistä havaitsemme, ihon, tufoan ja pääkallon rakennuksen parhaiten osoittavan, mihin luokkaan kukin kansa on luettava. Kaukasolaisessa ihmisluokassa

tunnetaan Eurooppalaisen pää kohta pitkällisestä raiwaastaan, joka tavallisesti on munan-muotoinen, myöskin kauniista otsan kumuusta ja suorasta nenän-roustoista, joka on josjakin esiin pistävä. Etäindialaiset ovat merkittävät pääkallonsa suippu-kasta kumuusta, lyhyestä taka-raiwaasta ja warsein lujista leukapielistänsä. Aitiopilaisen ihmisluokan Ahrikkalaisilla taas on kaita taka-raiwa ja lyhyt nenän-rousto, mutta Tartarilaisilla ja Kalmukilla Kaspien meren tienoilla on suippo pääkallo, alhainen otsa, syvät silmänkolot ja aiwan lyhyt nenän-rousto.

Näin helposti ei käy ko'on ja wartalon puolesta ihmisluokat toisistansa eroittaa. Lyhyimmät ihmiset asuwat pohjois- ja etelä-nawan liellä. He harwoin ovat enemmän kuin neljän jalan korkeiset. Syy tähän matelewaisuuteen on kylmä ilma, joka myöskin kutistaa kaswut ja estää heidät sitten kuruudesta tansa kohoamasta. Pää-syy kansojen erinäisyyteen on ilman-ala, jolla ymmärretään jonkun maan kylmyys, lämpimyyt ja sää. Nimmainen ilman-ala maassa on, rippuu warsinakin siitä, onko maa päivä-wän-tasaajaa liellä wai siitä kaukana. Mitä likempänä päivä-wän-tasaajata maa onpi, sitä lämpösempi; mitä kaukaisempana siitä, sitä kylmempi. Myöskin monta muuta seikkaa kossee ilman-alaan. Niin woivat meren likeys, maan sisällinen luonne, jos se esimerkiksi on suoperäinen tahi ei, ja korkeat wuoret, jotka maan rajoittawat ja suojelewat, tehdä ilman-alan josjakin toisemmoiseksi, kuin päivä-wän-tasaajan kaukaisuudesta arwaten päättää sopiisi.

Kun nyt Kaukasolainen ihmisluokka, joka on kaikesta vanhimpana pidettävä, yhä lewisi maan päällä, niin oli tästä wälttämätön seuraus, että ne ihmiset, jotka Aasiasta muuttivat majansa tuohon kuumempaan Ahriikkaan, tulivat monen muutoksen alaisiksi. Niinpä muuttui ihonsa ihan mustaksi. Mutta ilman-ala ei kose ainoastaan ruumiin kuntoon ja muotoon, waan myös ihmisten hengelliseenkin wireyteen. Myöskin elatus-aineista ja muista ihmiseen koskevista asioista woimme saman sanoa. On esimerkiksi hawaittu, että ihmiset, jotka wuorimaissa asuwat, owat wireät, ahkerat, innokkaat ja wapautta rakastawaiset, mutta newaisten paikkakuntien asukkaat synkkä-mieliset ja jotensakin tylsäpäiset. Tästä yleisestä luonnon-la'ista on kuitenkin monta poikkeusta.

Kansakuntien erityisiin ihoihin nähden, on vielä seuraawa seikka muistettawana. Ihmisen ruumiilla on oikeastansa kaksi peitettä, toinen ulkopuolinen tahi päällyks-nahka ja toinen sisällinen, joka nimitetään warsinaiseksi nahaksi. Näitten peiteitten wälillä on mahdottoman hieno liiwainen aine, joka lewiää yli koko ihmis-ruumiin. Tämä aine tekee semmoisen ihojen erinäisyyden mahdolliseksi; Meekerillä on se musta ja Malajilaisilla ruosteen-karwainen. Tämä liiwa, näet, hiiluu kuulakan eli läpi-näyttävän päällyks-nahan läpi ja antaa siis ruumiille wärinsä. Mutta tämän liiwa-aineen wäriin kosee myös ilman-ala paljon.

Koska nyt olemme tarkastelleet tämän ihmiskunnan jakaamisen viiteen pää-luokkaan, niin käykäämme katsastelemaan ihmisten ensi-oloja ja alkuseikkoja.

Paremmiin ja selkeämpiin kuin uskontomme alkutiedoissa, ei ole missään ihmiskunnan ensi-olot luvattuina. Ensimmäisestä pariskunnasta syntyi perhe. Tästä taas syntyi toisia perheitä, jotka yhdistyivät isoon perhe-kuntaan, jonka luonnollinen esimies wanhin perheen-isä oli. Luemme Moseksen kirjoissa, että Aaprahamin suku jo kolmannessa suku-polweessa, Jaakopin isännöidessä, sisälsi seitsemänkymmentä henkeä. Tämä seitsemän-kymmenen hengen lukuisen perhe-kunta läksi Egyptiin. Kolmen-sadan vuoden kuluttua oli tästä Jaakopin perhe-kunnasta jo paisunut kansa, johon kuului monta sataa tuhatta henkeä. Samatekkuin Heprealainen eli Juutalainen kansa, ovat myöskin muut kansat wähitellen syntyneet.

Uivan ihmeteltävä on, kuinka ihminen niillä hengellisillä lahjoilla ja woimilla, jotka Jumala hänelle lahjoitukseksi oikeasta kodistansa antoi, wähitellen halwasta olostansa on woinut päästä sille korkealle sivistyksen kannalle, sekä tiedetten että taidetten puolesta, jolla se nyt on.

Puute oli nähtävästi ihmisen ensimmäinen opettaja, ja tuo ihmisen kelsintö-woima toinen. Kuvitelkaamme mielehemme ensimmäiset ihmiset, kuinka alastomina häärasiwät maan päällä. Nyt teki kuumuus tahi kylmyys jotakin suojelestusta heille tarpeelliseksi. Silloin näki ihminen eläimet, kuinka he

juoskentelivat suojelewiſſa peitoiſſansa, jotka itse Suoja oli heille antanut. Eipä ſiis ihmettä ollutkaan, että ihminen tappoi eläimet ja heidän lämpöiſiſtä taljoista teki itsellensä purun. Semmoiſiſta wäähäpäättöiſiſtä aluiſta ſyntyiwät kaikki keſſinnöt, jotka ſittemmin ihmisten kautta tapahtuivat. Enſimmäiſet puitten lehdiſtä ja eläinten taljoista ſaitä vastaan ſuojelufſekſi tehdyt peitot oliwat pian toiſiin ſoweliaampiin ja mukawampiin waatteiſin waihetettawat. Wärin koreus, joſta itä-maiſſa eläinten taljat wälkkywät, ylytti myöſkin ihmistä pitämään ulko-näöſtänſä ja waatteiſtansa enemmän huolta. Sittenpä keſſittiin kutominen ja pianpa reipaſteltiin kudotuiſſa kankaiſſa, jotka ſittemmin opittiin monenmoiſilla wäriillä koriftamaan. Yhtä halpa alku oli myöſkin rakennus-aidon. Ihmiſten tarwe ſuojella itsensä kylmäſtä, lämpimäſtä ja ſateiſtä pakoitti heitä itsellensä majoja tekemään, jotka aluſſa eiwät olleet muiſta rakennus-aineiſta, kuin lehditykſiſtä, mutta ſittemmin tulivat yhä mukkeammiksi, kunnes wiimein opittiin kiwiä yhteen liittämään ja muuria rakentamaan.

Kuinka kielet owat ihmiiſille ſyntyneet, taidamme wieläkin joka hetki pieniiſſä lapſiiſſa hawaita. Lapsi, kun ei wielä muulla keinolla woi tahtoansa ja mieltänſä ſelittää, käyttää aina enſiſi wiittaus-puhetta; ſittemmin waſta oppii muutamia ſanoja lausumaan ja pieniä lauſeita ſommittlemaan. Moninaiſiſtä ſyiiſtä näyttää ſe meille aiwan toden-mukaiſelta, että enſimmäiſet ihmiiſet owat ſamaa keinoa käyttäneet ym-

märtääksensä toinen toistansa. Känellisestä puheesta syntyi myöhemmin kuva-kirjoitus, jolla ymmärtään taito määrättyt mielimyksiset ja ajatukset silmille esitellä ja muistossa pitää. Jos esimerkiksi voiman mielimus tahdottiin oikein nähtäväksi tehdä, niin kuvailtiin Galopeura eli joku muu elävä, jolla tiedetään olevan paljon voimia. Tällä kuva-kirjoituksella täytyi ihmisten kauvan tulla aikaan, kunnes viimeinkin puustawi-kirjoitus keksittiin. Tultiin, näet, ajattelemaan, että olisi mahdollinen yksityisille kieli-äänille merkkiä mukailta ja niinpä sitten päästiin kirjainten keksintöön. Tämä puustawi-kirjoituksen keksintö, jonka kautta me kuinka hyvänsä voimme toisille ajatuksemme ja tunteemme ilmoittaa, osoittaa täydellisesti, millä erinomaisilla lahjoilla ihmisen henki on varustettu. Sekä kirjainten keksinnön että myöskin kirjapainon kautta, joka paljoa myöhemmin keksittiin, on ihmiskunnan sivistys tuskalle pohjalle iäksi-päiwäksi perustettu.

Yhdestä kielestä, joka ensi-aikoina oli koko ihmiskunnalla yhteinen, syntyivät ilman-alan ja muitten ulkonaiisten seikkojen vaikutuksesta monet erilaiset kielen-murteet. Näistä murteista ovat sittemmin eri-kielet saaneet alkunsa. Mutta näillä on kuitenkin muutamia yhteisiä lakiloita, josta meidän sopii arvata heidän kaikkien yhdestä alkukielestä lähteneen. Aivan kummallisiin päätöksiin tulemme kielten toisiinsa vertaamisella. Niin esimerkiksi näemme Saksan ja Persian kielissä, jos heitä toisiinsa vertaamme, paljon yhtäläisyyttä, vaikka Saksalaiset ja

Perjäläiset asuvat kowin kaukana toinen toisestansa. Tämä näyttää todeksi, että Saksalaisten esi-isät ennen muinoin owat Aasiassa asuskelleet.

Kielten muodostumiseen kosee myöskin paljon kunkin kansan siwistys ja wiljelys. Siwistynyt ihminen puhuu äidin-kieltänsä warsin toisella tavalla, kuin siwistymätön. Useinkin on hänen vaikea ymmärtää sitä puhetta, millä luonnon kasvattama ihminen koettaa ajatuksiansa selitellä. Mitä tässä on puhuttu erinäisistä ihmijistä, se myöskin sopii kokonaiisiin kansoihin.

Myöskin elatus-keinot owat aikojen kuluessa ihmisissä paljon edistyneet. Alussa elettiin ainoastansa puitten hedelmistä, joka ihmis-kunnan ensimmäisessä asunto-paikassa, tuossa satoisassa ja lämpöisessä Aasiassa oli wallankin sopiva. Wasta sittemmin opittiin maan-hedelmistä elatus-aineita hankkimaan. Täs kun huomattiin, että muutamat eläimet hankkivat itsellensä ruokaa toisien eläwien lihasta, tästöpä se ajatus, eikös olisi myöskin ihmisillen tuosta jotakin ruuan-puolta. Mutta kun tämä jossikin farmaalta ja kikkewälta maistui, raa'alta syödä, juohtui jonkun mieleen, eikö sitä voisi kuinka ma'ustaa. Tästäpä sitten ruwettiin keittämisen ja paistamisen keinoa wiljelemään. — Tarwe myöskin pakotti ihmiset maan-wiljelykseen ryhtymään. Kun ihmiset yhä karttuivat karttumistansa, ei riittänyt enään ihmisten tarpeesen tuo wilja, joka itsestänsä nousi maan powesta. No, sitten ei muuta neuwoa ollut, kuin koetella, millä keinolla saataisiin wilja-

sato enenemään. Tästäpä keksittiin tuo ihmis-kunnan siivistykselle aivan tärkeä maan-wiljelys, joka wieroitti kansat kolkasta kierto-elämästä ja tuimaista metsästämisestä, kiinnittäen heidät wakinaisiin asunto-sioihin. Ihmiskunnan viimeiset keksinnöt olivat tieteet ja taiteet. Ensimmäinen tiede, joka oli ihmisille tuttu, oli tähti-tiede. Karja-kansat, jotka öisin oleskelivät ulkona itä-maitten kirikkaan ja lämpimän taiwaan alla, tottuivat pian tähtien säännöllistä juoksua tarkastelemaan, aina nähdesänsä heitä kimaltavaisella taiwaalla. He koettivat tämän järjestyksen ijankaikkisia lakiloita tiedustella ja oppivatkin pian sekä heille tuttujen tähtien että myöskin aurin-gon ja kuun juoksua luvunlasikulla määräämään. Nuoko-putki, johon paimen sattumuksesta puhalsi, antoi ääntä jonkunmoista ja niinpä oli ensimmäinen askel soitto-kalujen keksintöön otettuna. Wedenpin-nalla uiskentelewa wesilintu kiihoitti ihmistä koetta-maan, eikö olisi myöskin hänen mahdollista wesiä kuljeskella. Muutamat yhteen liitetty hirret eli ontakki koverrettu ranka (kuten Suomalai-*sten* haapio) olivat ensimmäiset alukset. Nämät tulivat pian yhä täydellisemmiksi, sittenkun niihin liitettiin aivot ja purjeet. Tällöinen oli alus-*ra*kennuksen alku. — Tällöisistä pienistä alku-seikoista synnyttyänsä, ovat vuosisatojen kuluessa tieteet ja taiteet edistyneet, kunnes ovat päässeet siihen isoon kuntoon, jossa meidän aikoina ovat.

Jos luomme filmät maan-karttaan, joka esittelee koko maanpallon pintaa, näyttää se meille melkein

mahdottomalta, että ihmiset yhdestä ainoasta paikasta olisivat voineet lewitä kaikkiin maanpallon osiin. Kysyttäneen, kuinka ovat ihmiset voineet päästä Amerikkaan eli Etelämeren saariin siihen aikaan, jona merenkulku tapahtui ainoastaan pienillä ja heikoilla aluksilla. Tähän voimme ehkä vastata, että maan erityiset osat ennen vedenpaisumista, ja milt'ei jälkeenkäin päin, olivat useammissa kohden toisiinsa yhdistettyinä ja että Amerikka siis oli Aasian tai Afrikan kanssa jonkunmoisessa yhdistyksessä. Alku-kansan siirtyminen toisiin maan-osiin tapahtui silloin, kuin se karttui niin lukuisesti, ett'ei enään mahtunut yhteen asunto-paikkaan. Osa siitä läksi joko omalla ehdolla tai muitten pakoittamisesta vanhasta asunto-siastaan waeltamaan. Ensimmäiset matkustukset ihmiskunnan alku-kohdista näyttävät kääntäytyneen itäänpäin auringon nousua kohden. Näin tulivat Kiina ja Intia ensiksi kansoitetuiksi; vasta myöhemmin Etelä-aasia ja Afrika; viimeiseksi on kaikei Eurooppa saanut asukkaansa.

Näitä tarkastellessamme, emme taida olla ihmettelemättä Jumalan wiisautta, joka niin on varustanut ihmisruumiin, että ihminen voi asustella missä osassa hyvänsä maanpalloa ja nauttia kaikkien syötävät tuotteet. Monta eläimen ja kaswun lajia lakastuu ja kuolentuu, jos heitä kauaksi alkuperäisestä kotopaikastaansa muutetaan.

Wieläkin luokaamme filmämme itse maanpalloon, tuohon isoon näytelmä-paikkaan, jossa kansakunnat häärräävät.

Kuinka maanpallo on saanut nykyisen muotonsa selittelee meille Pyhä Raamattu. Maanpallon muodostuminen ynnä eläin- ja kasvu-kunnan luominen tapahtui aika-kausissa, joitten pituus riippui siitä, kuinka pian yli-ympäriin paisuva wesi oli woinut sija jättää. Kun nyt tuo ääretön weden-paljous oli juossut maanpallon sywiin koloihin, syntiwät meret, ja weden-pintaa ylemmäkfi nousiwat erityiset maan-osat wuorinensa, jotka olivat ikäänkuin maanpallon luut. Tuimat wirrat raiwosiwat itsellensä tien ja tekivät laaksoja. Kaswu-kunta syntyi koristaen maanpintaa. Tähän loi Jumala sitten eläimet ja ihmisen.

Se maanpiirin osa, jossa ihmisillä ensiksi oli asunto-siansa, oli Asia. Sitten mainitsee historia Ekyptiläiset Uirikassa ja viimeiseksi kansakunnat Euroopassa, joka sittemmin wiljelyksensä puolesta tuli maanpallon etewimmäkfi osakfi.

Wimmoisessa tilaisuudessa Amerikan ja Austraalian asukkaat olivat, ennenkuin nämät maanpiirin osat 15:nnen wuosisadan lopulla löydettiin, emme ollenkaan tiedä, koska kirjoitustaito oli näille kansoille ihan outo ja he eivät siis ole woineet mitään kirjallisia jäännöksiä jättää.

Vähtekäämme nyt erinäisten kansojen historiaa tarkastelemaan

Ensimmäinen Osake.

Kristuksen edelliset kansat.

---

1. Heprealaiset eli Juutalaiset.

Heprealaiset, jotka Roomalaiset sittemmin nimitivät Juutalaisiksi, tämä ”Jumalan kansa”, on oikeutta myöden kaikista kansoista etewimpänä pidettävä.

Juudan kansan historiaan, joka alkaa Moseksen kansa noin 1500 vuotta ennen Kristuksen syntymistä, kuuluu myöskin kertomus Patriarkoista, Naprahamista, Iisakista ja Jaakopista, jotka olivat Juudan kansan esi-isät. Tämä kertomus sisältää kauniin ja suloisen kuvaileman noista suoriista vanhoista tawoista, jotka löytyivät itämaitten kansoissa.

Joseph, Jaakopin poika, oli kummallisten elämänwaihettien jälkeen päässyt Egyptin maaherraksi. Hänen kutsumuksesta läksi Jaakoppi Egyptiin koko perhekuntanensa, johon kuului yksitoista poikaa ynnä heidän perheensä. Täällä nyt pian karttuivat isoksi kansaksi, joka muutamien vuosijatojen kuluttua tuli

niin lufkiseksi, että warsinaiset asukkaat rupefiwat heitä pelkäämään. Pharaonit eli Ekyptin kuninkaas koettiwat ankaralla rasituksella heitä lisäntymästä estää. Kun eiwät näillä hankeilla woineet pyrkimistensä päähän päästä, antoiwät käskyn tappaas kaikki äsken-syntyneet poikalapses Juudan kansasta. Mutta Jumala wihdoin antoi miehen syntyä, joka kansansa hädästä pelasti. Tämä oli Moses, joka nimi selitetynä on "wedestä tuotu". Merkillisestä onnen sattumuksesta pelastettiin hän lapsena uhkaawasta kuolemasta ja kaswatettiin sitten Pharaonin tyttären käskystä kuninkaan hoviissa, jossa hän oppi Ekyptiläisten wiisautta ja tieteitä tuntemaan. Näin sai hän semmoisen siwiistyksen, ett'ei kansalaitensa seassa monta ollut. Mutta kun ei tainnut olla kansaansa säälimättä, tuli hän viimeinkin semmoiseen hätään, että täytyi Ekyptistä paeta. Uropiaassa sai hän turwa-paikkaa erään Emirin luona, (s. o. pappi ja hallitsija), nimeltä Jethro. Moses nai sitten Jethron tyttären, ja kartutti paljon taitoansa tämän miehen seurassa. To oli hän päättänyt, hiljaisuudessa elää koko elin-ai- kansa paimenena, kun Jumala käski hänen jälleensä lähteä Ekyptin maahan ja sieltä wiedä Heprean kansan takasin isiensä-maalle Kanaaniin. Jumalan avulla tämä myös hänelle onnistui.

Nyt Moses wei Ekyptistä tämän orjuudessa paatuneen, pelokkaan ja raa'an kansan. Ennenkuin hän ryhtyi Kanaanin walloittamiseen, koetti hän ensiksi kansaa jaloon kutsumukseensa kaswattaa. Hän antoi Jumalan avulla kansalle uskonopiillisen ja

waltioollisen hallitus=muodon. Tämän mukaan oli ainoa Jumala Heprean kansan näkymätön hallitsija. Olimmäisen papin ja muitten pappien oli siitä huolta pitäminen, että Jumalan antamat la'it ja käskyt pidettiin täydessä kunnossa. Näin Moses siis oli kansansa laki=laatija ja kaswattaja. Lakinsa, kun olivat suorastaan Jumalalta lähteneet, tulivat pää=osaustansa Kristin=opin alustaksi.

Koko Mosesin la'in säätämisen sydän oli usko ainoaan Jumalaan. Tämän uskon kautta erifi Heprealaiset kaiken maailman kansoista, jotka kaikki palvelivat useampia Jumalia. Heprean kansa piti itsensä Jumalan omana, joka oli heidät Egyptin orjuudesta pelastanut. Samoiten piti se Kanaanin maakunnan Jumalan omaisuutena ja itsensä waan tämän maan holhojana.

Kun nyt Moses oli laki=laatimuksensa täyttänyt ja Jumalan palveluksen pyhillä juhlilla ja käytöksillä järjestännyt ja myöskin kaikki kansakunnalliset laitokset asettanut, päätti hän, Kanaanin maan walloittamiseen ruweta. Eipä aikaakaan, ennenkuin tuo orjuudesta raa'entunut kansa teki peri=waastoin Jumalan Mosesin kautta antamia sääntöjä. Sentähden näki Moses tarpeelliseksi, ensiksi kaswattaa kansaa kuuliaisuuteen, ennenkuin hän sen Kanaanin wei. Noin Neljäkymmentä vuotta waelfi Moses Heprealaisten kansa niissä autio=paikoissa Punasen meren lii=tienoilla, jotka "forwessi" kutsutaan. Mutta ei itse Moseskaan saanut uutta isänmaata nähdä; hän kuoli walittuansa Josuan jälkeiseksensä. Tämä

sitten wei "Israelin lapset" Jordan'in raja-wirran yli ja alkoi Kanaanin maata walloittamaan. Mooses oli antanut käskyn Israelin lapsille, että heidän piti kaikki Kanaan'in pakanalliset asukkaat maasta ajaman, ett'eiwät nämät saisi heitä epä-jumalien palvelukseen wietellä. Ehkä Josua, tätä käskynä totellen pakoittikin pakanat maata jättämään, koettiwat nämät kuitenkin sittemmin alinomaa maahan tunkeutua. Tämä oli syy ehtimiseen tapahtuwiin sotiin. Kanaanin walloitettua, jaettiin maa Israelin kansan kahdentoista sumun wälillä. Kun tulewina aikoina joku wihollisista naapuri-kansoista hätyytti Juutalaisia, niin syntyi heidän seasiansa joku urhoollinen mies, joka asettiikse heidän päällysmieheksi, wieden heitä wihollisia vastaan. Tämmoisiet miehet kutsuttiin Sophetoiksi, sankariksi, myöskin kansan tuomariksi. Tämmoisiiä oli Gideon, Abimelek, Jephtha ynnä muita.

Näin kului Moseksen kuoleman jälkeen muutamia vuosisatoja, kunnes Hebrean kansa pyysi Samuelin, ylimmäisen pappinsa walita heille kuninkaan ja itämaallisen tawan mukaan woidella häntä, että muka Juutalaisilla, yhtä hywin kuin muillakin kansoilla, olisi näkynä hallitsija, joka woisi olla heidän johdattajansa sodassa. Samuelin täytyi myöntymän kansan tahtoon ja walitsi siis Saulin Israelin kansan ensimmäiseksi kuninkaaksi. Tämä wapautti woimallisella kädellä kansaa wihollisistansa, Philisteistä, mutta sai wielä eläessänsä nähdä, kuinka Samuel ilmoitti hänen menettäneen oikeutensa ku-

ninkaan armoon ja valitsi Dawidia kuninkaaksi. Tämän täytyi kuitenkin Saulilta paljon wainoa karsiä, ennenkuin pääsi kuninkaan-istuimelle. Dawidin hallitessa nousi waltakunta korkeimmillensa sekä mahtawaisuutensa että rikkautensakin puolesta. Hän woitti kaikki wastustajansa ja walloitti Gebon eli Jerusalem'in kaupungin Zionin lujan linnan kanssa. Nyt Dawid muutti asuntonsa Jerusalemiin, joka tämän kautta tulewiksi aioiksi tuli maan pääkaupungiksi. Kun nyt Dawid wihdoin viimeinkin woitti pysywätä rauhaa, niin koetti hän tehdä Jumalanpalveluksen juhlallisemmaksi ja sojemmaksi. Itse hän sepitteli joukon hurškaita wiesuja, jotka meidän aikoina "Psalmien" nimellä owat tunnetut. Hänen kuoltua pääsi poikansa Salomoni kuninkaaksi (wuodesta 1015 aina wu. teen 975 saakka ennen Kristuksen syntymää). Tämä sai sittemmin liisänimeksi: Wiisäs. Kansa nautti hänen hallitessansa niitä etuja, jotka oliwat Dawidin sota-woitoista lähteneet; "jokainen asuskeli wiina-köynnöksen ja wiikuna-puunsa warjossa; ihmiset oliwat lukemattomat, niinkuin sannan-hiekat meressä, söiwät, joiwat ja oliwat iloiset" — niinkuin Pyhä Raamattu kuwailee meille tätä onnellista aikaa. Salomonin tärkein toimitus hallituksensa aikana oli templin rakentaminen, jossa sitten Jumalanpalvelus wietettiin. Niinkuin tiedämme kuului tähän Jumalanpalvelukseen myöskin uhria, niinkuin Mooses oli määrännyt. Templi oli kaikista tämän ajan rakennuksista etewin sekä jaloutensa että loistawaisuutensa puolesta. Sa-

lomonin hallitessa rupefi myöskin kaupan-liike edistymään; laivansa kulkivat pitkin meriä ja toivat maahan kulta ja hopeata.

Walitettavasti ei saanut tämä Juudan kansan onnellinen olo kauan kestää. Salomoni poikkesi monissa seikoissa Moseksen säännöistä ja isien tapoista ja noudatti pakanallisten kuningasten esimerkkiä. Kansa kävi tytymättömäksi, niin että kuninkaan kuoltua kymmenen sukukuntaa luopui Davidin huoneesta ja Salomonin poikasta ja perintöruhtinaasta Rehabeamista ja walitsi Jerobeamin kuninkaaksensa. Rehabeam pääsi kahden sukukunnan, Judan ja Benjamin, kuninkaaksi.

Näin oli tuo onneton hajotus tapahtunut, joka oli syy Juudan kansan häviöön. Siis oli jälkeen Salomonin kuoleman kaksi waltakuntaa: 1 Juudan waltakunta, jolla oli Salomonin poika Rehabeam kuninkaana; ja 2 Israelin waltakunta, Jerobeam kuninkaanansa. Molempien waltakuntien historia ei sisällä muuta kuin jumalattomuutta ja kurjuutta.

Jerobeam, Israelin waltakunnan kuningas, teki Sichein pääkaupungiksensa. Kun tahtoi peräti häwitää sen arwon, joka Jerusalemissa templinsä wuoksi oli, kielsi hän alamaisensa templiin menemästä ja asetti maassansa kaksi epäjumalan-kuwaa. Nyt kansa lankefi epäjumalien palvelukseen, waikka ennostuneet Propheetat woimiansa mukaan waroitivatkin sitä tämmöiseen ilkenneen rupeemasta. Pakanalliset kuninkaat sotivat woimakkaasti Israelin waltaa vastaan ja sen viimeisen kuninkaan,

Hosean hallitessa tuli Assyrialainen kuningas Sal-
manassar ja valloitti koko valtakunnan. Itse Hosea
kuningas ynnä iso osa asukkaita vietiin Assyriaan
vankeuteen, w. 722 e. K. Maahan jääneet kan-
soittivat sittemmin Samarian ja kutsuttiin Sama-
riiteiksi. Mutta Juutalaiset eivät koskaan lukeneet
näitä kansalaisiksensa.

Yhtäläinen onnen kohtaus kohtasi sittemmin myös-
kin Juudan valtakuntaa. Onnettomat taistelukset
pakanallisten muukalais-kansojen kanssa heikotti sen
voimia, niin että viimeinkin tuli Assyrian kunin-
gasten weron-alaiseksi. Hiskia kuninkaan hallitessa
kukoisti valtakunta vielä kerran; sillä Hiskia oli
hurskas ja jumalinen; hän asetti rappiolle jääneen
templin-palveluksen vanhaan kuntoonsa, varusti ja
linnoitti Jerusalemia ja lakkasi maksamasta pakanal-
lille Assyrian kuninkaalle häpeällisen weron. Mutta
eipä aikaakaan, niin huononi jälkeistensä hallitessa
valtakunnan olo huononemistansa. Juudan valtion
viimeinen kuningas Sedekia kohosi sotimaan Baby-
lonin kuningasta Nebukadnezaria vastaan. Mutta
tämä lähestyi Jerusalemia ison sotajoukon kanssa ja
alkoi kaupunkia piirittämään. Tämä hänelle onnis-
tui niin, että valloitti kaupungin ja antoi hävittää
kaikkia, myöskin tuon komean templin ja Dawidin
linnan, ja wiedä isoimman osan valtakunnan asu-
kaita Babyloniin, w. 588 e. K. Turhaan oli Pro-
pheetta Jeremias waroittanut Nebukadnezaria tästä
siirtämisestä; ennustuksensa olivat käyneet täyteen
toteen ja hänen täytyi nyt kaupungin raunioilla it-
kein walitella:

”Kuinka se kaupunki niin yksinäinen on, joka täynnänsä kansaa oli? Hän on niinkuin leski; joka ylimmäinen oli pakanoitten seassta ja wallan päällä maakunnissa, sen tähtyy nyt weron alaisena olla. Zionin tiet owat autioina, kun ei kukaan juhlalle tule. Kaikki portit seisowat awoinna ja hänen pappinsa huokaawat.”

Näin tapahtui Juudan waltion surullinen häwiö. Juudan kansan wankeus Babylonissa kesti aina w. 536:teen saakka. Sinä vuonna saivat Juutalaiset Persian kuninkaalta, Kyrokselta, joka oli Assyrian waltaa kukistanut, luwan isänmaalle palataksensa. Kotiin palanneitten ensimmäinen työ oli uudesta rakentaa Jerusalemin häwitetyn templin. Tästä aiasta alkaen oli Juudan kansassa kaikki halu epäjumalien palvelukseen tauonnut. He olisivat kernaammin elämänsä ynnä kaikki omansa heittäneet, kuin luopuneet isiensä uskonnosta. Mutta waltiolliseen itsenäisyhteen eiwät koskaan enään päässeet; iki-päiwiksi jäiwät wieraisten hallitsijoitien alamaisiksi. Wähän aian kuluttua jälkeen templin rakentamisen, tuli taas uusi joukko kotiin pyrkiviä Juutalaisia, joitten päämiehes oli Etra. Nyt rakettiin Jerusalemin kaupunki uudesta ja Jumalanpalvelus asetettiin vanhalle kannalle. Mutta tämä rauhallinen olo ei kauan kestänyt. W. 320 e. K. walloitti Egyptin kuningas Ptolomaios Palästinan, jonka nimen Kanaanin maa nyt oli saanut. Mutta w. 197 e. K. tähtyi Egyptin kuninkaan jättää Palästinan Syrialaiisten halltuun. Nyt alkoi Juutalaisille kowa aika, joka kesti,

Funnes Makkabeain sankari-suku pelasti heitä wieraasta orjuudesta. Nyt saivat taas jonkunmoisen wapauden ja ominaisen hallituksen. Ulimmäiset papit tulivat nyt hallituksen toimeen. Jesuksen Kristuksen syntymä-aikana oli kyllä Juutalaisilla oma kuninkaanansa, mutta olivat Roomalaisten käskyn-alaisina. Kun ehtimiseen koettivat tästä walta-herruudesta päästä, niin täytyi Rooman Keisari Titon wihdoin viimeinkin, w. 70 jälkeen Kristuksen syntymän, kokonansa häwittää Jerusalemin kaupungin. Tästä aiasta alkaen rupesivat Juutalaiset pitkin maailmaa kulkemaan ja jo ensimmäisen jälkeen Kristuksen nousewan vuosisadan lopussa oli kummallinen eikä milloinkaan ennen nähty näytelmä maailmalle tarjona: iso ja lukuinen kansa, jolla ei ollut isänmaata. Sitten owat Juutalaiset, sinne tänne hajonneina, oleskelleet ilman wakinaisetta kotomaatta. He owat kiinteästi pysyneet uskonnosansa ja muutenkin tawoisansa. Keski-aian *) raakoina aikoina täytyi Juutalaisten usein kristillisissä waltakunnissa paljon wainoa ja ahdistusta kärsiä ja meidänkin aikoina owat he harwoissa maisissa päässeet samoihin oikeuksiin, kuin kristityt sa.assa maassa.

---

*) Ihmiskunnan historia jaetaan kolmeen isoon aikakautteen: Wanha aika, historian alkamisesta wuoteen 476 jälkeen Kristuksen, jolloin Länsiroomalainen waltakunta häwisi; Keski-aika, tästä aiasta aina wuot. 1517 saakka, jona Luthero alkoi opinpuhdistuksensa; ja Uusi aika siitä wuodesta aina eteenpäin.

Semmoinen on tuon merkittävän ja melkein kummallisen Juudan kansan historia. Tämän haltuun jätettiin Jumalan ensimmäiset ilmestykset, tässä kansassa saivat ne ikäänkuin leposijan maanpäällä, kunnes oli aika heidät kaikille maailman kansoille julistaa. Ja Juudan kansa, joka asui itämaan epäjumalallisten kansojen keskellä, säilyttikin Jumalan hänelle antamat ilmestykset kalliimpana tavaranaan. Kun kaikissa sen aikaisissa kansoissa epäusko ja hirvittävä tapojen-turmelus oli valloille päässyt, niin pysyi vielä Hebrean pieneessä kansakunnassa usko yhteen Jumalaan wakaana. Perheeliset awut, jotka voimme sanoa ihmiskunnan kaunihimmiksi, kukoistivat myöskin Juudan kansassa. Suutalaisissa oli myöskin hywin warhain oikea Jumalan säätämä olo vanhempien ja lastien välille päässyt juurtumaan. Wanhoista aioista olivat he myöskin willeet nuo muinaisuudessa aina yhdistetyt ihanne-taiteet, soitto, laulu ja tanssi. Dawidin aikana olivat he tottuneet itämaalliseen ylellisyyteen; hywän-hajuiset pihat tuoksuiwat waatteista ja huoneista. Naisihmiset eliwät kohtuullisesti ja enemmiten yksinäisyudessa, wiettäen aikansa kutomisella, jota olivat jo Egyptissä oppineet. Kertomus Salomonin templistä Pyhässä Raamatussa (1 Kuningasten Kirja 6 luku) näyttää meille selwästi, että Hebrealaiset jo siihen aikaan olivat useihin koneisiin pystyneet. Dawidin hallituksessa ylti waateitten ylellisyys yltämistensä, niin että tämä kuningas yhdessä wirressänsä (45 Psalmi) taisi huuhdahtaa:

”Iso on kuninkaan tyttären loisto
Hän on kultaisissa vaatteissa puetettu”.

---

2. Intialaiset.

Kansojen vanhin historia on tiheään pimeyteen pätetty. Samaan aikaan, kuin Heprealaisten vanhin historia alkaa, levisi myöskin toisia kansakuntia muille maan äärille. Niin tiedämme jo Naprahamista, että hän oli tullut monien ulkomaanlaisten ruhtinasten tutuksi; Josephin historiasta havaitsemme, että Egyptissä jo siihen aikaan laadullinen kuninkaanvalta oli päässyt toimeen. — Vanhan ajan merkillisempiä kansoja on myöskin Intialaiset. Tiedot Intian historiasta ovat hyvin vähäiset. Mutta sen selvästi havaitsemme, että Intialaiset, niinkuin myöskin Kiinalaiset vuosituhansien kuluessa ovat jääneet melkein samalle siviisityksen kannalle. Intia, Itä-intiaksi kutsuttu eroitukseksi Länsi-intiasta, on ääretön iso maa täynnä kaikkia, mitä ihana luonto ikänä voi tuottaa. Kirjotetuita tieto-lähteitä maan vanhimmasta historiasta meillä ei ole; kaikki historiallinen tieto on saduista tuotava. Kansan sisällisestä olosta on kuitenkin joskikin tarkat tiedot, kun se meidän aikoina on melkein samallinen, kuin kansan muinais-aikana. Intialaiset ovat jakaneet toisistansa tarkasti eroitettuihin säätykuntiin, jotka kiinnittävät poian samaan elatuskeinoon ja wirkaan, jossa isä oli ollut. Semmoisia säätykuntia on Intialaisilla neljä. Niihin kuuluvat ovat:

1. Braminit eli Papit. Kaikki taidot ja tiedot ovat näitten hallussa. He ovat lääkäriä ja tuomaria ja johdattawat kaikki asiat. Tämä säätykunta on kaikista siivistynein. 2. Kschetrit eli sotijat. 3. Waihyat eli ammattimiehet. 4. Sudrat eli palvelijat. Kansan alhaisin sääty on Pariain, jotka ovat kaikista muista säätykunnista suljetut ja kowimman ylenkatseen alaiset. Kaikki yhteisyys näitten onnettomien kanssa on kowasti kielletty.

Että Intialaiset ennen ovat seisonet jotenkain korkean siivistyksen kannalla, todistawat vielä oltawat tie-deitten ja taideitten muistomerkit, jotka ovat muinaisista aioista säilyneet. Parhaamman todistuksen Intian entisestä siivistyksestä antaa meille kansan jalot runo-teokset, jotka ovat kirjoitetut tuolla pyhällä Sanskriti-tielellä, joka jo aikaa sitten on kansan huulista kadonnut. Myöskin on muinaisista aioista jäänyt jäljelle rakennuksia, joitten suuruus ja jalous on kumma-stuttanut kaikkia nousewia sukupolwia. On, näet, templiä, rotkoja ja pyramidia, joista muutamat ovat maan allekin raketut. Näistä ovat merkillisimmät kallioon hakatut templit Elephan-ten ja Salsetten saareilla. — Wedas nimiset pyhät kirjat ovat Intialaisten uskonopin alkutiedot. Näissä on oppi yhdestä kaikkivaltiaasta Jumalasta ja sielunvaelluksesta pääkappaleina. Uskotaan, näet, sielun, ihmisen kuoltua, muuttawan toisiin ruumiisiin, myöskin eläimiin. — Kansan ominainen luonne on pysynyt jotenkain muuttumattomana. Welttous ja hehkumaisuus on ylinnä. Wierasten käskyjä nou-

dattawat Intialaiset useinkin omaan tahtoonsa melkein katsomatta.

---

3. Egyptiläiset.

Egyptin kansa on ensimmäinen, josta sivistys ja viljelys on päässyt muille maille leviämään. Kun Patriarkka Sakoppi vielä karjan-hoitajana eleli päiviänsä, oli Egyptissä jo täydellinen valtakunnallinen olo muodostunut. Mutta kuin tämän maan luonto on niin erinomainen ja on kansan edistymiseen ja sivistykseen meidän aikoihin asti paljon kossut, niin on meidän ensiksi tämän kummallisen maan luontoa tarkasteleminen.

Egyptin on Pohjois-afrikassa ainoa maa, jonka läpitse iso virta melkoiselta pituudelta juoksee. Maan viljelys ja satoisuus on kokonaan tämän Nil nimisen wirran vaikuttama. Sillä tämä voimallinen kymi tulvaa joka vuosi kesä-aihana yli reunojensa ja peittää maan weteen. Silloin tähtyy asukaisten paeta vuorien kuffuloille ja muille paikoille, joihin tulwawesi ei pääse. Siellä sitten pysyvät, kunnes virta taas wetähtyy takasin alaansa. Mutta tämä jättää mennessänsä wiljamaille erinomaisen höyhtävän lietteen, joka tekee pellot niin hedelmällisiksi, että, muuta höyhtöä ja työtä kaipaamatta, antawat kylwäjäle ihmeellisen runsaan sadon. Tämä Nil-wirran kastama alankomaa, joka myöskin kutsutaan Nilin laaksoksi, on vanhastaan ollut oikea wiljelyksen pesä.

Wiljelys on, näet, wirran juoksua seuraten, käynyt etelästä pohjaseen, niinkuin wanhat muistomerkit vielä kylliksi osoittawat. Missä Ekyptiä eteläisempänä Nilin molemmat haarat toifinsa yhdistyessänsä tekewät ison saaren, oli tuo ikiwanha Meroë niminen pappein waltakunta. Tämän waltion olivat ennen muinoin papit asettaneet ja, saatuaan kaiken hallituksen käsiinsä, ruwenneet kaupankäynnillä kaukaisilla maille maata rikastuttamaan. Täällä sitten pääsi wiljelys melkoiseen kukoistukseen ja täältä sai myöskin Ekypti sivistyksensä alkusienet. Ensi-alussa Ekypti ei ollut yhtä ainoata suurta waltakuntaa, waan oli moniin pienempiin jaettu, jotka sitten aikojen kulussa yhdistettyinä tulivat yhdeksi suureksi waltioksi, jonka pääkaupunki oli tuo mainio Tābai, joka jo 1000 vuotta e. K. kutsuttiin "sataporttiseksi". Näissä muinaisissa aioissa kukoisti tässä kaupungissa korkein sivistys, mikä silloin maailmassa oli.

Näitten aikojen kuuluisimpia hallitsijoita Ekyptissä oli Sesostris (1500 e. K.), joka walloitti Aasian kansat.

Pappien säätykunta oli muinaisista aioista Ekyptissä suuressa armossa. Tähän kuuluvat sumut olivat etewimmät ja rikkaimmat koko maassa. Heidän omina oli myöskin kaikki laweimmat ja parhaimmat alustat. Kaikki wirat ja toimitukset, joissa teellistä oppia tarwitaan, olivat heidän hallussa. Niin olivat he lääkäriä, tuomaria, rakentamisen johdattajia j. n. e. Heiltä sai Moseskin kaiken op-

pinša. Myös otettiin heidän säätykunnasta kuninkaalliset neuwonantajat. Tällä lailla pääsivät hallituksenkin asioissa perää pitämään. Pappien säätykuntaa linnän arvoissa oli sotijain, joitten luku silloin, kuin waltakunta oli hywiissä woimissa, menina puolen-miljonaan. Palkaksi saivat nämät alusmaita nautittawaksi. Glatuskeinot eli ammatit olivat kolmannen lukuisimman säätykunnan huostaan jätetty. Tähän kuului käsi-työläiset, taiturit ja kauppiat. — Ekyptissä näemme siis olewan melkein samat kansalliset laitokset kuin Intialaisillakin. Ekyptiläisillä oli aikaisemmin kuin muilla kansoilla wiihsaat ja säweät la'it ja he antoivat siis muille seurattawan esikuvan. Heidän uskontonsa oli epäjumalien Osiris'in ja Isis'in palvelukseen perustettu. Näitten kawat palveltiin yli koko Ekyptin maan. Osiris kunnioitettiin sankarina ja maanwiljelyksen perustajana. Myöskin oli hän kuwauksena niistä luonnon woimista, jotka tekiwät maan hedelmälliseksi. Isis taas oli kuun kuwa. Niwan kummallinen tapa wanhoilla Ekyptiläisillä oli muutamien eläinten kunnioitettaminen. Oli, näet, monta laija eläwiä, jotka sen hyödyn wuoksi, joka ihmisillä heistä oli, pidettiin pyhinä. Semmoisia oli kissat, käärmeet ja koirat y. m. Joka tahdollansa jonkun näistä eläwistä tappoi, rangaiistiin kuolemalla. Mutta erinomaisessa arvoissa pidettiin kaksii sonnia, Apis Memphin ja Mnewis Heliopolin kaupungissa. Myöskin epäjumalille uhrattiin sonnia. — Ehkä tämmöinen ilkeä epäusko oli päässyt Ekyptiläisiin juurtu-

maan, uskovat he kuitenkin, ihmisen elämän jatka-
tuwan kuoleman jälkeen. Tämän elämän pysyvyy-
syydestä eivät paljon wäliä pitäneet, mutta sitä
enemmin pitivät kuoleman jälkeiset olot arwoissa.
Sitä vasten olikin heillä iso huollenspito kuolleista
ja haudoista. Kuolleitten ruumiit balsamoittiin ja
ovat semmoisinaan, jolloin niitä kutsuttiin muu-
mioiksi, säilyneet wuosi-sadat läpitsensä meidän ai-
koihin asti. Balsamoittu ruumis käärittiin hienoon
kankaaseen ja kaswot peitettiin naamarilla, johon kas-
wojen muoto oli kuvattu. Näin werhottu pantiin
muumia arkkuun kalliista puu-aineesta ja laskettiin
sitten hautaan. Hautat taas olivat isot maan-
alaiset luolat, jotka tavallisesti olivat maakunnan
läpi kulkevien wuori-selänneitten juurella. Ne oli-
watkin haudoiksi hyvin sopiivat. Nämät kuolleit-
ten lepokammiot ovat vielä meidänkin aikoihin asti
säilyneet, kun eläwien asunnot jo aikaa ovat häwinneet.

So aikajin rupefiwat Ekyptiläiset tähti-oppiin
pystymään. He olivat ensimmäiset, jotka määräsi-
wät auringon wuoden $365\frac{1}{2}$ päiväiksi. Myöskin on
mittaus-oppi heidän keksimänsä ja lääkkisy-oppi
pääsi heidän kautta parempaan kuntoon. Heistä
sai tuo kuvakirjoitus, josta nykyään kaikki Ekyptin
muistopatsaat ovat täynnä, alkunsa. Myöskin syn-
tyi heistä ylempi rakennus-taide, ehkä heidän synkeä
milen-laatussa ja rakkaus muinaisuuteen estikin
heidät siinä taiteessa paljon edistymästä. Rakennukset
ovat hirwittävästä suuruudestaan kuuluisat. Maail-
man mainiot ovat Pyramidit ja Obeliskit, nuot

Egyptiläisten jalot muinaisuuden muistot. Obeliskit olivat nelikulmaiset, filitetyt patsaat, jotka usein ulottuivat 200 jalan korkeaksi. Tämän kiiven-paljouden kuljettamiseksi ja asettamiseksi oli summattoman paljon työtä tarpeella. Sentähden täytyi kansan rasittavilla päivätöillä Pyramidin ja kunin-gasten hautojen rakennettaessa, menettää aikansa ja voimansa. Niin puhutaan eräästä Keops-nimisestä kuninkaasta hänen yhtä päätä pitäneen 100,000 ihmistä työssä rakentaaksensa pyramidin; ja ilman tämmöistä väen-paljoutta ei olisiikään semmoisia ihmetöitä voinut syntyä.

Paitsi näitä rakennuksia löytyy myöskin maan-alaisia teko-luolia, jotka käytettiin asuin-huoneiksi tai haudoiksi joko kansalle tai kuninkaille. Semmoisia katakombi-nimiisiä hautoja oli kullakin kaupungilla ainakin yksi, mutta toisinaan useatkin.

Tämä osuus Egyptin historiasta, jonka nyt olemme kuwailleet, loppuu 8:teen vuosisataan e. K. Sen jälkeen valloittivat Etiopilaiset Egyptin maan, joka jo ennen oli jakaunut useampiin pienempiin waltakuntiin. Egyptiläiset kyllä loivat wieraan ifeen päältänsä, mutta entinen kukoistus oli jo mennyt palaamattomiin. Tällä aialla tapahtuu vielä tuon mainion Labyrintin rakentaminen. Tähän kuuluisaan rakennukseen kuului kaksitoista peitettyä pihaa, puolentoista tuhatta maan päällä olevata kammiota ja yhtä monta maan alle rakettua.

Muutamien vuosisatojen kuluttua noin w. 650 e. K. onnistui Psammetikolle, päästä Egyptiläisten

itsewaltiaaksi. Nyt alkoi uusi aikakausi Egyptin historiaassa. Muukalaiset, jotka ennen olivat olleet maasta suljetut, pääsivät nyt vapaasti maassa liikkumaan. Kauppahalu heräsi yht'äkkiä kansassa. Mutta eipä paljon aikaa suotu tälle uudelle wireydelle, synnyttääksensä uusia voimia Egyptin maalle. Jo w. 525 saivat Persialaiset koko maan haltuunsa. Egyptin kansa, joka tähän asti oli ollut kaikista maailman kansoista etewin, muuttui nyt yhä vähäpätöisemmäksi. Kuninkaat olivat Persian läänitys miehet, kunneka Makedonian kuningas Aleksanteri Suuri w. 332 e. K. walloitti Egyptin maan. Mutta eipä aikaakaan, niin hajosi tuo iso Makedonialainen valta, perustajansa kuoltua w. 323. Silloin otti Ptolemaio, joka oli ollut Aleksanterin sotapäälliköitä, Egyptin maan hallitaksensa. Siis oli Egypti taas päässyt itsenäiseksi waltakunnaksi, jommoisena se pysyi, kunnes joutui Rooman käskynalaiseksi. Kuitenkin sai kansa pitää omia kuninkaitansa aina wuoteen 31 saakka, jolloin maa tehtiin roomalaiseksi maakunnaksi. Tästä aiasta alkaen häwiä tämä ihmeellinen maa historian muistosta. Kansain-waellusten aikoina, joista waista tulemme puhumaan, oli Egypti milloin yhden milloin toisen kansan rääkkättävänä, kunnes yhdistettiin Turkin waltakuntaan, jonka alusmaana se tähän asti on pysynyt. Wiimeisellä wuosikymmenisellä owat tiedet ja taiteet Egyptin maassa taasen syntyneet uuteen wireyteen ja woimaan.

---

4. Babylonilaiset ja Assyrialaiset.

Nuot Tigrin ja Euphratin wirtain ympäriset maakunnat Aasiassa oliwat jo ikiwanhoista aioista olleet wiljelyksen hallussa. Tähän wiittaa myös tuo Pyhän Raamatun kertomus Babelin tornin rakentamisesta; Babel eli Babylonin liki Euphratin wirtaa, oli muinais-aian kuuluisampia kaupunkia. — Näiltä tienoilta lähtiwät useat niistä walloittajista, jotka kauhistuttiwat koko Aasiata ja pakoittiwat sen kansat waltansa alle. Moseksen kertomukset mainitsawat Nimrod nimisen sankarin olleen Babylonin waltakunnan perustaja. Tämän sanotaan ensiksi ruwenneen Assyrian pääkaupungin Ninin rakentamiseen. Toiset alkutiedot sanowat Ninon tämän waltakunnan perustajaksi. Hänen puolisonsa oli tuo mainio Semirami, joka rakensi Babylonin kaupungin, tehden sitä mainion komeaksi ja uljaaksi, ett'ei maalla mointa ollut. Kaupungin ympärys oli 6 peninkulmaa. Jälkeiset kuninkaas mieltyiwät semmoiseen hehkuwaisuuteen, että hallitus käwi yhä riutuwaistemaksi. Sentähden taitsiwat Medialaiset helposti kukistaa viimeisen Assyrialaisen kuninkaan Sardanapalin wajonnutta waltaa. Tämä sytytti linnansa tuleen ja poltti itsensä tawaroineen päiwineen tuhaksi, noin 900 e. K. Tulewina aikoina pääsiwät Assyrialaiset taas isoon waltaan, mutta historialla on heistä warsin waiillinaisia tietoja.

Babylonian maa oli erittäinkin maanwiljelyksellä sopiwa. Iso joukko suurempia ja pienempiä kairan-

toja kulki joka haaralta maan läpitse. Waista sittemmin, kuin Kaldaialaiset olivat saaneet Babylo-
nin haltuunsa, nousi tämä kaupunki siihen ihmetel-
tävään suuruuteen ja komeuteen, joka teki sen maail-
man mainioiksi. Entiseltä olemat rakennukset isonnet-
tiin wallan suunnattomiksi ja uusia mahdottomia ih-
metöitä syntyi yhtä päätä; semmoisia oli kaupungin
korkeat ja leveät muurit, Semiramin rippurat yrt-
titarhat, jotka olivat korkeille ylewyyksille tehdyt.

Babylonilaisissa oli taipumus komeuteen ja heh-
kuvaisuuteen ylinnä. He tuoksuiwat hywillä woi-
teilla ja pitivät sinettiformuksia formilla ja kädessä
kaunistetuita sauvoja, joilla käfisiat olivat täynnä
nänsä kaikellaisia koristuksia, niinkuin lintuja, kuk-
kasia y. m., jotka olivat siihen leikatut. Heidän
kalliit waatteet, kauniit matot ja hakatut kivet oli-
wat wanhaassa aiaassa yli ympärin kehutut. Lavea
kaupankäynti sekä maalla että merellä teki Babylo-
nin ison liikkeen keskupaikaksi, johon se myöskin oli
wallan sopiwa, kun Persian merenlahti ei ollut
kaufana. — Merkkillinen tapa oli Babylonilaisilla,
wiedä sairaat torille, että jokainen siwutse-menijä woi-
si neuwonsa antaa. Tytöt tarjottiin huutokaupalla enim-
män maksawille naitawiksi. Tämä naimis kauppaa
tapahtui vuosittain joka kylässä, ja hinta, mikä
kauniista maksettiin, oli wälistä hywinkein suuri.
Muutoin olivat Babylonilaiset ikiwanhoista aivoista
kehutut tiedoistaan ja taidoistaan, erittäinkin tähti-
tieteesä. Sittemmin ruwettiin myös tähtiä juma-
lalliseksi olennoiksi kutsumaan ja heitä palwelemaan.

5. Pheinikilaiset.

Pheinikilaiset eivät ole sota- ja valloitus- teoista vaan keksinnöistä ja teollisuudesta maineensa saaneet. He asuskelivat eteläisessä Syriassa pitkin Välimeren kaitaa rannikkoa. Tästä meren liikesyndeistä syntyi heissä halu merenkulkuun ja kaupan käyntiin; he olivatkin vanhimmilla aioilla ainoat, jotka jotain laameampaa kauppaa kävivät, vaihdetaan eri maitten tuotteet toisiinsa. Ensiksi rupeesivat merirosvoiksi Välimerellä, mutta pian kuljeskelivat tätä merta kauppiaina. Vanhin kauppa-kaupunki täällä rannikolla oli Sidoni, mutta pian tuli Tyro kaikkein mahtavamaksi kaupassa ja liikkeesä. Tyron rikkaudesta, loistesta ja kaupan- teosta antaa propheta Hesekiel (27:ssä luvussa) komean kertomuksen. Muut Pheinikilaiset olivat yhtä wireät ja wilkkaat. Matkoiltansa toivat kotiinsa tinaa ja merenpihkaa eli merenkultaa (joka vanhaan aikaan kutsuttiin elektroksi). Nämät aineet oli heidän kaukaijista maista tuominen. Tinaa saatiin Britannian saarista ja merenpihkaa luultavasti Itämeren rannikoilta. Toiselta puolelta taas purjehtivat punaisesta merestä rikkaille etelämaille, onnelliseen Urapiaan ja Intiaan.

Yhtä laamea oli myöskin Pheinikiläisten maakauppa, jota matkajoukoissa eli karawaanisissa käytiin Asian kaukaijimmisissa paikkakunnissa. Tämöiselle matkajoukolle myivät Jaakopin poiat Joseph weljensä.

Näin saivat Phoinikilaiset pitkin maata ja merta kaiken maailman kalluimmat tuotteet, niinkuin kulta, kalliita kiviä, helmiä, kanelia ja suitsutuksia, jotka käytettiin pyhillä uhrilla. Tämän lausean kaupan tueksi asettivat he siirtokuntia milloin minnekkin. Tammöisiä Phoinikilaisten asettamia siirtokuntia oli Kreataissa, Siciiliassa, Sardiniasa ja muilla Keskimeren saareilla ja erittäinkin Espanian eteläisellä ja läntisellä rannikolla. Tässä syntyi noin w. 1100 e. K. tuo kuuluisa Cadiz. Mutta Phoinikilaisten etewin siirtokunta oli Uhrifan pohjois-rannikolle perustettu Karthago. Näin näemme jo kansojen hämärässä muinaisuudessa pitkin Keskimeren rantamaita wahvoja kaupunkia, joitten satakat oli täynnä liehuwia laivanwiiriä, ja kaikkaisissa santakorwissa hawaitsemme joka haaralle kulkewia matkajoukkoja.

Mutta yhtä ison maineen owat Phoinikalaiset keksinnöillensä ansainneet. Heistä luullaan lasin keksintö syntyneen. Tämä aine kuitenkin muinaisuudessa ei niin yleisesti käytetty kuin meidän aikoina. Sittemmin keksiwät he purpura-wärin, joka saadaan purpura-simpsukan nesteestä. Tämä purpura-neste käytettiin ainoasti kangasten värjäykseksi. Luultawasti on myöskin heistä luwunlasku, raha ja puustawinkirjoitus saaneet alkunsa. — Phoinikilaiset eiwät itsenäisyytensä aikana olleet yhtä waltakuntaa, waan oliwat jakauneet moniin omawaltaisiin kaupunkifuntiin, joilla oliwat omat perintökuninkaansa. Näitten walta taas oli la'issa hywin tarkkaan määrätty

ja rajoitettu. Näistä kaupungista oli — kuten jo mainitsimme — Sidoni ja Tyro etewimmät. Sittemmin antautuivat Phoinikilaiset Persian vallan alle ja tulivat näin tämän valtion onnen ja onnettomuuden osallikiksi. Wihdoin viimeienkin oli heidän Rooman valtan myöntyminen.

---

6. Persialaiset.

Mediläiset, Baktrilaiset ja Persialaiset, jotka asuivat useimmissa Tigrin ja Indon välisissä maakunnissa, olivat alkuansa ainoastaan yhtä kansaa, nimeltä Arilaiset; myöskin ovat he Zendkielestä, joka oli heille yhteinen ja siis yhdisti heidät yhteen kansaan, saaneet nimitykseksi Zend-kansan. Ensiksi oli Mediläiset näistä etewin, kunnekkä Tyro kuningas, kukistettuansa Mediläisten valtaa, perusti Persian suurta waltakuntaa, w. 559 e. K. Persialaisten uskonto on mainion Zoroasterin tekemä, joka eli 8:nessä vuosifadassa e. K. Hän antoi samaten kuin Moses, yhdesä uskonopilliset ja waltiolliset säännöt, jotka ovat Zendawesta nimiseen kirjaan kirjoitetut. Tämä Zend-kansan pyhä kirja on wasta sata vuotta sitten löydetty ja tutuksi tullut.

Zoroaster ei määrännyt jumalanpalveluksessa mitään epäjumalan-kuwain palvelusta ja templin rakentamista. He jumaloitsivat kuwallisesti waloa ja tulta, jonka synnyttäjä kutsuttiin Drmuzd'iksi. Nämät Drmuzd'in palvelijat olivat uutteria maan-

wiljeliöitä, josta voimme arvata, kuinka paljon tämä uskonto vaikutti Zendkansan siivistymiseen.

Zoroasterin la'in mukaan on kansa, niinkuin Intiasfakin jaettu neljään säätykuntaan: papit, sotijat, maanmiehet ja ammattimiehet. Papit eli Magit olivat, niinkuin itämaissa ainakin, suuressa arvossa. Heidän hallussa olivat rukouskaavat, joilla Ormuzd ylistettiin; ainoastaan heidän kautta olivat rukoukset ja uhrit mahdolliset. He olivat kuningasten neuvonantajat sekä hengellisissä että maallisissäkin asioissa. Kuningas taas pidettiin korkeana ylluonnollisena olentona, ikäänkuin Jumalan siisena maan päällä. Baikea oli päästä hänen puheelle; hän oli maan ja kansan täysivaltainen herra. Zokainen sana, kuin suustansa lähti, pidettiin niin tärkeänä, ett'ei saanut jäädä unhodukseen, vaan kirjoitettiin ylös. Sentähden oli kirjoittajia aina ympärillensä. Myöskin suuriluvinen wartiawäki ympäröitsi hänen.

Persian kuningasten tavalliset asuntopaikat olivat Ekbatana, Susa ja Babylon, jotka vaihetteliwat toisiinsa sen mukaan, mitä wuodenaiat waatiwat. Kuningasten hautausmaa oli Persepolissa, joka oli ikäänkuin kuolleitten pääkaupunki. Kukin ruumis sai täällä oman, wälistä wuorenkylkeen hakatun, asuntonsa, johon ei ainoastaan kaikki, minkä elämä ihminen ruumiin rawinnoksi tarwitsee, vaan myöskin iso joukko kultaa ja hopeata oli hänelle pantu. Kaiken tämän hyvän suojelluksensa, seisoi haudoilla suuriluvinen wartiawäki. Vielä meidän

kin aikaiset katsastawat kummaistuksella ja kunnioistuksella noitten suunnattomien rakennusten raunioita.

Waltakunnan yhä karttuwa laweus synnytti hallitus-muodon, joka vielä meidänkin aikoina Aasiassa tawataan. Kunkin maakunnan haltiaksi paettiin maaherra eli Satrapi, jolle annettiin iso walta. Mutta jos tällöinen mies joutui kuningaan wihoihin, antoi kuningas usein kohdakkoon kaulansa poikki lyödä.

Persialaisilla oli jo ikivanhoista aioista yleinen tapa, pitää syntymäpäiwänsä suurimmasa arwoissa. Myöskin köyhillä oli semmoisena päiwänä runsaamat atriat kuin tawallisesti. Wiiniin oli Persialaiset sangen mieltyneet. Heillä oli tapana, juomineissa tärkeitä asioita keskustella. Toisiansa tawatesa olivat heillä monenlaiset terwehdykset. Raksi ystävää suuteli toistansa; muut tutut suutelivat toisiansa poskille; alhaisäätyinen lankei wallasäätyisen edessä maahan. Poikalapset olivat aina ikänsä kuudenteen wuoteen asti äitien huostassa eiwätkä olleet tähän saakka silmäiltämäräkään. Mutta nyt ottiwat isät heidät kaswattaaksensa ja opettiwat heitä jousimieheksi ja ratsastajiksi.

W. 336 e. K. kukisti Makedonialainen kuningas Aleksanteri Suuri, tehdesensä kuuluisan retkensä Aasiaan, tämän mainion Persian waltakunnan. Makedonialainen waltio hajosi 320, mutta Persian walta ei woinut isoon aikaan toipua. Wasta w. 226 jälkeen Kristuksen syntyi Persian waltakunta uudestaan. Tällä wäli-aialla (w:sta 320 e.

R. — w:teen 226 j. R.) oli Persian maa ollut ensiksi Syriläisten ja sitten Partilaisten wallassa. Uusi waltakunta pääsi wähitellen hywään woimaan ja kuntoon. Mutta eipä aikaakaan, niin waipui onnensa, kun uskonnoistansa innolliset Arapialaiset rupesivat maata häntyttämään. W. 651 j. R. tehtiinkin Persia arapialaiseksi alusmaaksi. Myöhemmin w. 1395 walloitti mainio Mongolin ruhtinas Timur eli Tamerlan myöskin Persian maan ja liitti sen äärettömään waltakuntaansa. Persian Shahit eli kuninkaas pääsivät noin w. 1500 itsenäisiksi hallitsijoiksi, mutta kuitenkin koettivat Turkin Sultanit eli Keisarit kauan aikaa pitää tämän itsenäisyyden riidan alaisena. Tästäpä syttyi alinomaisia sotia Turkin ja Persian wälillä. W. 1722 oli Persia kokonansa Turkin käskynalainen. Sotasankari Shah Nadir saatti wihdoin viimeinkin w. 1735 maan Turkin waltaherruudesta itsenäiseen oloon, johon viimeisinä aikoina ainoastaan Wenäläiset owat koettaneet sekaantua.

---

7. Syythiläiset.

Tällä nimellä nimitettiin muinaisuudessa kaikki ne raat ja sotaiset kansat, jotka asuskeliwat koktuossa hämărăssä melkein tuntemattomassa maakunnassa Mustan ja Kaspien merten pohjoispuolella. Ne jotka asuivat lähinnä Mustaa merta pitivät wakinaisia asuntopaiikkoja, eläen maanwiljelyksestä; muut

Skyttiläiset kansat olivat paimentolaisia. Kaikki nämät kansat kuuluivat Mongolilaiseen kansanluokkaan; nenänsä olivat sisään painetut ja poskensa jotensaakin suuret, itse olivat luonteeltansa tuimat ja salaiset. Wangikji tehdyistä vihollisista uhrattiin yksi kustakin sadasta. Tapettuansa ensimmäisen vihollisen, joi Skyttiläinen hänen wertansa. Kaikista hänen tappamista vihollisista wei hän päät kuninkaan luokse, saadaksensa häneltä jonkun osan sotasaaliista. Sillä jos ei hän olisi nämät kuninkaan nähtäviksi wienyt, niin eipä tämä olisi woinut urostöitäänsä armostellakkaan. Unkarimpien vihollistensa pääkalloista tekivät he juoma-astioita, jotka rikkaat antoivat sisäpuolelta kullata. Skyttiläisten tuima luonne näyttäikse myöskin siitä, miten tekivät liittoa ja kuningasten ruumiit hautasivat. Liittoa tehdessään kaatowat wiiniä astiaan ja wihleksen hiwiäänsä antoivat he weren pisaroita wiinin sekaan. Tähän sekoitukseen kaсти sitten kufin liittolainen sota-aseitansa ja viimein joiwat kaikki siitä tehden pitkiä rukoujia. Kun kuningas kuoli, niin rumiinsa balsamoittiin ja päällystettiin wahalla; sitten wiettiin se sukukuntien ympäri ja kaikkien, joitten tykö tuotiin, piti kerimän hiuksensa, wiiltämän otsaansa ja nenäänsä, jopa sysäämän nuoli wasekman kätensä läpitse. Ruumiin wiereen haudattiin myöskin yksi puolisoistaan, juomanlaskeja, talliherra ja muut kuninkaan lähimmät palwelijat. Mutta vuoden kuluttua tapettiin wielä wiisikymmentä kuninkaan parhaita palwelijoita ja wiisikymmentä kau-

niimpia hewoisiiaan. Näitten ruumiit sitten täytettiin jonkunmoisella aineella ja seiwäs syfättiin kunkin läpitse ja pantiin sitten pitkänä ratsuriwinä haudan ympärillä wartioimaan.

Wasta myöhään onnistui Persialaisille ja sittemmin Aleksanteri Suurelle Skytiläiset waltansa alaisiksi pakoittamaan. Siitä aiasta rupešiwat enemmän siwistykseseen ja wiljelykseen taipumaan.

Ennen kuin jätämme Asian ja Ahrikan kansojensa, mainitsemme vielä muutamia siwukansoja, jotka wanhaassa aiassa ennen Kristuksen syntymää oliwat tutut. Näistä on Armenialaiset, jotka oliwat Persialaisille ja Medilaisille heimoa, muistettawia; myöskin Partilaiset, Phrygiläiset, Paphlagonilaiset ja Kappadokialaiset, jotka sittemmin kuuluuivat Persian waltakuntaan, eiwät ole wallan muistamattomuuteen heitettäwiä.

8. Hellenat eli Kreikkalaiset.

Kun Asian ja osaksi myöskin Ahrikan kansat jo oliwat jättäneet maailmalle tuhatwuotisen historian, silloin oli vielä Euroopan mannermaa kansoittamaton ja wiljelemätön. So oli Juudan kansassa Moses perustanut Jumaluuswallan maan päälle ja uskonopillisella ja waltiollisella la'in-laatumuksellaan tehnyt muistonsa iän-ikuisiksi. So oliwat Ehyptissä, Phoinikiassa ja Babyloniaassa tiedeitten ja taidetta harwat siemenet ruvenneet orasta-

maan, kun Eurooppa vielä oli kolkkana autiomaana. Ensimmäiset asukkaansa näyttävät Bähä-aasiasta tulleen, josta he ensiksi pääsivät Hellaan saarentoon eli Kreikanmaahan; jälkeensä lewisivät skyttiläiset kansat Mustan Meren toiselta puolelta pohjaseen päin. Hellenat eli latinaisella nimityksellä nimityt, Kreikkalaiset edistyivät pian kaikin puolin niin, että he kaiken maailman kansoista ovat ansainneet melkein suurimman kunnian: Hellenoista on kaikki wiljelys, siivistys ja tiede, jonka pesäkki Eurooppa sittemmin muuttui, lähtenyt. Tämän kansan suurin kunnia on, että se kaikiista tän aikaisista kansoista saat' tieteet ja taiteet suurimpaan kuntoon, ja edistytti ihmissluonteen hyvät awut siihen määrään, johon niitten ilman korkeammatta ilmestyksettä ja siitä syntyneettä siroensla'itta oli mahdollinen päästä.

Ei mikään kansa ole niin rikas muinaisaian saaduista, kuin Hellenain, eikä ole millään kansalla nämät lapsuuden aikansa muistot niin nerokkaat ja armolliset, kuin juuri Kreikan kansalla.

Banhimmisssa aioissa eiwät niinet, Hellenat ja Kreikkalainen edect tavalliset; sillä Hellenat elikkä Kreikan ensimmäiset asukkaat oliwat Pelasgit, jotka elinät maanwiljelijoinä. Nämät rakensiwat mahdotto-
man suuret muurit äärettömistä kiwimöhkä:ciistä, joitten jäännökset ovat säilyneet aina meidän aikoihin asti. Heidän etewin epäjumalan kuwa oli Zeus Dodonasta, jota paiti myöskin muita epäjumalan kuwia palweltiin. Uikojen kuluesä täytyi Pelasgien wetäydä tafasin muitten kansojen edestä,

jotka sittemmin ottivat yhteisen nimen: Hellenat. Mutta paitsi näitä tuli muista maišta muukalaisia meren ylitse. Nämät toivat mukaansa kaikenlaisia taideta Kreikanmaahan. Noin w. 1550 e. K. sanotaan Sekropsin tulleen Saisin kaupungista Ekyptistä ja laskenut maalle Attikaan. Hän pidetään Attikan waltion perustajana ja luullaan tänne toimittaneen uskonoppia, maanwiljelystä ja lakia, ja myöskin asettaneen awioliitot paremmalle kannalle. Phoinikiasta tuli melkein samaan aikaan Kadmo Boiotiaan, tuoden mukaansa tiedon puustawikirjoituksesta ja muista siwistykseen keinoista. Samaan aikaan nousi Danas Ekyptistä maalle Argoon likitienoille ja perusti tänne waltakunnan, jossa sittemmin Kreikan etewimmät sankarit syntyiwät. Näistä kuuluisin oli Herkule, joka tällä Hellenain sankari-aialla pidettiin suurimmasa kuuniasa, kun muka oli wapauttanut maat hirwiöistä ja roswoista ja siis päässyt aikakautensa hywäntekijäksi.

14:nnellä vuosisadalla e. K. tuli Pelopi Wähääsiasta hänestä nimitettyyn Peloponeson saareen. Jälkeläisensä ottivat haltuunsa tämän saarenon parhaat maakunnat, Elidin, Argolidin ja Lakonian, jossa myöhemmin Spartan kuuluisa kaupunki syntyi. Attikan waltion oikea perustaja sanotaan olleen Teseo niminen sankari, josta wanhat sadut paljon kummallista kertowat. Tämän satuaian loistawista urostöistä on mainittawa Hellenain kuuluisa sotaretki Trojan eli Ilion kaupunkiin, joka on Wähääsiassa.

Paridi, Troian kuningas Priamon poika, oli Spartaasta wienyt Meneias kuninkaan puolison nimeltä Helena. Tämä konnanyö nostatti koko Kreikanmaan wihoihin. Kaikki ruhtinaat, erittäinkin Odysseu Itakan saaresta kohosi tästä häväistyksestä kostoa hakemaan. Nyt koottiin iso sotajoukko, jota kahdella sadalla laiwalla wiettiin Aasiaan. Mutta Troian kaupunki oli lujilla muurilla linnoitettu ja sen wallit ja tornit oliwat hywässä kunnossa. Priamon wanhin poika, tuo mainio Hektori, oli melkein sotajoukon johdattajana. Ei woinut siis syttyneestä sodasta niin pian loppua tulla, kuin Kreikkalaiset ensin oliwat toiwoneet. Kymmenen vuotta tämä kauhea sodanmeläke sanotaan kestäneen, ennenkuin Hellenat petoksella walloittiwat kaupungin ja häwit-tiwät sen tykkänään w. 1184 e. Kr. Tämän tehtyänsä palasiwat Kreikkalaiset Helenan kanssa kotiinsa. Tästä sodasta ynnä Hellenain paluumätkästä on yksi Kreikan wanhimpia ja kuuluisimpia runoilijoita Homero tehnyt kaksi suurta Iliadi ja Odysseia nimistä runoelmaa. Wiimeisestä, joka kertoo Odysseon kummalliset waiheet kotimatkalansa, otamme muutamia seikat esitelläksemme, jotka woi-wat meille antaa jonkunmoisen kumauksen Kreikkalaisien oloista tällä aialla.

Kun tiedot merenkulussa wielä tähän aikaan oliwat hywin wailinaiset, täytyi Odyssean paljon harhamatkoja kulkea, ennenkuin pääsi pieneen saareensa ja perheensä tykö. Ensiksi joutui hän Ah-rifkaan, josta hän tuulen ajamana tuli Kyklopi-ni-

misten ihmisryöjain luokse. Kawaluudella pääsi hän kuitenkin heitä pakoon. Sittemmin kulki hän Sirenaen saaren siwutse. Tämän aikaiset sadut sanot-
 wat näitten olleen neitikaswoisia hirwiöitä, jotka piiloskeliwat weden alla, koettaen ihanoilla lauluil-
 laan houkutella siwutsefulkijat tykönsä. Näistä tuli Odysseulle kowa vastus. Hänen täytyi pistää wahaa kumppaniensa korwiin, ett'eiwät kuulisi lumojain lauluja. Itsestänsäkin ei muuta neuwoa nähnyt, kuin sitoa ruumiinsa purjepuuhun kiinni. —
 Myöskin joutui hän haaksirikoon, josta kuitenkin pelastettiin, kun merenlaineet heittiwät hänen erään saaren rantaan. Sieltä löysi hänen kuninkaan tytär Nauksaa, joka piikoinensa oli waatepesossa. Tämä wei Odysseun kuninkaan hoviin, jossa hän ystäwälliseeti otettiin vastaan. Sen aikaiisten tapojen mukaan istui hän pesään tubkaan; kuningas itse meni tykönsä, tarttui käteensä ja wei wierasten joukkoon ruu'alle. Sitten tuli naispalwelija korea kultainen wesiastia ja hopeainen pesumalja kädessä ja kaasi hänen kättensä päälle wettä, jopa asettikin eteensä pienen pöydän. Sinne pani edeskäyppä siten leipää, lihaa ja kaswoksia ja juomakaataja antoi hänelle wedsenkaiista wiiniä. Mytpä uhrattiin, joka tapahtui niin, että muutamia wiinin pisaroita kaadettiin maahan ja maljat juotiin pohjaan. Toisena päivänä sai Odysseu suuria lahjoja, kun sanoi, kuka oli. Kuningas warusti hänelle laivan, jolla wihdoin viimeinkin pääsi kotiinsa. Täällä nyt tapasi perheensä, oltuansa monta vuotta pois. —

Tästä kreikkalaisen runoilijan kertomuksesta näemme, mimmoisissa selwissä ja suorissa oloissa maailman ylimykset siihen aikaan elivät. Nyt kääntykäämme Hellenain historiaa tarkastelemaan.

Wuosilatoja kului vielä jälkeen Troian hävittämisen, ennenkuin voimme sanoa Kreikan historian luotettavaksi. Wähitellen syntyi tuo Kreikkalaisten omituinen luonne, joka ensiksi osottaike yksiwaltaisuuden muuttamisessa toisiin hallitus-muotoihin. Sillä tähän saakka kaikissa Asian ja Euroopan kansoissa ei ollut muuta hallitusmuotoa, kuin kuninkaanelta, joka useinkin oli wallan rajaton. Mutta Kreikkalaisten keskellä syntyi aikojen kuluessa seuraavia uusia hallitus-muotoja. 1. Ylimyswelta, joka on semmoinen että kaikki hallitus on waltion ylimysten käsiin annettu. 2. Harwawaltaisuus, kun ainoastaan muutamat owat anaštaneet korkeimman wallan. 3. Kansawalta, kun koko hallitus on itse kansan kädessä, ja 4. Alhaiswelta, kun alhaiso hallitsee ilman rajoituksetta.

Kreikka oli jo ensi-aioista jakaunut moniin erityisiin waltioihin, joissa milloin yksi milloin toinen näistä hallitusmuodoista pääsi weimaan. Kaikkien etewimmät waltiot olivat Sparta ja Ateenai. He tulivat pian koko Kreikan johdattajiksi. Kreikan historian loistawimmalla aikakaudella owat muut kaupungit ja maakunnat ainoastaan näitten woimakasten waltien liittolaisina pidettävät. — Spartaassa prysi kuninkaallinen walta vielä jäikähämättömänä, kun

tämä hallitusmuoto jo melkein kaikesta muista Kreikan valtioista oli hävinnyt. Siellä oli kaksi kuningasta hallituksen johdattajina. Mainio Eufurgo kuningas rupeesi tämän valtion la'inlaatijaksi. Hänelle oli, näet, matkoillansa muilla mailta kiertänyt paljon kokemusta ja tietoa. Myöskin oli hän päässyt aikansa viisaimpien kansa ystäväyteen. Ensiksi järjesti hän perintökuninkain ja kansankokousten väliseikat sillä tavalla, että asetti "vanhain neuvoskunta"-nimisen valtiolaitoksen. Kunkin jäsenen piti oleman kumminkin kuusikymmenen vuoden vanha. Kuningailta oli kaksi tärkeätä etuisuutta: sotajoukon johdattaminen sodassa, jossa heillä oli rajaton itsewaltaisuus ja ylimmäinen papinvirka. Eufurgo jakoi maan uudelleen ja muutti siis vanhat nautinto-oikeudet, toiselle kannalle. Hän sääsi, ettei mikään maan-omistaja saisi myydä alaansa, vaan olisi velvollinen kuolemansa jälkeen jättää tämä vanhimmalle poiallensa perittäväksi. Mutta suurimman huolen ja tarkastuksen alaiseksi teki hän lapsenkasvatuksen, joka tykkänään muuttui valtio-asiaksi. Jokaisista äsken syntynyttä lasta katseltiin tarkasti, olisiko siitä ihmisen alkua. Jos lapsi sitten oli rujokas eli muutoinkin heikko, heitettiin se nälkään kuolemaan, sillä Eufurgo ei kärsinyt muita kuin norjia ja terveitä kansalajiia. Lapset pysyivät äitiensä hohtawina aina 7:teen vuoteen asti. Sillä aikaa täntyi heidän alastomina leikkiä laskea ja paljaina lewätä ruokohainilla, jotka heidän itse omin käsin oli wirrasta tuominen; ainoastaan talwis-aikana oli heille suotu muutamia lämmittäväisempiä

ruohoja vuoteellensa panna. Seitsemänneistä vuodesta alkaen otti valtio lapset kokonaan huostaansa. Nyt elivät poikalapset, luokkiin jaettuina, muutamien hallituksen asettamien peräänkatsojien hoidossa, joilla taas oli päällikkönsä, jonka virkaa joku etewimmistä ja kunnioitettavimmista kansalaisista toimitti. — Näinpä syntyi kaikissa yksi henki ja yksi mieli, joka teki tasuuden omaisuudessa mahdolliseksi.

Vanhojen kunnioittaminen painettiin syvästi nuorten mieleen. Jokaisen nuorukaisen piti, kadulla kulkieessa, seisahdun vastata kunkin vanhan kysymykseen, mikä matka ja mikä tehtävänä. Myöskin oli vanhojen seuroissa nuorukainen kielletty mitään puhumasta, ellei häneltä kysytty. Samoin kuin lapset totutettiin nälkää, walwomisia, kuumuutta ja kylmyyttä kärsimään, piti heitä taiwutettaman ruumiillisia tuskia sietämään. Sentähden otettiin täällä tawaksi, joka vuosi julkisesti ruoskoilla hosua poikalapset, jotta weri purskahti ulos. Tämmöisessä tilaisuudessa ei saanut räähkänksen alainen olla tuskistansa tietämänänsäkään. Mutta tämmöinen erinomainen jylsytys ja kowuus ei ollut tapana ainoastaan nuorison kaswattamisessa, waan kesti koko miesten elin-aikana. Lykurgo sääsi, että atriain piti oleman julkiset ja kaikille Spartalaisille yhteiset. Näitten atriain kustantamiseen piti kunkin kansalaisen joka kuukausi antaa joku määrä hedelmiä ja wiljaa. Ei kukaan tohtinut olla pois tästä atriasta, jonka esimäinen ruoka-laji oli tuo kuulusa musta liemi, joka oli sianpaiستista, werestä ja suolaista keitetty.

Eufurgo kielsi kulta- ja hopearahaa käyttämästä ja sen sijaan asetti hän rautaa rahan tapaiseksi, että muka tämän suuri paino estäisi ylellistä kaupanliikettä. Spartalaisten ymmärrykselliseen opetukseen ei kuulunut muuta, kuin kirjoitus-oppi wälttämättömiin tarpeisiin ja muutamia sotaisia ja pyhiä lauluja, joita lauloivat juhllaisuuksilla ja tappelumelkeesen karsaaksi. Puheliaisuustaitoa ylenkatsoivat, mutta koettivat jo nuoruudessa teroittaa lasten ymmärrystä, totuttaen heitä ajatukseen ja miettimiseen.

Kun nyt omituisuusiensa kautta paljon erisivät muista Kreikan asukkaista, ei ole ihmeeksi katsottava, että heissä syntyi halu niistä eron saamaan. Olikin, näet, heissä semmoinen sodan-into, ett'eivät pelänneet ilman toisten kansojen avutta sekaantua sotaan ulkomaalaisten kanssa. Lakinsa, joka edistytti ruumiin terweyden, oli wallan omansa, kunnollisia soturia kasvattamaan. Myöskin oli muita laitoksia, joitten tarkoituksena oli tehdä kansa sotaiseksi ja saada se sodan kaunistuksiin mieltymään.

Sotaleirissä oleskeleminen oli oikea juhllisuus. Täällä lannistui vähän tuo elämän kovuus ja tarve ja olonsa tuli vapaammaksi. Sodan saalis antoi heille waraa jonkinmoiseen ylellisyyteenkin erittäin ruuassa. Purpurawärinen puku, johon Spartalaiset sodassa olivat waatetetut, seppeleet, joilla tappeluun menessänsä koristivat hiuksensa, huilujen sointo ja laulujen kaja, joka innoistutti heitä, wihollisten vastaan rientäessä, kaikki tämä teki tuon muuten kaunistawan ja peloittawan sodan heille oikeaksi riemujuhlaaksi.

Mitkä urhoolisesti sotien kaatuivat tappelutante-
rella, haudattiin laakeripuun oksilla seppelöityinä. Mutta
wielä isompi kunnian-osoitus oli se, kun joku pur-
purawaatteisin käärittynä laskettiin hautaan. Aino-
astaan sodassa kaatuneitten haudoille saatiin nimet
panna. — Mutta pelkurit tulivat kowimman pilkan
ja häwäistyksen alaisiksi. Joka oli riwistänsä paen-
nut, suljettiin kaikista woimistelemisen harjoituksista,
ei saanut mitään ostaa eikä myydä, tahi pantiin johon-
kuun yhteiseen paikkaan kilpi kädessä seisomaan siwut-
semenijain pilkattawaksi. Eukurgo määräsi myös,
ett'ei kaupungilla saisi olla muuria eli muita linnoi-
tuksia; kansalaisten urhoolisuus olisi muka olewa
sen ainoana turwana. Tämä yleinen sodanhalu oli
myös syynä siihen, ett'ei mikään vapaa ihminen ryh-
tynyt mihinkään käsityöhön eikä maanwiljelykseen,
waan jättiwät semmoiset toimet kokonaan orjille,
jotka muutoinkin pahaсти kohdeltiin.

Muutamia vuosisatoja Spartaa myöhemmin sai
myöskin toinen kreikkalainen pääwaltio, Atänai, uuden
lakilaatimuksen ja hallitusmuodon. Jo aikasin oli
Atänassa syntywä tasawaltainen henki pakoittanut
kuninkaanwaltaa peräntymään. Wiimeisen kunin-
kaan, Kodron kuoltua, kumottiin koko kuninkaanwalta
ja sen siaan asetettiin arkonta-niminen hallitusmies
jonka piti hallituksestansa tiliä tekemän. Uus-
walittiin tämä ylimmäinen wirtkamies elinaikaiseksi
mutta pian määrättiin tämä wirtka-aika kymmeneksi
wuodeksi ja wuodesta 682 e. Kr. walittiin yhdeksän
arkontaa, joitten wirtka-aika ei kestänyt muuta

kuin vuoden aikaa. Mutta vielä puuttui Atänalaisilta sopivia lakia. Semmoisia antoi nyt wiisas Soloni kansalaisillensa w. 594 e. Kr. Hän jakoi ihmiset warallisuutensa jälkeen neljään luokkaan. Ainoastaan kolme näistä taifuwat waltiwirkoja toismittaa; neljännellä, joka oli kaikkien lukuisin, oli niinkuin muillekin oikeus kansankokouksissa huutonsa antaa. Näillä kokouksilla oli rajaton walta kaikissa hallituksen asioissa. Sillä näissä wahiwistettiin kaikki la'it, päätettiin sotaan ja rauhaan kuuluwista seikoista, walittiin kaikki wirtamiehet j. n. e. Kun joka miehellä täällä oliwat samat oikeudet niin oli kunkin Atänalaisen huudolla arwonsa. Sentähden koettikin Soloni tehdä kansalaisoikeuden saamisen waikeaksi. Hengen-uhalla kiellettiin ulkomaalaiset kansankokouksiin tulemaista. — Warjainen tuomioistuim, jossa rikokset rangaiistiin, oli Areopago, jonka istunnot tapahtuimat öisin.

Solonin etewimpiä sääntöjä oli se, että jokainen kansalainen sai omaisuudestaan jälkeenpäättökien eli testamentin tehdä, mikä ennen oli ollut kielletty. Nyt wasta muuttui omaisuus omistajan oikeaksi omaaksi. Ei tarwinnut kenenkään isäänsä wanhoilla päiwillä elättää, jos ei tämä ollut opettanut hänelle mitään elatuskeinoa. Lasten kaswattamisen heitti Soloni kokonansa wanhempien huoleen. Mutta woiwistelemisen oppi oli myös Atänaassa pää-asia lapsen kaswattamisessa. Edistääksensä isänmaan rakkautta, oli Soloni antanut asetuksen semmoisen, että sodassa isänmaan hywäksi kaatuneitten lapset

olisivat valtakunnan kustannuksella kasvatettavat; heidän muistonsa ylistettiin myös julkisella hautauksella ja kiitospuheilla. Joka pahasti kohteli köyhää, lasta eli orjaa, pidettiin rikoksen alaisena ja oli oikeuteen haastettava. Tämmöinen lempensä ja viisauts ovat Solonin antamissa la'issa merkittävät.

Ehkä Hellenat olivat moniin pieniin valtioihin jakauneet, oli kuitenkin paitsi yhteistä kieltä monta seikkaa, jotka liittivät heidät yhteen. Semmoisia olivat yhteisten jumalien palvelus, yhteiset juhlallisuudet, ennustuspaikat ja liittokunnat. Kreikkalaisten ennustuspaikoista oli Delphoin suurimmassa arvossa pidetty. Täällä oli Apollo nimiselle jumalalle rakettu templi, jossa Pythia niminen naispappi puhui ennustukset. Tämmöiseen paikkaan, näet, tuli aina jumaluudelta neuvoa pyytämään, kun ei omin päin tahdottu tärkeihin toimituksiin ryhtyä tahi muuten salaisista asioista tietoa tarvittiin. Kun nyt Delphoin ennustuspaikka oli suuressa maineessa ja arvossa, oli sille neuvonpyyntäjiltä ylen paljon antimia kertynyt, joitten joukossa oli kalliita taide- teoksiaakin.

Yhteisistä kansan juhlallisuuksista oli Olympian kilvoitusleikit kaikkien etewimmät. Nämät wietettiin Elidin maakunnassa. Siihen paikkaan, jossa nämät leikit tapahtuivat, oli tehty kowin pitkä rata, jonka wasen puoli oli ratsuharjoitukseen ja oikea jalkamiesten taisteluksiin määrätty. Oli ympärin, niin laajaan kuin filmä kantoi, istuivat katsojat pitkissä rivissä ja innoštuttivat riemuhuudoillaan kilwoittelijat, mil-

loin kiittäen milloin moittien. — Yön wietettyä uh-
rilla ja lauluilla jumalien kunniaksi, aljettiin leikit
auringon noustessa. Taistelusta tuomarit istuivat
laipion sisäpuolelle ja kilwoittelijat astuivat esiin
aloittaaksensa kilpa-juoksun. Joka ensiksi pääsi perille,
sen nimeä ja syntymäkaupunkia huusi nyt julistaja
kaikkien kuultavaksi. Nyt kajahtivat kummut laak-
sot yli ympärin nimensä ylistyksestä ja katsojain
riemuhuudoista. Ujomies seiso pyrstyssä kaksipyöräi-
sissä waunuisaan ja tuimat hewosensa riensivät
muitten kanssa radalle, jonka päässä seiso kaksi
patsasta, joitten wäli waunujen piti kiertämän, pa-
lataksensa kaksitoista kertaa samaa matkaa. Myös-
kin ruwettiin nyrkkisille ja ratsukilwoitukseen. Suh-
lallisuuden viimeinen päivä oli woittajain palkitse-
miseen määrätty. Tämä tapahtui, sitten kuin py-
hässä ahossa oli uhria tehty. Woittajat tulivat
komeissa waatteissa, palmu-oksia kädessä, wieläpä
huilunsoittajiaakin seuraassansa. Kunniapalkinto oli
seppele öljypuun oksista, jonka taistelustuomarit las-
kivat woittajan päähän. Tammöisen palkinnon saa-
minen oli suurin kunnia Kreikassa ja woittajan kan-
salaiset luulivat syntymäkaupunkinsa häneestä saaneen
ison kunnioituksen. He toivat hänen, riemukulku
käyden, lauloivat hänelle ylistyslauluja ja asettivat
wartalokuwansa Olympiaan, jossa jälkeisinä aikoina
monta sataa semmoista on ollut nähtävänä. Woit-
tajain nimet tulivat kuuluisiksi ympäri koko Krei-
kanmaan. Eräs wanha Kreikkalainen kuoli iloista,
kun syleili paikaansa woittajana, ja hautauksellansa

oliivat kaikki Olympiasa oleswat Kreikkalaiset saapuwilla. Diagora, jalomielinen Hellena Rodon saaresta oli itse ennen kruunattu woittajaksi Olympiasa ja toi wanhaan ikään jouduttuansa molemmat pofansa sinne, jossa kumpikin woitti kunniaseppeleen. Mutta jalomielisesti laskiwat nuorukaiset seppeleensä isänsä päähän, nostiwat hänen hartioillensa ja weiwät hänen katsojain keskelle. Kaikki huusiwat hänelle onnen toiwotuksia ja heittiwät päällensä kufkasia. Wanhuus ei woinut näin suurta onnea kannaattaa, waan waipui, kaikkien nähden, kuolleena maahan.

Nämät Olympian kilwotus-leikit tapahtuivat säännöllisesti joka neljäs wuosi heinäkuussa. Kaikenlaisia taituria kokoontui tänne toistensa kanssa kilwoittelemaan. Huiluinsoittajat ynnä muut semmoiset lauloiwat kaikkien kuullessa laulunsa, taistellen etuisuudesta. — Kaiken tämän kautta pääsi siwistys hywin edistymään. Täällä saiwat ystämät, oltuansa kauan erillänsä, nähdä toisiansa. Täällä syntyi useinkin ystäwyyt erityisten ihmisten ja kofonaiden kaupunkienkin välillä. Nämät kilwoitusleikit, jotka oliwat koko Kreikan yhdistyssiä, perustiwat sittemmin yhteisen aianluwun. Meliwuotinen aika, joka kului näitten juhlallisuuksien välillä, kutsuttiin Olympiadiksi.

Hellenain forea ja helposti muodostuwa kieli oli vielä toinen siä, joka yhdisti erityiset lahot yhdeksi kansaksi. Hywin warhain kukoisti Hellenain keskellä runollisuus. Innoštuneet runoilijat owat

runoelmilla, jotka meidän aikoihin asti ovat säilyneet, ylistäneet sankarien jaloja urostöitä. Sittemmin, kun kirjoitustaito tuli tutuksi, edistyi runollisuus yhä paremmin. Tälkeenpäin rupešivat tietoviisaat ihmiskunnan tärkeitä asioita tarkastelemaan ja tutkimaan, lewittäen opetuksillansa tiedon waloa ympäri Kreikanmaata. Näihin kuuluvat, Pythagora, Sokrate, Plato y. m.

Kaikkien tiedeitten ja taideitten jopa Kreikkalaisien omituisen elämänkin keskuus oli Ateenai. Spartaassa taas elettiin omin päin eikä huolittu toisten weikeistä paljon mitään. Ateenai oli komein ja rikkain kaupunki koko Kreikassa. Warhain aamuisin tulivat maalaiset huutaen laulaen kaupunkiin, tuoden mukaansa myytävät elatusaineet. Nyt awattiin rihkamapuodit; wähitellen tulivat kadut ihmisiä täyteen ja pauhina karttui karttumistansa. Yksi osa porwaria meni töihinsä ja toiset taas hajosivat kukin tahansa, mikä minnekin. Edellä puolipäiwää ja ehtoolla käweltin pitkin Ateenan rantaa ja ympäri kaupunkia. Mutta kaupungin waltatorilla oli wäenpaljous kuitenkin aina tihein. Täällä pidettiin usein kansankokouksia, täällä oli Senaatin kokoushuone ja Arkontain tuomio-istuim; yli ympärin oli rihkamapuotia, kultaseppien pajoja ja parran-ajeliain työpaiikkoja. Nämät paikat olivat aina täynnä uuteliaita ja laiskuria. Useat harjoittelivat myös metsänkäyntiä ja woimistelemistä. Kylpemättä eiwät Ateenalaiset woineet olla yhtä päiwääkään. Rikkaammat pitivät kylpy-laitoksia omisssa asumuksissaan, waan köyhemmät

Kävivät yhteisissä kylpyhuoneissa. Enimmät Utänalaisista pitivät lyhyet alusvaatteet ja niitten päällä jonkunmoisen kauhtanan, joka peitti ruumiin kokonaan. Tämä päällystakki oli tavallisesti painamaton, vaan rikkailla oli se kalliimmista ja painetuista kangaista tehty. Katsottiin kaikille tärkeäksi oikein näpperästi kääriä tämä kauhtana ympärillensa. Myöhempinä aikoina käytettiin paljon voiteita. Naiset asuivat erinäisessä huonet-osassa ja olivat melkein kokonaan suljetut muitten yhteiselämästä. Utänaisissa käytiin tavallisesti jalkasin, mutta rikkaat käyttivät vaunuja ja kantotuolia; tahi antoivat seuraansa olevan orjan kantaa tuolin, johon heidän torilla eli kävelykijällä ollessaan sopi istua. Barakkaat koristivat huoneitansa, miten parhaiten voivat. Ruokapöydän tarjoomat nautinnot olivat Utänalaisille hyvin mieleen. Monta ruokalajia hankittiin kaukaijista maista, ehkä Kreikanmaa olihin hyvin rikas hyvistä hedelmistä, kasvakijista, kaloista ja muista luonnon tuotteista. Utria alkoi tavallisesti linnunmunilla ja loppui puunhedelmillä.

— Kreikkalaiset eivät istuneet syödessänsä, vaan makasivat makuu-sohvilla niinkuin itämaalaiisten tapa oli. Restiatrioilla oli ruokasali täynnänsä juhlasavua ja muita hyvänhajuisia suitsutuksia. Wiinapöydällä kimalti hopea ja kulta-laatuksia, jotka useinkin olivat kalliilla kivillä koristetut. Kukin wieras seppelöittiin ja jokaisella oli orja takanansa. Gloisissa seuroissa walittiin armonheitolla yksi juomakuninkaaksi. Tämä määräsi kaikki pitoihin kuuluvat

seikat, esitti muistematlat, sääsi leikkilisiä juomalakia j. n. e. Mieluisia lauluja ilahutti wierasten sydäm-
met; lyyry *) käwi ympäri koko seuraa ja jokaisen täytyi laulaa joku laulu, kun vuoronsa tuli. — Kreikkalaisilla oli kowin paljon orjia; ainoastaan Attikassa oli niitä noin 400,000. Nämät toimittivat kaikenlaisia asioita; he olivat palvelijoina, keittäjinä, lasten-opettajina, esilukijoina, kopioitsijoina j. n. e. Maalla olivat maanviljelys ja karjanhoito toimimittuksinansa. Sota-wankeuteen joutuneet tehtiin tavallisesti orjiksi. Myöskin ostettiin orjia warseinäiltä orjankauppiailta. Poikalapsen syntyessä ripustettiin sinälle seppelä öljypuun oksista, mutta jos tyttölapsi oli syntynyt, ripustettiin willainen rihma. Öljypuun oksa, näet, wiittasi maanviljelys-toimii ja tuo rihma waimollisiin askareisiin. Kun oli lapsi henkenensä päiwinensä kokonaan isän wallassa, lastettiin jokainen äsken syntynyt lapsi isänsä jalkain juurelle. Jos tämä nosti sen helmaansa, oli hän sillä ottanut welwollisuudeksensa kasvattaa lapsi. Mutta jos hän antoi sen olla koskematta, piti lapsi tapettaman tahi heitettämän oman onnensa nojaan. Wiimeisinä aikoina tapahtui tällöinen julmuus hywin harwoin. Seitsemännellä eli kymmenennellä päiwällä jälkeen syntymisen tehtiin kaikille sukulaisille uhri-atria, jossa lapselle annettiin nimensä. Nyt kirjoitettiin nimi sukuluetteloon ja wanhempien täytyi wannoa lapsen olewan heidän omansa. Kahdeksannentoista vuoden iässä piti nuorukaisen sotapalvelukseen lähtemän. Altarin juurella oli hänen pyhä

*) lyyry oli Kreikkalaisten wanhin soittokalu.

wala wannominen ei milloinkaan häpäisewänsä waltion sota-aseita waan uhraawansa hengen isänmaan hymäksi. Hellena kun pääsi kahdenkymmenen vuoden ikäiseksi, pantiin sukunsa mieslukuun. Nyt sai hän käydä kansankokouksissa, hakea waltiomirkoja ja itse tawaransa holhoa. Nuorison siwistyskeinot olivat woimisteleminen ja soitanto; woimistelemissä opittiin Gymnasio nimisissä opetuslaitoksissa. Nämät olivat suuret rakennukset, joitten ympärillä oli puutarhoja ja pyhä aho. Myöskin oli niissä kylpyhuoneita ja isoja salia, joihin puhelijat ja tietowiisaat kokoiliwat oppilaisensa. Soitannossa, runoelmataiteessa ja muissa tieteellisissä aineissa saivat lapset opetusta erityisistä koti-opettajista. Kuwaweiston, maalauksen ja rakennustaiteen saattiwat Kreikkalaiset erinomaisen korkealle kannalle; kuwaweistolliset teoksensa eiwät wielä ole etewämpiänsä nähneet. Yhtä kuuluisat owat he tieteellisistä ja runollisista harjoituksistaan. Heistä on kaikki siwistys lähtenyt; he owat päässeet muitten kansojen opettajiksi.

Ottakaamme nyt tämän kansan ulkonainen historia tarkastellaksemme. Kreikan ulkonainen rauha häirittiin ensiksi w. 490 e. Kr., kun Persialaiset samosiwat maahan. Tuli, näet, iso persialainen sotajoukko kuudella sadalla aluksella ja nousi maalle Attikan rannikkoon. Täällä tuo urhoollinen Miltiade Maratonin lakeudella häwitti koko persialaisen sotawoiman. Mutta Persialaiset eiwät jättäneet sitä asiaa siksensä, waan Xerxes kuningas wei wähän aikaa jälkeempäin äärettömän sotawoiman Kreikkaan.

Salaminin saarella, Utänain lirkpaikoilla nousi ankara meritappelu, jossa Kreikkalaiset Demistoksen johdattuksen alla saivat oivallisen voiton, hävittäen melkein tykkönään vihollisten laivaston. Tämä sota, jossa Kreikkalaiset yhä pääsivät voitolle, kesti vielä muutamia kymmentuntia vuosia, kunneka sota itsestään taufosi noin w. 449. Mutta walitettawasti syytyi Spartan ja Utänain wälillä keskinäisiä riitoja, jotka pian muuttuivat werisiksi sodiksi, jotka aikaan pitkään turmelimat warallisuuden ja toimellisuuden. Kun waltioitten woimat näistä kestäwistä riidoista uupuimat, pääsi Makedonian kuningas Philippo sekaantumaan Kreikan sisällisiin oloihin. Hänen oli sitten helppo asia, pakoittaa Kreikkalaiset waltaheruuhteensa mieltymään. Poikansa Aleksantero Suuri päätti isänsä alkaman työn. Kreikan wapaus ja itsenäisyys meni palaamattomiin. Makedonian waltakunnan hajottua, koetti Kreikka riutuwaisena jäänöksenä wapauttansa suojella. Mutta jo w. 146 e. K. tuli tämä maa Rooman käskyn-alaiseksi ja pysyi nyt Roomalaisten waltaan yhdistettynä. Kun tämä w. 395 jälkeen Kristuksen jaettiin kahteen osaan, läntiseen ja itäiseen waltakuntaan, pantiin Kreikanmaa itäiseen kuulumaan. Itäinen waltakunta, jonka pääkaupungi oli Byzantzi (Konstantinopel), tuli Kreikan keisarikunnan nimiseksi. Tämä waltio, johon nyt warfinainen Kreikka oli liitetty, tuli w. 1453 j. Kr. Turkkilaisien haltuun. Näitten orjuuden alla Kreikkalaiset pysyiwät, kunneka Turkkilaisien kowuus ja julmuus karttui siihen määrään, että heidän wäkijinkin

tähtyi ruweta maansa wapauttamiseen. Tämä onnistui heille viimein monivuotisten waihetten ja kärsimysten jälkeen. Kreikka tuli nyt jälleen itsenäiseksi waltakunnaksi.

---

9. Roomalaiset.

Toinen wanhan aikaisen historian pääkansa on Roomalaiset. — Eteläiseen Italiaan asettui jo warhain Kreikkalaisia siirtokuntia. Mutta wanhimmissa aioissa kansoitti monta itsenäistä kansakuntaa tätä wiljawaa maata, joka viimein joutui kokonaan Rooman haltuun. Näistä kansoista owat Etruuskat, jotka lewisivät yli ison osan Italian saarentoa, mainittawat. Maan wiljaisuus työnsi asukkaansa maanwiljelyskeinoon ryhtymään, mutta Etruuskat eiwät ainoastaan osanneet maatansa wiljellä, waan oliwat myös moniin taiteisiin pystyneet. Erittäinkin owat he edistyttäneet kaikkia, mitä ulkonaiseen epäjumalan palvelukseen kuuluu, niinkuin uhria, juhlaillisuuksia, juhlaikäntöksiä ja ennustustaitoa. Heistä owat Roomalaiset saaneet parhaimman osan siwiistyksensä alkusiemeniä. Rooman wanhin historia on himeän hämärnyden peittämä. Romulo ja Nemo owat niitten miesten nimet, jotka Huhtikuun 21 päivänä vuonna 753 e. Kr. sanotaan perustaneen Roomaa, maailman pääkaupunkia. Siis, kun tämä tapahtui, oli Adrian meren toisella puolella Salomoni jo aikaa sitten waipunut kuoleman uneen jopa Olympian kil-

woitus-leikitkin aljetut. Romulo hankki uuteen kaupunkiinsa asukkaita ja rupeasi sitä kuninkaana hallitsemaan. Hän jakoi kansan kolmeen lahkoon ja kunkin lahon kymmeneen luokkaan eli Kuriaan. Itse kansa jakaantui kohteen säätyyn: Patriciat eli ylimysmiehet ja Plebeijat eli alhaisolaiset. Näitten säätyjen välillä syntyi alinomaisia riitoja, jotka kestitivät vuosisadat läpitsensä. Patricioille, jotka luultavasti olivat alku-asukkaat, olivat, näet, kaikki valtiowirat annetut; niin esimerkiksi otettiin ainoastaan heidän joukosta Romulon asettaman senaatin jäsenet. Kuningasten valta oli melkein samalainen, kuin Kreikan ruhtinailta ennen oli ollut. He olivat ylimmäiset sotapäälliköt ja ylimmäiset papit, kutsuivat kokoon Senaatin ja kansankokoukset, kun valtion la'ista, sodan ja rauhan asioista oli päätettävä. Ei mihinkään valtiolliseen toimeen ollut rupeaminen, ennenkuin jumaloista oli neuwoa haettu. Tämmöinen tiedusteleminen oli Augura ja Haruspici nimisten pappien tehtävä. Nämät ennustivat lintujen lennosta ja wiserryksestä, kanain syömisestä, ukkosen jylinästä, ukontulen leimauksesta ja muista senkaltaisista. Kaikki nämät laitokset olivat alkuansa etruskilaisia. Kuningaallisen arvon merkit olivat myös etruskilaiista syntymäperää. Kuningaan edellä kävi kakjitoista liktori nimistä miestä, jotka kunkin kantoivat warpukerpun, jossa rippui kirves, merkiksi muka että kuningaan oli oikeus hengeksi rangaista.

Romulon jälkeen hallitsi Numa, joka on valtion oikeana perustajana pidettävänä. Parhaasta päästä

koetti hän alamaistensa sydämiin juurittaa jumalien kunnioittamista; heistä sanoi lakiansa ja laitostensa lähteneen. Hän sääsi monta uutta tapaa jumalanpalveluksessa ja piti tarkan huolen, että nuot pidettäisiin pyhinä. Mikä Romulon hallitessa oli ollut kuninkaallista alusmaata, jakoi Numo pelottomille kansalaisille, että he muka jättäisivät sotahallunsa ja mieltäisivät rauhallisiin toimiin. Sittenmin jakoi hän koko Rooman alan osakuntiin ja asetti jokaiselle peräänkatsojansa, jonka piti kirjoittaman ylös, kuka huolettomasti ja kuka hyvin peltonsa viljeli että kuningas muka tietäisi ahkerat palkita. Lakinsa oli naisille ylen ankarat; he eivät saaneet viiniä juoda eikä ollenkaan miesten toimiin sekaantua. Avioliitto pidettiin semmoisessa pyhyydessä, että 580 vuotta jälkeen kaupungin perustuksen oli kulunut, kun ensimmäinen avioliitto rikottiin.

Tämän wiisaan lakilaatijan jälkeinen oli Tullo Hostilio, joka paljon laajensi Rooman aluskuntaa. Seuraava kuningas Anko Martio rupeesi laivaston rakentamiseen ja hänen jälkeisensä Tarquinio Prisko on maineensa saanut noitten mahdottoman suurten floakkien rakentamisesta, jotka olivat isojen kupujen näköiset. Myöskin rakensi hän yhteisten taisteluleikkien pitämiseksi kuuluusan Cirko nimisen näytelmäpaikan. Sen ympärillä oli lawitsoita ja itse Cirkon ympäritys oli niin suuri, että siihen mahtui 200,000 henkeä. Tähän suunnattomaan rakennukseen, jonka jäännökset vieläkin käywät katsojista ihmeeksi, täytyi Tarquinion pakoittaa alhaiso päivä-

töihin. Tämä kuningas kävi myöskin onnellisia sotia naapurikansojansa vastaan ja voitti suuren saaliin. — Servio Tullio, joka seurasi häntä hallituksessa, rupeşi uudestaan jakamaan kruunun alusmaat pellottomille ja pääsi sen kautta alhaisen suosioon. Myös jakoi hän asukkaat sekä kaupungissa että maalla kolmeenkymmeneen osaan, jotta kansan olot ja asiat enemmän tulisi näkyville ja selville. Tämä kuningas päästi uusilla laitoksillaan myös Plebeijat jonkunmoiseen mahtavuuteen, ehkä päävalta vielä pysyi Patriciain hallussa. W. 534 e. Kr. nousi viimeinen Rooman kuningas Tarquinio Superbo kuninkaan-istuimelle. Väkiwaltaisuudestaan syntyi liittähdys, jonka johdattajana oli Bruto. Tarquinio, joka oli pois sodassa, pantiin kuninkaan-armolta pois ja koko kuninkuus poistettiin. Sen sijaan asetettiin kaksi ylimmäistä virkamiestä, jotka kutsuttiin Konsuliksi. Nämät piti valittaman joka vuosi Patriciain säädyistä. Tämä tapahtui 509 e. Kr. Rooman ensimmäiset Konsulit olivat Bruto ja Kollatino. Rooma oli nyt siis tasa- eli vapa-waltio.

Nimimäinen urhoollinen henki ja isänmaanrakkaus näistä aioista alkaen syntyi Roomalaisissa, näyttököön seuraava kertomus.

Etrurian kuningas Porfenna oli ottanut suojelukseensa tuon Roomasta ajetun Tarquinion ja lähti nyt suurella sotajoukolla Roomalle, asettaaksensa hänen muka oikeuksiinsa. Jo olivat Etruriat aikomuksessa, pakenewia Roomalaisia takaa ajaen, präästä sillasta hyökäistä kaupunkiin. Silloin kehoitti Horatio

Kofle niminen mies innollisesti kansalaisiaan siltä hävittämään, luvaten itse pidättää viholliset, kunneka siltä olisi rewitty. Tämä tapahtui; hän ynnä kaffi muuta sota-urosta wiinyytteli viholliset niin kauan, kuin siltä rikottiin. Mutta kun näki sillan hajota rämähtävän, wiskausi täydessä sota-asussa wirtaan ja uiskenteli omiansa luokse toiseen rantaan, ehkä wihollisten heittokeihäät wiuhahtivat ympäriillensä.

Mutta Porsenna ei peräyttänyt piiritystä. Roma näkää rupesti kaupungissa riehumaan ja epätoivo woimat uuwuttamaan. Tässä tuskassa esitteli eräs nuori Roomalainen, Mutio Skawola, senaatille, Porsennan tapettamisen ainoana keinona tästä puuhasta päästä. Itse meni hän sentähden wäkipuukko takin alla wihollisten leiriin ja tunkeutui aina kuninkaan-istuimelle, jonka wieresessä istui kirjoittaja. Tämän luuli nyt Mutio kuninkaaksi ja tappoi hänen siihen paikkaan. Kun hän sitten pantiin kiinni ja aseet riisuttiin häneltä pois, jutteli hän Porsennalle, että Rooman nuoriso oli walalla wannonut tappaaksensa hänen Kuningas uhkasi nyt heittää hänen tuleen, ellei kohdakkoon tarkemmin selittäisi tämän liittävyyksien seikkoja. ”Katso, sanoi Mutio, ”kuinka wähän he ruumiistansa pitävät, joilla on kunnia ja maine odotettawana” — ja nämät sanat sanottuansa laski hän oikean kätensä uhri-alttarilla palamaan tuleen ja palautti sen siinä, mitään tuskun tuntoa osoittamatta. Kuningas otatti hänen tulesta pois ja päästi wapauteen.

Kuninkuuden poistaminen koroitti paljon patri-

ciain valtaa ja kun kansa oli ulkonaisen rauhan voittanut, kävivät patriciat yhä jylseimmiksi plebeijia kohtaan. Tästäpä syntyi sisällisiä riitoja, jotka masensivat valtion voimat. Viimein syntyi sisällinen kapina ilmituleen ja silloin valittiin ensimmäinen Diktatori-niminen virkamies. Kun kova hätä ahdisti waltakuntaa, valittiin tämä virkamies, joka sai kokonaisen itsewaltaisuuden puoleksi wuodeksi. — Nyt koetettiin liewittää plebeijain tilaa. Maksuun kykenemättömien welat annettiin anteeksi ja ne jotka welaista olivat wankuteen pantuina, päästettiin wapaiiksi. Wähän myöhemmin w. 494 e. Kr. saivat plebeijat oikeuden, walita omasta säädystänsä kaikki virkamiehistä, nimeltä kansantribunat, jotka wuosittain muutettiin. Sittemmin muutettiin ne luvutansa kymmeneksi. Heidän oli welwollisuus, suojella kansa Patriciain itsewaltaisuudesta. He taitsivat, näet, kiellollansa kaikki senaatin päätökset mitättömiksi tehdä, jos nämät loukkaisivat kansan etua. Itsiensä puolesta olivat pyhinä ja loukkaamattomina pidettävät.

Nyt wasta alkoi meteli Roomassa, kun patriciat kaikin woimin koettivat etu-oikeutensa suojella ja plebeijat taas pyrkivät waltiolliseen tasa-armoon. W. 445 kumottiin se sääntö, joka kielsi awioliittoa patrician ja plebeijan wälillä. — Tämän sisällisen metelin pauhateessa, hätyytti myös ulkonainen waara Roomaa. Gallilaiset, jotka olivat urhoollista ja raakaa sukua, tunkeusivat Alpien yli, walloittaen ison osan Pohjois-italiaa. Roomalaiset koettivat

sowintoa hieroa. Waan turhaan, sillä Gallilaiset, kun Klusion kaupungin piirittäessä huomasiwat, että myös Roomalaisten lähettiläät olivat aseisin tarttuneet kaupunkia suojeleaksensa, lähtiwät he liikkeelle Roomaa wästen, tätä kansan-oikeuden rikkomista muka koostaaksensa. Kaikki pakeniwat pakenemistaan puoluskuntain taisteluksista uupuneesta kaupungista. Winoastaan kahdeksankymmentä wanhaa ukkoa, jotka ennen olivat olleet pappina ja konsulina, eiwät tahoneet enään isiensä kaupunkia jättää, waan istuivat pitkiin walkeisiin kauhtanoihinsa puettuina torille. Hämmästyneinä hyökkäsivät wiholliset kaupunkiin, joka poltettiin tuhaksi. Kapitolion luja linnoitus teki vielä heille wästarintaa. Tämän koettiwat näillä antaumiseen pakoittaa, waan turhan, sillä nämä rupeşi heitä itsiäkin ahdistamaan, ett'ei heidän muuta neuwoa ollut, kuin matkoille lähteä tynnyen tuhanteen kulta-naulaan.

Pian syntyi sisällinen meteli uudesta. Wiimeiset kowat aiat olivat kartuttaneet köyhäin welat ja rikkaat Patriciat rasittiwat, minkä woivat, köyhät welkamiehensä. Mutta kansantribunat koettiwat kaikin woimin plebeijain asiat edistyttää. Tämä onnistuikin heille niin, että w. 366 e. Kr. määrättiin myöskin plebeijain olewan konsuliwirkaan walittawia. Nyt alkoivat taas walloittamisen sodat. Rowan taisteluksen jälkeen voitettiin w. 298 e. Kr. Samnitain wäkewä kansa ynnä muita italilaisia kansoja, jotta muutamien vuosien kuluttua koko Italia oli Rooman käskynalaisena. Rowin sota oli Rooman

laisilla Epron kuningasta Pyrroa vastaan, joka lukuisella laivastolla tuli Italiaan, tuoden mukaansa elehwanttia, joita ei ennen Italiassa nähty. — Rooman hallitusmuoto oli nyt aikojen kulussa täydellisesti muodostunut ja tämä teki Roomalaisille mahdolliseksi maailman hallitsijoiksi pyrkiä. — Näillä ensimmäisillä vuosijadoilla jälkeen tasawallan asettamisen eliwät Roomalaiset suurimassa kohtuullisuudessa, wallan taipumattomat Kreikkalaisten hempeytymiseen ja heikowaisuuteen. Maanwiljelys oli heistä kunniallisin elantokeino. Tähän asti nautittiin leiwän siassa jonkunmoista jauhopuuroa. Mutta kun olivat walloittaneet nuo rikkaat Kreikkalaiset kaupungit, eneni warallisuutensa ja sen ohessa myöskin heikowallisuus. Jo näillä aioilla aljettiin Roomassa hopearahaa tekemään. Mutta waiikka näin wähitellen rikkaus ylti, oli kuitenkin wielä kunnollisuus ja pätewyns hywällä kannalla. Sammitat lähettiwät Kurio Dentatolle, Pyrron woittajalle, rauhan hie-rojia. Lähettiläät tapasiwat hänen istuwan rahilla pesän wieressä, nauriita keittäen. Suu hymys'ä käsfi hän heitä lahjojansa pois wiemään, sanoen: ”Minä tahdon mielukkaammin olla rikasten hallitsijana, kuin itse olla rikas.”

Mutta nyt ei woinut enään Italiakaan tydyttää Roomalaisten walloittamisen himoa. Pian sekaantuiwat riitaan tuon rikkaan Kartagon kanssa. Tällä oli alusmaita Sicilian saarella. Mutta kun Kartago oli meriwalta, täytyi myös Roomalaisten hankkia itsellensä laivasto, taitaaksensa menestyksellä

tähän sotaan ryhtyä. Mitäs tästä; otettiin voitettu Kartagilainen laiva esikuvaksi ja sen mukaan rakettiin sitten jonkunmoisia aluksia. Väestö harjoitettiin maalla soutamiseen. B. 260 e. Kr. nähtiin ensimmäinen Roomalainen laivaasto merellä. Roomalaiset, kun tappaluun tulivat, liittivät witoilla aluksensa wihollisten laivoihin, jotta sillä lajilla saatiin tapella samalla tavalla kuin maallakin. Sentähden ei ole aiwan suureksi ihmeeksi katsottawa, että Roomalaiset jo samana vuonna 260 woittivat ensimmäisen meritappelunsa. Kartagilaiſten täytyi rauhan-teossa jättää koko Sicilia ynnä muutamat liellä olewaiset saaret ja kahdenkymmenen vuoden kulueſsa maksaa oiwa rahasumma. Tämä sota, jota olivat niin mielullisesti käyneet, koroitti isoon määrään Roomalaisien uljuutta ja itse-arwon tuntoa. Mutta nyt jo rupeſi walloittamisen himo pakottamaan heitä semmoisiin töihin, jotka olivat kunnian vaatimuksiin yhdistymättömät. Pian ruwettiin uudestaan sotaan Kartagoa vastaan. Nyt oli, näet, aikomus kufistaa sen Espaniaſsa paſuwa walta. Kaksi sotajoukkoa piti liikkeelle pantaman. Yhden oli Espaniaan lähteminen ja toisen Siciliaſta Ahwrikkaan. Mutta Kartagilaiſten mainio ſatapääällikkö Hannibali kohosi nyt isänmaansa edeſtä koſtajaksi. Werrattomalla rohkeudella ja keſtäwyydellä wei hän sotajoukkonsa Espaniaſta Pyreneain wuoriselänteen yli Galliaan ja Alpi-wuorien yli Italiaan, hätyyttääksensä Roomalaiset oikein maittensa ſiſuſtaſſa. Hannibali kulki woitollisena yhä edemmäksi tehden Kannen tappelusſa

Roomalaisille kovan tuhon; enempi kuin 50,000 sotamiestä makasi Roomalaisilta kuolleina tappelu-
tanterella; kaatuneitten ritarienkin luku oli niin
suuri, että Hannibali lähetti Kartagoon suuren pal-
jouden formuksia, jotka olivat ritarien kunniamerk-
kinä. Rooman senaatti ei kuitenkaan joutunut häm-
mästykseseen, vaan kävi uskalluksella sotatoimeen
käiksi, ehkä pelko jo rupefi kaupungissa lewiämään.
Tästä senaatin verrattomasta uskalluksesta on meillä
loistawa todistus, kun se sanoi kiitokset Terentiolle,
Roomalaisten päällikkö tässä onnettomassa tappe-
lusssa, siitä ett'ei hän muka epäillyt isänmaan peläs-
tuksesta. Tämä wakawuus ja kiinteyS pelasti Roo-
man turmiosta. Sillä aikaa kuin Hannibali lepäsi
sodan puuhista, walloittiwat Roomalaiset Syrakusan,
tämän aian komeimman kaupungin. Pian sen jäl-
keen (w. 211 e. Kr.) ajoiwat he Hannibalin Kapuan
kaupungista, jonka hän oli ottanut lepopaikaiksi, ja
taistelivat Espaniassa hywällä onnella siellä olewia
Kartagilaisia vastaan. Tämän aian Roomalaisista
sankarista on Kornelio Skipio, joka sittemmin so-
tawoitostansa Ahwrikassa sai liikanimeksi: Ahwrikano,
suurimman kunnian ansainnut. W. 203 e. Kr.
asetti hän sotawoimansa laivoille ja läksi tuon kai-
dan Euroopan ja Ahwrikan wälisen salmen yli pur-
jehtimaan. Ahwrikkaan tultuansa, rupefi hän kaikin
woimin Kartagoa ahdistamaan. Yön pimendesä
sytytti hän wihollisten leirin tuleen ja häwitti koko
hänen sotajoukkonsa. Roomassa syntyi ääretön ilo;
kaikki templit auaiistiin, jotta kaikki pääsijiwät juma-

lille kiitoksia lausumaan. Hannibalin, joka tähän asti oli järkähtämätönnä pysynyt Italiassa, oli jo tähtynyt isänmaan suojelukseksi Uurikkaan lähteä. Nyt ei ollut Kartagilaisilla muuta neuvoa, kuin ruweta rauhan hieromiseen. Tämän saivat kowilla ehdotuksilla. Skipio palasi woittajana isänmaahan ja pani waltiorahastoon 130,000 hopea-naulaa. Kaikkissa paikoissa tehtiin hänelle muistopatsaita. Hän tahtoi jäädä kaikkia lahjoja waille eikä ottanut muuta palkinnoksi kuin Uurikkanon kunnianimen.

Tämän sodan päätös oli koroittanut Roomaa kowin mahtawaksi ja pianpa rupefi tämä toden teolla maailman hallitsijaksi pyrkimään. Nyt alkoi sota Makedonian kuningasta Philipppoa vastaan. Tämä woitettiin ja muutamia vuosia jälkeempäin muutettiin Makedonia roomalaiseksi alusmaaksi. Sama onnen kohtaus saawutti myöskin Kreikkaa. Ei mikään enään woinut Roomalaisille wastarintaa tehdä. Syria, Ehypti ja muutkin waltiot oliwat jo tähtymyksessä nöyristyä Roomalaiden edessä.

So aikaa oli Rooman senaatti päättänyt Kartagon häwittämistä. Sen jakaantumisen erinäisiin puoluskuntiin ja rajariidat naapurien kanssa teki Roomalaisille mahdolliseksi ryhtyä tähän työhön. W. 149 läksi roomalainen laiwasto ja sotajoukko Uurikkaan. Kartagilaiset koettiwat kaikella tawalla lepyttää wainoojiansa, jopa antoiwat sota-aseensakin heidän haltuun. Mutta roomalainen sotapäällikkö waati heidät häwittämään oman kaupunkinsa ja we-

jähmään kauemaksi pois rannikolta. Tähän hävittömään vaatimukseen eivät onnettomat Kartagilaiset voineet suostua, vaan ryhtyivät hurjistuneina viimeiseen taisteluun, joka kesti kolme vuotta. B. 146 e. Kr. joutui tuo maailman mainio kaupunki Roomalaisten käsiin. 700,000:sta asukkaasta oli ainoastaan 50,000 elossa. Sotamiehet ryöstivät valloitettua kaupunkia, joka sen jälkeen sytytettiin tuleen. Seitsemän päivää kesti, ennenkuin Kartago muuttui tuhaksi. Se paikka, jossa onneton kaupunki oli seisonut, pantiin maan tasaiseksi ja firottiin juhlaallisella firouksella ikuisiksi autioiksi.

Nyt oli Rooman valta ja suuruus päässyt korkeimmalleen; Tämä suuruus oli awun ja urhoollisuuden synnyttämä. Siihen aikaan rippuivat sodan seikat paljon enemmän miesten urhoollisuudessa, ennenkuin ampuma-aseita ruvettiin käyttämään. Rautainen kypäri peitti raskaasti varustetulle roomalaiselle soturille pään; rautahaarniska suojeli rintaa ja säärin ympärillä oli rautaiset peittimet. Vielä kantoi sotamies pitkän ja leweän puukilven, jolla oli nahkaa päällykseksi ja rautaiset nastat. Rynnäkön-aseina olivat kaksiteräinen miekka ja joko kaksi heittokeihästä tai pitkä ja painava käsi-keihäs. Paitsi näitä painavia aseita täytyi soturin myös kantaa ewäs neljäksi päiväksi ja vielä saha, koppa, köysi, käsimylly, wiljat, kattila, piilufirwes ja kolme eli neljä wallituspaalua, jotta milloinkaan hyvänsä voitaisiin linnoitettu leiri rakentaa. Kun oli kova kiire, heitettiin nämät soturin kannettawat juhtien tai orjien

wietämäksi. Kaupunkien piiritettäessä, käytettiin muurimurtimia, joilla kiviä ja suuria lohkoja semmoisella voimalla pantiin liikkeelle, että he hävittivät muurit. Roomalaisten leirit erittäinkin talvisaikoina olivat oikein kaupunkien näköiset; oli, näet, oikeita katuja, porttia, toripaikkoja ja kaimoksia. Teltit olivat taljoista tehdyt. Sokaisen sotamiehen päiväpalkka oli Auguston aikana 10 assia eli noin $4\frac{1}{2}$ kop. hop. Paitsi sitä sai hän myös vaatteet ynnä jonkun määrän viljaa. Erinomaisesta urhoollisuudesta annettiin erinäisiä palkintoja. Sokaisella legionalla eli rykmentillä oli sotalippu, jossa ripput hopeainen kotka.

Nämät legiionat olivat jo kukiistaneet kaikki ulkonaiset vastukset, mutta kuitenkin ei valtio saanut rauhan hedelmiä nauttia, sillä sisälliset kapinat rupešivat taas riehumaan. Vuonna 134 nostivat orjat kapinan. Tämä saatiin kuitenkin nelivuotisen sodan jälkeen taukoomaan. Vielä vaarallisemman metelin nostivat orjat noin kuusikymmentä vuotta tämän jälkeen. Silloin oli hätä käsissä. Viimein sai Krasso tämän kauhistawan metelin tukutumaan. — Näitten orjasotien välisellä aialla oli valtakunta ollut monessa pulassa. B. 109 samosivat Gimbri ja Teutona nimiset germanilaiset kansat roomalaisen osaan Gallianmaata ja vaativat asuntopaikkoja. Rooman heitä vastaan lähettämät sotajoukot tulivat kauhistawaan tappioon, mutta pääšivät karsittyänsä suurta wahinkoa voitolle. Sisälliset lewottomuudet keštivät yhä. Valtakunnan hätä nousi korkeimmil-

leen, kun Italian kansakunnat rupešivat sotaan Roomaa vastaan, pakoittaaksensa sitä vaatimuksiinsa myöntymään. Rauhaa ei tehty, ennenkuin 300,000 miestä oli kaatunut ja Italilaiset päässeet pyyntöinsä perille. W. 88 syttyi ensimmäinen warsinainen kansalais-sota ilmi-tuleen. Roomalainen Sulla valloitti Rooman kaupungin; ryöstö ja murha raiwosi kaupungissa. Sullan hirmuwalta lewitti pelästystä yli ympärin. Hän oli päässyt koko Roomalaisen waltakunnan itsewaltiaaksi ja tämän wiran jättänyt-kin, kun kuoli w. 78 e. Kr.

Rooman waltio häwisi yhä huonommaksi, erityiset jalot miehet koettivat turhaan sitä häwiöstä pelästä. Näitten joukossa oli Pompeio, joka liitti isomman osan tunnettua Aasiata Rooman alusmaihin. Semmoista riemukulkua, kuin tämä Aasian woittaja, Roomaan palattuansa, teki kaupungin läpitse, ei milloinkaan ennen nähty. Pompeio oli walloittanut tuhatta lujaa linnoitusta, yhdeksänsataa kaupunkia, meriroswoilta ottanut kahdaksen sataa alusta, ja perustanut ja kansoittanut yhdeksän neljättä kaupunkia. Enempi kuin 390 ruhtinasta ja ylimystä käwi kansallisessa puwussa kalliilla kiwillä koristetuin riemu-waunuinsa edellä.

Pianpa syntyi uusia sisällisiä rauhattomuuksia. Näistä on Katilinan liittähdyš merkkillisin. Tästä hirwittäwästä waarasta pelästi tuo mainio tietowisa ja puhelija Ciceroni isänmaansa. Muinoinen isänmaan rakkaus oli jo kadonnut Rooman miehistä. Sen etewimmät miehet katsoiwat waan omaa etuansa.

Niinpä menivät (w. 60 e. Kr.) Pompeio ja Kassi
 toista roomalasta ylinyistä, nimeltä Caesari ja
 Krasso yhteen liittoon anastaaksensa ylimmäisen wal-
 lan. Pian joutui kaikki valta Pompeion ja Cae-
 sarin käsiin. Tasavallallinen hallitus-muoto oli jo
 toden mukaan kadonnut ja sen sijaan sotilais-walta
 syntynyt. Caesari lähti legioninensa Galliaan, jonka
 valloitti, ja sai näissä toimituksensa uskollisen ja ur-
 hollisen sotawoiman. Pompeio ja Krasso taas
 hallitsivat Roomassa konsulina. Kun Krasso oli
 kuollut (w. 52 e. Kr.), hävisi kaikki sowingto liitto-
 weljien keskeltä. Caesari joka nyt oli kokonaan pa-
 koittanut Gallian kansat alamaisuuteen, lähti har-
 jaantuneella sotajoukollansa Italiaan matkamaan, ku-
 kistaaksensa Pompeiota, joka oli kaikenmoisiin juoniin
 häntä vastaan ruvennut. Molempien välillä syt-
 tyi nyt kansalais-sota ilmi tuleen. Tämän loppu
 oli semmoinen, että Caesari Pharsalon tappelussa
 (w. 48 e. Kr.) masensi Pompeion woimat, joka
 tappelun jälkeen sai surmansa. Nytpä oli Caesari
 Rooman itsewaltiaana. Hänen lahkolaisensa hank-
 kivat antaa hänelle kuninkaan-arwon. Mutta vielä
 olivat tasavallan puolustajat liiakki lukuiset. Tasa-
 wallallinen liittändyö syntyi ja itse Caesari sai sur-
 mansa liittoweljien käsiistä. Näitten pääjohdattajana
 oli Bruto, joka oli Caesarin ystävänäkin. Lewot-
 tomuudet wirisivät taas uuteen woimaan. Antonio,
 joka oli Caesarin sotapäällikkönä ollut, koki saadak-
 sensa hänen waltaa käsiinsä. Hänen wastustajaksi
 kohosi Caesarin sukulainen, tuo nuori Oktawiano.

Myös senaatti rupefi Oktavianon puolta pitämään ja Antonio julistettiin isänmaansa viholliseksi. Mutta eipä aikaakaan, kun Oktaviano teki liittoa Antonion ja Lepidon kanssa, samatenkuin Caesari, Pompeio ja Krasso ennen olivat tehneet. Nyt rupefi uusi hirmuvalta taas raivoomaan; suuri joukko kansalaisia mestattiin julkisesti tahti surmattiin salaissa. Näistä on mainittavin tuo vanha Ciceroni joka oli saanut kunnianimen: "isänmaan isä". Sillä aikaa kuin Antonio oleskeli itämaisissa sodantoimissa, anasti tuo sukkela Oktaviano Roomassa vähitellen itsewaltaisuuden. Vuonna 31 e. Kr. puhkesi synkeä eripuraisuus heidän välillänsä ilmisotaan. Aktion meritappelussa tuli Antonio häviöön. — Tämä tapelu lopetti aikakauden Rooman historiasta. Sen loistavin aikakausi oli mennyt palaamattomiin. Vapaus ja sen synnyttämät hyvät avut olivat jo kansasta hävinneet. Oktaviano muuttui nyt Rooman keisariksi *), Auguston nimellä, ehkä oli niin viisas, että antoi valtion tasavallallisen ulkomuodon pysyä kajoomatta. Mutta keisarin hallitus kävi yhä itsewaltiaammaksi ja sen ohessa lisääntyi valtion hermottomuus. Ulkoa uhkasivat Germanilaiset, Götit ja muut raat kansakunnat, jotka hävittivät ja ryöstivät kaukaisempia alusmaita, jopa aikojen kuluessa tunkeusivat Italiaankin. Valtakunnan sisus-

---

*) **Sana Keisari** (saksaaksi Kaiser) tulee juuri nimestä Caesar (Kreikkalaisten suussa: Kaisar), jonka sukunimen Augusto peri äitinsä enolta, ennen mainitulta Caesarilta.

taissa taas pitivät soturit useimmiten hallitusta. B. 395 jälkeen Kristuksen jaettiin valtakunta kahteen osaan: länsiroomalainen ja itäroomalainen keisarikunta. B. 476 jälkeen Kristuksen, viimeisen roomalaiskeisarin Augustulon hallituksessa, sai länsiroomalainen keisarikunta loppunsa. Itäroomalainen eliikä Kreikkalainen keisarikunta pysyi aina vuoteen 1453, jona Turkkilaiset valloittivat Konstantinopolin pääkaupungin.

Näin loppui roomalainen valtakunta. — Roomalaisien yksimielinen ja kova luonne, heidän kolffa ja wakaamielinen jumalanpalveluksensa ynnä sotahalunsa eivät tehneet mieltänsä ihannetaiteisiin ja tieteisiin taipuvaksi. Jo vanhimmissa aioissakin oli jonkunmoisia wirsiä jumalanpalveluksen viettämiseksi ja lauluja kesti-atrionilla tavallisia. Mutta vasta sitten kuin Kreikka muuttui Rooman alusmaaksi ja sen oloet siis tulivat Roomalaisille tutuiksi, rupesi wireämpi halu ihannetaiteisiin ja tieteisiin heräämään. Werisiä taisteluseikkoja ynnä petojentappeluja tulivat Kreikan hauskojen kilwoitus-leikkien sijaan. Taistelijat hakkasivat toinen toistansa kaikenmoisilla surma-aseilla. Sittemmin, kun Roomalaiset olivat jonkunmoiseen siivistykseen päässeet, rupesi puheliasuuden taide kukoistamaan. Olikin usein julkisilla puhelijoilla yhtä paljon voimaa, kuin sotapäälliköillä sotajoukkoinensa. Jälkeen Auguston rupesivat taiteet ja tieteet vähitellen riutumaan.

Roomalaisten alinomaset sodat ja valloittamiset kartutti heille sodansaaliista paljon rikkautta. Mutta

tämä oli niin kovan epätasaisesti jaettuna, että suurin rikkaus ja viheliäisin köyhyytä seisoivat rinnastusten. Rikkaita oli semmoisia, joille meidän aikaiset pohatat tuskin voivat kertoa vertoja. Krasfolla esimerkiksi sanotaan olleen maantiluksilakin noin puolen-kolmatta miljonan ruplan arvoista. Mutta tällainen ääretön rikkaus synnytti ylellisyyden ja komeuden, jota tuskin voimme arvatakkaan, ja sen ohessa myöskin semmoisen tapain turmeluksen, joka on meille ihan outo. Useammissa huoneissa nähtiin kulta- ja hopea-astiat. Kalliit kivet, kuvapatsaat, kulta- ja hopeata ynnä muuta kallia-arvoista, jota Roomalaiset sodansaaliina olivat kaiken maailman osista kiskoneet, oli kaikki Roomassa ko'ottuna. Ei-pä siis ihmettäkään että ylellisyys meni rajattomiin. Erään Skauron näytelmähuoneessa sanotaan olleen 80,000 istunpaikkaa, jotka nojaantuivat 360:teen marmorapatsaisiin; vieläpä sanotaan sen olleen koristettu 3,000:nneellä kreikkalaisilla kuvapatsailla ja kauniimmilla kuvauksilla. Hehkuvaisuus ei enään tiennyt määrääkään. Sadan peninkulman kaukaisista paikoista tuotiin summattomalla kustannuksella kaloja ja muita herkullisia ruoka-aineita. Pidettiin useinkin kesti-atrioita, jotka maksoivat yli 10,000 hopearuplaa. Erään Hirrion merikalat ja kalalammikot sanotaan maksaneen hänelle vuosittain noin 300,000 hopea ruplaa.

Näin wajoivat Roomalaiset yhä sywemmin hehkuvaisuuteen ja siitä syntywään tapain turmelukseen. Ei mikään maallinen woima enään olisi woi-

nut estää ihmiskuntaa täydelliseen häviöön joutumasta, ellei Kristin-usko olisi tullut maailman pelastukseksi. Tämä synnytti ihmisissä uudet voimat ja wehkeet ja oli siis uuden ajan oikea päivänkoitto. Erittäinkin on Kristinuskosta mainittava, että se jaloilla opillansa wähitellen waikutti orjuuden poistamisen.

Toinen Osake.

Kristuksen jälkiset kansakunnat.

Entisen osakkeen lopussa jätimme siviistyneen maailman surkeaan tilaan. Kaikki hengellinen voima oli siltä kadonnut. Kristinusko kyllä, niinkuin jo ennen olemme maininneet teki tehtävänsä, mutta koko se sukukunta, joka ihmiskunnan asioita ajeli, oli semmoiseen turmelukseen waipunut, ett'ei siitä enää ollut paljon toivomistakaan. Uusi suku, uudet kansat tarwittiin, joihin saisi Kristuksen jalo oppi kylwää siviistyksen siemenet. Nämät kansat vielä eliwät suuressa raakuudessa, mutta heissä oli tuo luonnon kaswattama voima ja kelpo, joka teki heidät korkeampaan siviistykseen mahdollisiksi. Aasiasta oliwat nämät kansat, jotka oliwat germanilaista sukuperää ja kutsuttiinkin yhdellä nimellä Germanilaisiksi wähin erin Eurooppaan tunkeuneet, niin että jo Kristuksen syntymä-aikana germanilaisia kansoja asui Maas-wirraasta aina Donau-wirran suulle ja Stämerestä aina Karpatiwuorille. Roomalaiset eiwät näistä paljon tienneet, ehkä saiwatkin heidän woimaansa ja urhooUisuuttansa tuntea. Sillä nämät raa'at kansat oliwat ottaneet tawaksensa tunkeuda

Rooman alus-maihin ja kun tuo hehkuwaisuuteen uupunut Rooman kansa ei enään woinut paljon wastarintaa tehdä, rupešiwat sitä yhä kiiwaammin ahdistamaan, kantaen weroa milloin mišjään. Rooman keisarit ottiwat heitä sotapalvelukseen, kun oli omista alamaisistaan kaikki sotakunto kadonnut. Mutta nämät wieraat eiwät suotta menneet Rooman edestä miekan mittelohon, useinkin omia heimolaišiansa wastaan, waan ottiwat tästä waiwas-tansa runsaan palkinnon. W. 476 j. K., jona wiimeinen jäännös länsiroomalaisesta waltakunnasta häwišä, oli kaikki muut Rooman alusmaat paitsi Stalialia näitten rakalais-kansain käsišsä. Nyt näytti koko itäinen Eurooppa kowin surkealta. Sillä kun joutuu hengellinen woima rappiolle, ei woi myöskään maallinen kukoistua. Ja niinpä nytkin oli. Nuot alinomaiset sodat oliwat hirwittäwäisen häwiön wai-kuttaneet. Monet suuret kaupungit oliwat walan ihmisišsä tyhjät taħi kokonaan häwitetyt. Erit-täinkin oli Stalian tila surkuteltawa. Niinpä juttelee eräs roomalainen pišpa, kuinka Tuskan nimisešsä maakunnassa Stalian maata ei löytnyt melkein yhtä ainoata henkeä. Ehkä tässä lauseessa lieneekin paljon liioiteltua, näyttää se kumminkin, mimmoiseen surjuuteen tämä maakunta oli joutunut. Pohjoisešsa Staliasa oliwat asiat samalla kannalla. Solla oli woimia, rupešä rošwoksi, sillä tämä oli nykyisinä aikoina paras elatuskeino. Pellot oliwat wiljele-mättömät, niityt muuttuneet newoiksi ja monet maanpaikat, jotka ennen oliwat hywišsä waroissa

ja voimissa olleet, makasivat nyt autiomaina. — Shmeellistä on nähdä, kuinka asiat tästä surkeudesta pääsivät paremmalle kannalle. Niinkuin jo olemme maininneet, olivat Kristin-usko ja uusi suku, joka nyt oli astunut historian näkyville, ne keinot, joittenka kautta maailma, niin sanoakseni, uudesta syntyi. Ennenkuin lähdemme näitten kansain eri luonnetta ja vaiheita tutkimaan, täytyi meidän lyhykäisestii kertoella, kuinka he, jotka olivat kauan Rooman valtaa häirinneet ja sen hävittäneetkin, waelisivat hakien itsellensä asuma-siaa ja viimeinkin tulivat wakinaisille asuntopaikoille. Nämät tapaukset, jotka owat täynnänsä hämmennystä ja sekasortoa, kutsutaan historiassa nimellä: kansain-waellukset.

Kansain-waellukset alkawat Hunnilaisten tulolla Eurooppaan w. 375 j. Kr. Tämä kansa tuli Afrikan aroilta. Mikä syy lienee pakoittanut heitä tähän waellukseensa on tietämättömissä. Mutta näkyy ainakin olleen kansoissa joku salainen taipumus, joka on pakoittanut heidät idästä länteen waeltamaan. Sillä se seikka käy maailman historiasta selwäksi, että maan asuttaminen on tapahtunut idästä länteen. No, mikä lienee ollutkin, on se waan selwänä totena, että Hunnilaiset Eurooppaan tultuaan panivat kaikki kansat, jotka tiellänsä olivat, liikkeelle.

Ennenkuin rupeemme heidän retkeänsä Euroopassa ja sen seurauksia katsastelemaan, täytyy meidän heidän tarwoistansa muutamia sanoja lausua, koska owat kansain-waellusten oikea syy. — He mainitaan olleen ulkomuodoltansa hirmuisen julmat, jotta enem-

min olivat kaksijalkaisten eläinten näköiset kuin ihmisten. He eivät nauttineet muuta ruoka-aineita, kuin lihaa, jota söivät wallan raa'altansa, ja metsissä kaswawia yrtinjuuria. Sanotaan heillä olleen tapana panna lihakappaleet satulaksi hewosenselkään, sillä tavalla kantaen ewään mukaansa. Leipää pitivät he aiwan wentona ruokana. Maanwiljelys oli heille wallan outo. Wakinaisia asuntopaikkoja eivät kärsineet. Eapsuudesta saakka olivat oppineet kuljeskella yli ympäriin metsissä ja majoitella milloin missäkin, useinkin sinertävän taiwaan alla. Tavallisesti oli heillä kuitenkin telttiä, jotka weivät mukaansa matkoilla. Waatteitansa, joita oli heillä palttinaasta ja myöskin metsänhiirien nahasta, eivät riisuneet ruumiistansa, ennenkuin nämät hajosivat rhyssyiksi. Hewosiinsa olivat ikään kuin kiinnitettyt. Hewosen selässä söivät, nukkuiwat ja toimittelivat kaikkia askareitansa. Tappeluksissa sanotaan heidän olleen erinomaisen sukkelia, niinkuin tawoistansa muutoinkin on arwattawa.

Tämmöinen oli nyt se kansa, joka pani kaikki entiset asiat sekasortoon. Ensin tapasivat Manit, joista osa yhdistyi heidän laumoihinsa ja toinen lähti heitä pakoon. Sitten kohtasivat Götiläiset, jotka asuskeliwat Don-wirraasta aina Theiß-wirtaan saakka. Nämät jakaantuivat kahteen pää-osaan: Itägötiläiset ja Länsigötiläiset. Edelliset lannistuivat Hunnilaisten alle, mutta Länsigötiläiset pakeniwat Kreikkalaiseen keisarifuntaan, jossa saivat asuntopaikkoja. Mutta tänne asettuansa sekaantuivat pian riitaan

Kreikkalaisten kanssa. Jonkun aian perästä ilmaantuivat he Italiaassa, hävittäen Rooman kaupunkia. Tästä lähtivät Espaniaan, jossa perustivat wäkewän waltakunnan. — Hunnilaiset taas riensivät yhä länteenpään, pakottaen kaikki Germanilaiset ja Slawilaiset kansakunnat, jotka asuivat Don, Weichsel ja Donau wirtojen välillä, joko pakoon lähtemään tahti waltansa alle lannistumaan. Niinpä lähti eräs Kadagaiso niminen kuningas ynnä suuret sotajoukot Swewiä, Alania ja Wandalia Hunnilaisia pakoon ja tuli hävittäen ja kaikenlaisia julmuutta harjoittaen Italiaan, jossa tuho hänen saattutti. Iso osa sotilaitansa sai täällä surmansa ja muut pötkivät joutuisasti pakoon, lähtien isommalta osalta Galliaan, jossa rupesivat kaikellaisiin tuhotöihin. Muutamia vuosia jälkeempään tulivat samat kansat Espaniaan, jonka asuttivat. Tämä tapahui vuonna 409 j. Kr. Jo w. 429 lähtivät Wandalit Gibraltarin salmen yli Ahrikkaan jonka pohjoispuolen ottivat waltoihinsa. Täällä waltansa pysyi nuon vuosisadan aikaa. — Hunnilaiset taas näyttävät nyt jonkun aian pysyneen alallansa. Mutta tämä lepo pian loppui, kun tuo mainio Attila tuli heidän kuningaaaksensa. Tätä miestä pelkäsi ja kamoksui koko senaikainen maailma. Hänen julmuudestaansa oli semmoinen pelko syntynyt, että oli hopeu semmoinen että mihin hewosensa kawio oli astunut, siinä ei enään ruohoa kaswanut. Tämän miehen johdon alla tulivat Hunnilaiset Galliaan, johon aikojen kuluesa erityisiä kansoja oli asettunut. Ete-

wimmät olivat Frankilaiset, jotka sittemmin ottivat koko Gallian valtoihinsa, ja Burgundilaiset jotka asuivat itäisessä osassa maata. Länsi-götiläiset taas pitivät Espaniaan koskevan osan maata hallussansa. Kaikki nämät kansat ynnä Roomalaiset liittyivät yhteen, vastustaaksensa Hunnilaisia ja tekivätkin heille niin kowaa vastarintaa, että heidän täytyi suurella häviöllä peräntyä. Mutta jo tulevana vuonna 452 j. Kr. tunkeusi Attila hävittäen ja polttaen Italiaan. Täältä sanotaan roomalainen piispa Leo hyvillä sanoilla saaneen hänen palaamaan. Jo seuraavana vuonna kuoli Attila ja Hunnilaisten nimi ja valta katosi historiasta.

Niinkuin jo ennen olemme maininneet, hävisi Rooman valtakunta Italiassa kokonaan w. 476 j. Kr. Italian haltiaksi tuli nyt Herulien ruhtinas Odoacer. Mutta jo w. 493 täytyi Herulien lanistua Stägötiläisten alle, jotka nyt pääsivät Italian hallitsijoiksi. Heidän waltansa pysyi vuoteen 553, jolloin Kreikkalainen keisari Justiniano kukisti Italian waltansa alle. Mutta eipä aikaakaan, niin kadottivat Kreikkalaiset keisarit koko pohjoisen puolen Italiata Longobardille, jotka tulivat tähän maahan nykyisestä Unkarista Donaun tienoilta. Heidän waltansa leweni yhä eteläänpäin, kunnes Frankilaisen keisari Kaarlo Suuri hävitti heidän valtakuntansa w. 776 j. Kr.

Wielä on Anglosaksien muutanto Britanniaan mainittawa. Tämä maa oli jo aikoja sitten tullut Roomalaisten waltaan, mutta kun Rooman walta

oli ruvennut yhä enemmän kitumaan ja rappiolle joutumaan, niin oli Roomalaisten täytynyt jättää koko tämä saarimaa oman onnensa nojaan, suojelaksensa muita alusmaitansa. Kun vielä lisäksi turmelevaisia sotia rupeşi raiwoomaan maan asukas-ten välillä ja ei tahtonut voitto kummallekkaan puolelle oikein kallistua, niin olivat riidat wierasten avulla ratkaištawat. Oli, näet, sota syttynyt Brittiläisten ja pohjoisemmin asuwaiſten Piktien ja Skottiläisten välillä ja kun eivät voineet Brittiläiset torjua päältänsä wihoistensa päällekarkauksia, kutsuivat he awuksensa Anglosakſit, jotka asuivat pohjoisessa Saksanmaassa Pohjoismeren rannoilla. Nämät tulivatkin, mutta ottivat palkaksi awustansa maan haltuunsa.

Germanilaiset (Saksalaiset).

Melkein kaikki ne kansat, joita olemme maininneet, kansain waelluksista puhuesamme, olivat Germanilaista sukuperää. Vanhojen Germanilaisten tawoista täytyy meidän siis wähän laweammin jutella, erittäinkin kun meidän aikainen siviisitys suurimmaſta osasta ensin on heidän seasansa juurtunut ja kukoistanut. Germanilaisten oikea pesäpaikka oli Germania eli nykyinen Saksanmaa. Mutta Germanilaisia kansoja otti myöskin muita maita paitsi nykyistä Saksanmaata haltuunsa. Niinpä asettuivat Frankilaiset Galliaan eli nykyiseen Ranskanmaahan

ja Anglosakfit Britanniaan. Näissä maissa on Germanilainen kansallisuus hämmentynyt niihin kansallisuuksiin, joitten hallussa maat ennaltaan olivat ja näistä kansain-sekaannuksista ovat sittemmin nykyiset Ranskan ja Englannin kansat syntyneet. Tästä näemme, kuinka siivistyksensä puolesta etewimmät kansat Euroopassa monessa kohden nojaawat germanilaisuuteen. Puhuessamme tässä luvussa Germanilaisista, tarkastelemme parhaittain niitä, jotka asuukeliwat nykyisessä Saksanmaassa ja joittenka jälkeiset nykyiset Saksalaiset ovat.

Germanilaiset olivat wahvaa ja rotewaa sukua, pitkät ja soreat kuin tammet maansa metsissä. Derawät silmänsä olivat siniset ja hiuksensa kullankeltaiset. Tämä ulkomuoto oli Germanilaisilla vuosisatoja läpitsensä. Tukka oli Germanilaisilla suuresta arwosta, jonka tähden pitiwät siitä suurta huolta. Myöskin Roomalaisten tykönä pidettiin kullankarwaiset hiukset suuressa arwossa, niin että roomalaiset naiset kantoiwat Germanilaisilta ostetuita hiuksia taikka antoiwat omalle tukallensa woiteella, johon kultahietaa oli sekoitettuna, kullankarwaisen värin. — Germanilaisten puku oli semmoinen ett' ei siitä ollut ruumiin wapaalle liikunnolle ja woiemien käyttämiselle mitään estettä.

Ruumiinmukainen nuttu eli takki hiboitta oli heidän alkuperäinen pukunsa. Eläinten taljat kannettiin usein päällyshonana, mutta tämä oli enemmin koristukseksi, kuin peitteeksi. — Myöskin Germanilaisten wiholliset kiittiwät ja ylistiwät suuresti

heidän hyvät armut. Heissä oli muka suuri oman armonsä tunto ja sekä itsenäiseen että valtiolliseen vapauteen taipuva mieli. Germanilaiſten mielenlaatuun kuului myöskin ſyvämielisyys ja tunnollisuus. Miehuus ja urhoollisuus elähyttivät kaikkiä. Mies pidettiin armonsä ſen mukaan, kuin hän oli urhoollinen ja ſotaiſa. Se oli suuri juhlaisuus, kun miehiſtyneelle nuorukaiſelle enſin annettiin ſotaaſeet. Kaikkiin toimituksiin weivät miehet ſotaaſeet mukaansa. Sotapäälliköitä waliteſansa, pitivät enemmin lufua miehen urhoollisuudesta kuin i'ästä. Waimot ja lapset otettiin mukaan tappeluksiin, että muka niistä oliſi ſotiwaiſille suurempi kehoitus urhoollisuuteen. — Uſein tapahui, että joku armonsä pidetty ſotilas kutsui miehiä johonkuhun ſotayritykſeen; ſilloin kokoontuivat uſeat hänen ympärillensä sekä ſota-innoſta että luottamukſeſta kutsujan ſotakuntoon. Kaikki kokoontuneet wannoivat uſkollisuuden walaa hänelle, niin että hänen oli oikeus tapaa ſe, joka oſoitti tottelemattomuutta ja uppiniſkaiſuutta. Tälkeen tappelukſen antoi hän palkinnoſi ſeuraajiſensa jonkun oſan ſotaaſaaliista, niinkuin ſotaaſeita, hewoiſia ja waatteita. Germanilaiſten ſotahimo pakoittivat heitä uſein lähtemään muille maille ſotapalvelukſeen. Niin oli Auguſto keiſarilla Roomaſſa germanilainen wartiajoukko.

Tappelukſeen rynnäteſſä noſtiwat Germanilaiſet kamottawaiſen ſotahuudon. Jos ſoturin woimat lanſtuivat, niin rienſiwät uſein naiſet awukſi. Tästä näemme, kuinka naiſet ottivat oſan mieſten toimikſä.

Ulkoinen ominaisuus Germanilaisissa, että pitivät naiset suurella kunniaa. Tästäpä oli alkua, jonka vastaa Kristin-usko saati kukoistukseen, siihen ritariin mieleen, joka keski-aikana oli yleinen Germanilaisissa kansoissa. — Vanhoilla Germanilaisilla kyllä oli pakanallisia menoja, mutta nämät olivat vallan erilaiset Itämaalaisten jumalanpalveluksesta. Synkeissä metsissä, ikivanhain puitten juurilla rukoukset isänsä jumalia. Täällä oli heillä pyhiä paikkoja jumalain kunniaksi.

Kun Germanilaiset vielä paimentolaisina elivät isän-waltaisuudessa, oli kunkin perheenisäntä sen korkein herra. Ainoastaan sodassa valittiin erityinen päällismies. Näitten päälliköitten, ruhtinasten ja kuningasten valta oli hyvin rajoitettu ja määrätty. Jo aikasin oli Germanilaisilla eroitus vapaitten ja orjain välillä. Ainoastaan edelliset otettiin kansan lukuun ja ainoastaan heillä oli kansain-kokouksissa jotakin sanomista. Kuningaat, jotka pian alinomaitten sotain tähden tulivat tavalliseksi, eivät saaneet muuta eläkettä kuin vapa-ehdoisia lahjoja ja suurempaa osaa sotasaaliista. Tähän tuli vielä joku osa safoista. — Kun joku maa oli valloitettu, jaettiin se kuninkaan ja etewimpien sotilasten välillä. Tämä jako tapahtui arwalla. Kuningas taas antoi usein omaista maan osastaan jonkun maatilkun läänityksenä seuraajillensa, kun ei muulla woinut heidän apuansa palkita. Samalla tavalla tekivät myös etewimmät sotilaat (Uthalingit), jotka eivät yksin lähteneet sotaan, waan toivat mukaansa seuran, joka heiltä sai

palkkansa. Tämän palkan antoivat Athalingit siitä maan-osasta, joka jaolla oli langennut heidän osalensa. Myöskin oli semmoisia (Frilingit), jotka tulivat sotaan ilman seuratta. He saivat vähemmän maanosan kuin Athalingit, kun ei heillä ollut mitään seuraa palkittavana. Kuningin läänityksen ottaja eli vasalli oli läänisänsä itsevaltainen. Hänellä oli ainoastaan lääniherransa kohtaan muutamia velvollisuuksia. Näistä etewin oli velvollisuus lähteä sotaan kun tuli lääniherrasta käsky. Aikaa voittaen muuttuivat läänitykset perittäviksi ja silloin tulivat vasallit melkein itsenäisiksi ruhtinaiksi.

Siviisityksen siemenet saivat Germanilaiset kansat Roomalaisilta. Nuot entiset raa'at elatuskeinot, metsästäminen ja karjanhoito, jättivät vähitellen sijaan maanviljelykselle, keinollisuudelle ja kaupan-liikkeelle. Kristinusko vaikutti mahdottoman paljon Germanilaisien siviisityttämiseen. Tämä tuli ensin Länsigottiläisille tutuksi; piispa Ulphilaš käänsi neljät Ewangeliumit heidän kielekksi. — Kaupan-liike sydänsaksassa ei ensinnä ollut muuta, kuin luonnon-tuotteitten vaihtaminen. Frankilaisien keisari Kaarlo Suuren aikana määrättiin muutamia paikkoja, joissa olisi kauppatawarain vaihetus tapahtuma. Eläintaljoja, suolaa, wiljaa, wiiniä, kudotuita kankaita ja orjia oli tavalliset kauppatawarat. Muutoin on kaupasta merkittävä, että se jo aikasin tuli Suutalaisien käsiin, sillä meidän on muistaminen, ett'ei entisnä aikoina löytynyt mitään porwari-säätyä. Tämä syntyi waista 13:nnella vuosisadalla.

Germanilaisien vanhat la'it ja oikeudet ovat mitä merkillisimpiä. Ensi-aikoina ratkaistiin kaikki tärkeimmät riidat yhteisissä kansan-kokouksissa, mutta vähemmät riita-asiat heitettiin kyläkunnan esimiesten ratkaistaviksi, sitten kuin jonkunmoinen lautakunta ensin oli sanonut ajatuksensa. Tuomiot langettivat nämät riitain ratkaisijat enemmän vanhan tavan mukaan kuin minkään varsinaisen lain ohjeesta, sillä vasta myöhemmin tulivat kirjoitetut la'it tavalliseksi. Tuli, näet, tarpeelliseksi kirjallisesti säilyttää ne säännöt, jotka elivät kansan huulilla. Nämät la'it tarkoittivat parhaasta päästä pahanillisuuden rankaisemista. Kovan rangaistus oli kuolema, jota kuitenkin harvoin ja ainoastaan jumalain lepyttämiseksi käytettiin. Ainoastaan papit saivat kuoleman tuomion julistaa. Muita ruumiillisia rangaistuksia kuin kuolemaa ei tarvinnut vapaan miehen kärsiä. Ainoastaan orjat olivat kurituksen alaiset. Sakot olivat tavallisimmat rankaisemisen keinot. Usetukset vahingon korvauksesta ovat erittäin merkittävät. Jos esim. kellään putoowasta puun-oksasta tuli joku vanhinko, sai hän vahinkonsa korvaukseksi sen puun omaksensa, josta oksa oli pudonnut. Samalla tapalla jos jonkun elikko vanhingoitti ketään, täytyi omistajan antaa elikko vahingoitetulle korvaukseksi. Sen mukaan, miten ja millä tavalla rikos oli tehty, määrättiin rangaistuksen kovuus. Jos oli joku kavaluudella tapettu, niin kävi rangaistus tappajalle kovemmaksi. Ensinnä suoritettiin sakot elikoilla, mutta sittemmin rahoilla, kun olivat Roomalaisilta

oppineet näitä käyttämään. — Kawaluudella tapah-
tuneesta murhasta maksettiin nuon 600 ruplaa sak-
koa; mutta riidan wimmaassa tapah-
tuneesta maksettiin
ainoastaan 200 ruplaa sakkorahaa. Kunkin jäse-
nen tärwelemisestä oli eri sakko-makso. Myöskin
oli eroitus sakkoissa, jos oli weri wuotanut taikka ei.
Säätykunnian loukkaamisesta oli rangaiustus semmoi-
nen, että rangaiстuksen alaiselta leikattiin hiukset ja
parta pois. Wäkiwoimalla murtautua toisen huo-
neesen pidettiin erinomaisen suurena rikoksena ja ran-
gaiettiin kowasti. Kun jonkun omaisuutta joko os-
tolla tahi lahjalla toiselle omistettiin, oli joku kuwa-
uksellinen toimitus tapahtuma, jolla osoitettiin enti-
sen omistajan oikeuden menemän toiselle. Tämä ta-
pautui kaupan tahi lahjan wakuutukseksi ja lupauksen
ynnä erittäinkin walan wahwistukseksi. Kun esm.
joku maantila myytiin, antoi myyjä kappaleen tur-
wetta eli muuta semmoista ostajalle, ja huonet-ra-
kennuksen myytäessä sai ostaja lastusen. Käden-
lyöntö oli tavallinen lupauksen wahwistus.

Kunin wapaa mies oli ainoastaan wertaiستensa
tuomion alainen. Walan wannomista seurasi tawal-
lisesti kaikenlaisia juhlamenoja. Pakanaisuuden ai-
kana koski mies walaa wannoesäsa sota-aseisiinsa,
waimo taas hiuksiinsa ja tuomari sauwaansa. Myös-
kin asetettiin niin kutsutuita walan-auttajia, joittenka
oli tarkoitus, ta'ata wannojan totuullisuus sillä että
he hänen kanssansa käsi kädessä tekivät walaa. Näit-
ten luku oli sen mukaan, kuinka tärkeä asia oli ja
mistä säädystä wannoja. Kun Kristin-usko oli

pääsnyt juurtumaan ja siinä oheksa myös katolilainen epä-usko ja taika-uskoisuus, niin tulivat pyhä-tuomiot suureen kunniaan. Näistä ovat merkittävät tulikoetus ja wesikoetus. Oli, näet, kanteen alaisen täntymys paljain jaloin astua tulikuuman saarain päälle, tuoda formus eli kivi kiehuwasta wedestä, pitää polttawa rauta kädessä j. n. e. Jos tämä tapahtui hänen wahingoitsematta, niin arwattiin tuosta hänen rikokseen syöttömäksi.

Suuri muutos tapahtui kaikissa Saksalaisten oloissa, kun kolmas sääty eli porwari-sääty syntyi. Toiset waltio-säädyt olivat aatelisto ja papisto. Aatelisto ei harjoittanut muuta, kuin sotaa ja ryöstöä ja eli rauhan aikoina linnoissansa laiskuuudessa ja heikumallisuudessa. Tapanansa olivat raa'at, kun taas kaupungissa wapaitten porwarien keskellä leweni siwens ja siwistys ynnä porwarillinen yhteishenki. — Wähitellen hajosi koko kansa erityisiin wirka- eli ammatti-säätyihin, niinkuin aatelisto, porwaristo, wapaat ja orjuudessa elävät talonpojat, la'in-oppineet, käsityöläisten ammattikunnat ja hiljan syntyneitten Yli-opistojen opettajat. Tämmöinen ammattisuus kaikissa oli Keski-aialle omituinen ja koski kaikkiin oloihin, vaikuttaen kilwoituksen keinollisuudessa, kaupassa, taiteissa ja tieteissä. Se poisti tawoista tuon entisen raakuuden ja siwisti yhteiselämän muodot.

Olemme kansain-waelluksista puhuessamme näytäneet kuinka germanilaiset kansat tulivat wakinaisille asuntopaikoille. Germania eli meikäläisellä nimellä Saksanmaa jäi suurimmaksi osaksi Germani-

laisten haltuun, jotka täällä muuttuivat yhdeksi ainoaksi kansaksi: Saksalaiset. Mutta koko itäinen puoli Saksanmaata aina Elbe-wirtaan saakka oli Slawilaisten wallassa, jotka kansain-waellusten aikoina olivat tänne siirtyneet, kun Germanilaiset tunkeuivat länteenpäin, ottaen haltuunsa Roomalaiset alusmaat. Näissä on Germanilaisuus hämmentynyt muihin kansallisuuksiin, mutta on sen sijaan aikojen kuluessa Slawilaisilta woittanut semmoisen alan, että Slawilaisuus jo on melkein kokonaan Saksanmaasta häwinnyt. — 8:nnessä vuosisadalla kukisti Frankilaiden keisari Kaarlo Suuri suurimman osan Saksanmaata waltansa alle. Mutta hänen waltakuntansa jaettiin, poikansa Lutwikki hurškaan halliteessa, kolmeen osaan. Näin syntyi Kaarlon äärettömästä keisarikunnasta kolme erityistä waltiota: Ranskan eli Frankilaiden, Saksan ja Italian waltiot. Saksanmaa oli ensinnä waali-waltio, s. o. erityiset ruhtinaat walitsiivat kuninkaan. Sittemmin saivat ainoastaan muutamat ruhtinaat, niin kutsutut waali-ruhtinaat (Churfürsten) kuninkaan-waaliin ryhtyä. Wiimein tuli kruunu Habsburgin suwulle perittäväksi. Ehkä Saksanmaa oli yksi waltakunta, jonka ylimäinen oli keisari oli se jakaantunut useampiin herttuakuntiin j. n. e., joittenka hallitsijat eiwät keisariista paljon lufua pitäneet, waan olivat ja eleskeliwät oman mielensä mukaan. Ymmärrettävä on, kuinka höllä tällöinen siede oli. Niinpä olikin waltakunta kauan kitunut, ennenkuin se wihdoin wiimeinkin (w. 1806) hajosi useampiin toisistansa erinäisiin waltioihin.

Saksan keisari otti nyt nimeksensä: Itävallan keisari. Karkoitettuaan Ranskan keisari Napoleonin Saksanmaasta, tekivät kaikki Saksanmaan valtiot keskinäisen liiton, joka nyt on ainoana sitenä heidän välillensä.

Frankilaiusten valta.

Frankilaiusten tawoista ei tarwitse meidän tässä erityisesti puhua, koska jo edellisessä luvussa olemme tarkastelleet Germanilaisia yleensä, joihin myöskin Frankilaiset kuuluivat. Frankilaiusten asettumista Galliaan eli nykyiseen Ranskanmaahan olemme jo maininneet. Töällä perustivat wäkewän waltion, jonka alle koko Gallia tuli kuulumaan. Sen perustajana oli Chlodwig. Sen oikea kukoistus-aika tapahtui, kun Kaarlo Suuri pääsi hallitsijaksensa. Tämä laski waltansa alle kaikki muut germanilaiset kansat, niin että tällä aikaa Frankilaiset oliwat Germanilaiusten pääkansa. Mutta tämä ei kauan kestänyt. Niinkuin jo ennen olemme sanoneet, hajosi Frankilaiusten suuri valta Lutwikki Hurškaan hallitessa. Tämä kuningas, näet, jakoi waltakuntansa poikainsa wälillä, jotka suostuivat tähän jakoon w. 843. Nyt tuli Frankilaiusten valta sisältämään suurimman osan nykyistä Ranskanmaata. — Frankilaiusten kansallisuus oli näinä aikoina vielä suuressa woimassa. Mutta wähitellen rupefi se riutumaan.

Sillä gallilainen kansallisuus, joka, sittenkuin Frankilaiset olivat maahan tunkeuneet, oli joutunut sorrettuun tilaan, heräsi taas uuteen voimaan. Kun Kaarlo Suuren suku oli kuollut sukupuuttoon (w. 987) ja Kapetingein suku kohonnut Ranskan kuninkaan-istuimelle, rupesivat Frankilaiset vähitellen hämmentymään gallilaiseen kansallisuuteen, jonka halussa maa ennen Frankilaiſten tuloa oli ollut. — On historiassa usein havaittu, kuinka semmoisissa maissa, jotka ovat joutuneet wieraſ-kansain haltuun, alkuperäisen kansallisuuden ensin on täytynyt lannistua wieraan alle, mutta sitten uusilla voimilla häkenut ja woittanut sorrettuita oikeuksiansa takasin. Niinpä nyt Ranskanmaallakin asiat muodostuivat. Molemmat kansat hämmentyivät toisiinsa yhdeksi kansaksi: Ranskalaiset. Ehkä tämä uusi kansa ja myöskin maa on saanut nimensä Frankilaisista, nojaa se kuitenkin werrattoman suurimmalta osalta gallilaisuuteen. Myöskin näemme nykyisen Ranskan kielestä, että se sisältää paljon Roomalaisia alkua-aineita. Tämä on aiwan helposti ymmärrettävä asia, kun tiedämme, Gallian jo monta vuosisataa ennen Frankilaiſten tuloa olleen Roomalaisien waltiasa, jonka alle Cesar oli sen laskenut. —

Kun ei tila salli meidän lyhykäisestikään kertoa Ranskalaiſten historialliset waiheet, niin tahdomme waan muistuttaa että he ihmiskunnan edistymisessä aina ovat etupäässä astuneet.

Britannian saarten asukkaat.

Kuinka Anglo-sakfit asettuiwat Britanniaan, josta isomman saaren etelä-osa sai nimen Englanti, olemme jo ennen maininneet. Jo aikasin saivat Anglo-sakfit wihollista wainoa ja rynnäköä karsiä Tanskalaisilta, jotka ryöstö-retkillänsä nousiwat maalle Englantiin. Wiimein onnistui kuningas Alfred Suuren woittaa Tanskalaiset, w. (871—901). Mutta sittemmin rupešiwat heidän päälle-karkauksensa uudestansa raiwoomaan ja Tanskan kuningas Anuutti Suuri nousi (1016) Englannin kuninkaaksi-istuimelle. Tämä ymmärsi Anglo-sakfia lepyttää ja kiinnitti heidät etuihinsa. — Anglosakfit, jotka jo 6:nessa wuosisadassa taipuiwat Kristin-uskoon, oliwat uljasta, ja oiwallista kansaa. Ainoastaan yhdessä kohdassa, joka on tämän aian oloista ymmärrettävä, owat he moitteen alaiset: he käwiwät wilkasta orjan-kauppaa. Mutta pian syntyi heille uusia, pahempiakin wihollisia, kuin Tanskalaiset oliwat olleet. Nämät oliwat Normandialaiset, joista tohdomme tulewassa luvussa jutella. He tuliwat herttuansa Wilhelm Walloittajan johdon alla Normandian maakunnasta Ranskanmaalla Englantiin, jossa woittiwat Anglo-sakfit Hastings'in tappeluussa w. 1060. Nyt jaettiin koko Englanti walloittajain wälillä. Anglo-saksein kansallisuus masennettiin ja sorrettiin hirmuttawaisella tavalla. Ankara wihollisuus syntyi walloittajain, jotka wiljeliwät ranskalaista kieltä ja ranskalaisia tapoja, ja wanhain asukasten wälillä, jotta näytti

ikäänkuin olisi Anglo-saksien kansallisuus astunut wiimeisiä askeleitansa historian tantereella. Mutta aika voittaen rupestivat asiat heille selkenemään. Wähitellen päästi Anglo-saksien kieli ja kansallisuus voitolle ja eipä aikaakaan, niin hämmentyivät molemmat kansat yhteen. Ja nyt wasta syntyi Englannin jalo kansa.

Wielä on meidän puhuminen muistakin kansoista, jotka asuskelewat Britannian saarilla.

Walesit olivat jäännös Brittiläisten kansasta, joka Anglo-saksien maahan tunkeudessa pakeni Britannian läntisiin maakuntiin, Walesiin ja Cornwalesiin. Täällä suojelivat kauan wapauttansa, kunnes he 13:nnellä vuosisadalla laskeettiin Englantilaisen wallan alle. — Kansan yhteisissä asioissa piti wanhin perää, niin kauan kuin hänessä oli kuntoa ja kykyä. Hänen awuksensa hallitusasioissa oli jomoinenkin neuvoşkunta, jonka piti oleman wiisaudesta, lain-taidosta ja kunnosta mainittawa. Kullakin wapaalla miehellä olivat täydet kansalais-oikeudet, jos halluksensa oli wiisi auran-ala maata. Tämä maan-ala oli jokaiselle maan-omistajalle ta wallinen. Mutta paitsi tätä kansalaisille jaettua maata, oli yhteinen maan-ala, jonka tuotteet käytettiin yhteisten tarwetten ostoksi. Wiwan merkillinen on se seikka, että myöskin naisilla oli oikeus kansankokouksissa antaa huutonsa. Joka oli autiomaan wiljamaaksi tehnyt, sai tästä hywästä muutamia etuoikeuksia nauttiaksensa. Katelistwalta oli enemmin perustettu wiisauteen ja tietoon kuin sotaisuuteen; katelistoon kuului myös tuomarikunta.

Iriläiset eli Irlannin asukkaat ovat niitä kansoja, jotka ennen Anglo-saksien tuloa, asuttivat Britannian saaria. Epätiedossa on, ovatko Irlannin ensimmäiset asukkaat tulleet Britanniaasta tahti Espaniaasta. Vanhat roomalaiset historioitsijat kertovat Iriläisten olleen sängen raakaa kansaa, jotka muka huviuksensa söivät lähimmäisensä. Iriläisten historia tuli paljoa selkeämmäksi, kun he 4:nellä vuosisadalla taipuivat Kristin-uskoon. Irlanti rupeesi nyt Kristin-uskon oikeaksi pesäpaikaksi, sai hengellisiä laitoksia, luostaria ja kouluja, joissa hurskaus ja tiede elostuivat, ja lähetti hurkaita, innokkaita ja oppineita miehiä pakanain kääntämiseksi Euroopan mannermaalle. Täydellä oikeudella nimitettiin Irlanti siihen aikaan "Pyhän saareksi". Irlantilaiset olivat iloista ja vilpasta kansaa, joka rakasti laulua ja tanssia. Ensimmäinen waltioallinen laitos oli semmoinen, että kullakin heimokunnalla oli päällikkönsä, kunnes jommoinenkin kaikille heimokunnille yhteinen ylipäällikkö walittiin. Tämä yhteinen päällikkö eli kuningas sai weroksensa karjaa ja oli kansan johdattaja sodassa; waalilla pääsi hän kuninkaan-istuimelle mutta hänen täytyi ensin walalla wahwistaa erinäisten maakuntien la'it. Perintö-oikeutta ei löytynyt ollenkaan; ansion mukaan ja muutoinkin sen mukaan, kuinka hyväksi katsottiin, walittiin ruhtinas-suvusta kuninkaalle, hänen vielä eläessänsä, jälkeisensä. Irlannin oppilaitokset olivat jo aikasin suuressa maineessa, jotta niihin ulkomailta kokoontui paljon oppia harrastawia. W. 1172 joutui Irlanti Englannissa

hallitsewain Normandialaisten valtaan, jotka täällä rauvan valtaa pitivät; melkein kolme vuosisataa kesti molempain kansain keskinäinen taistelu. — Mutta vielä pahempaan pulaan oli tämä onneton kansa joutuva. 16:nneellä ja 17:nneellä vuosisadalla tunkeusi tänne Englannista siirtolaisia, jotka monien vaihetten perästä anastivat suurimman osan maata valtoihinsa, syösten alkuperäiset asukkaat kurjuuteen ja viheliäisyyteen. Irlantilaiset ovat kaikkiin voimin koettaneet ponnistella vieraita vastaan, mutta riutuvaiset voimansa ei näy enään tätä taistelusta kestäväen, sillä kansallisuutensa häviää jo päivä päiväältä isäinsä maalta.

Roomalaiset tunsivat pohjoisessa Britanniasa ainoastaan Caledoniain kansaa, mutta 3:nen vuosisadan loppupuolella astuivat näitten siaan Piktit ja Skottilaiset historian näkyville. Piktit asuivat lakeudella ja Skottilaiset vuorimaassa. Jälkimmäiset sanotaan olevan sukuisin Irlantilaisista siirtolaisista, jotka 5:neestä vuosisadasta alkaen olivat muuttaaneet Irlannista Skottlantiin. 9:nneellä vuosisadalla saamme Skottilaisista warmempia historiallisia tietoja, kun tästä aiasta jutellaan normannilaisten merisissien rosvo-retkistä Skottlantiin. Kuningas Kenneth II, voitettuaan (w. 842) Piktien kuninkaan, yhdisti hänen maansa Skottilaisten maan-alaan ja tuli Skottlannin vallan varsinaiseksi perustajaksi. Maan laitokset ja asetukset olivat hywin Irlannin mukaiset. Skottilaisten tykönä oli ruhtinaallinen perintö-oikeus voimassa. Ainoana elämän huvitus

fena näyttävät vanhat runot olleen. Laulun säveleitä seurasi tavallisesti rakkopilliin ja huilun ääni. — W. 1603 sai Skottlanti saman hallitsijan kuin Englantikin ja w. 1707 tapahtui täydellinen yhdistys näitten maitten välillä

Näin olemme nähneet kuinka Britannian saarilla asuwaitet kansat aikain kulussa owat lannistuneet, mitkä pakolla mitkä suosiolla, Englantilaisten wallan yhdistykseen. Tästä yhdistyksestä on syntynyt Suuri Britannian wäkewä wolta. Muistutettava on, että Englannin kieli, kansallisuus ja siviisyys on lewinnyt lewiämistänsä yli koko saarimaan ja muut kansallisuudet saaneet jättää sille yhä enemmän alaa. Mutta myöskin tätä saarimaata ulommafsi, jopa yli koko maanpiriäkin, on Englannin walta ynnä kieli ja siviisyys lewinnyt. Sen melkoinen meriwalta, keinollisuus ja waltiollinen wapaus owat mitä merkislimpiä ihmiskunnan historiassa.

Normannilaiset eli Skandinawilaiset.

Tällä nimellä nimitettiin ennen muinoin Skandinawian eli Ruotsin, Tanskan ja Norjan asukkaat. Heidän uskontonsa, josta tahdomme muutamia sanoja lausua, ja tapansa osoittiwat sitä hillitöntä ja sotaišta luonnetta, josta he ennen mainioina pidettiin. Etewimmät jumalansa oliwat: Odin, joka oli kaikkien jumalien päällikkö, Thor, ukkosen jumala ja jalomielinen Balder. Jumalat muka asuiwat

Usgard'in linnassa, joka oli keskellä maailmaa. Siellä oli myöskin Walhallan howi, jonne kaikki urostöissä kaatuneet kokoontuivat. Täällä muka jatkavat urohot jumalien seurassa sotaiset wehkeensä, taistelevat keskewänsä ja wiljelewät muita sotaisia askareita. Mutta kun arian aika tulee, heräävät näissä sotamelskeissä kaatuneet uuteen elämään ja syöwät juowat iloisesa sopusssa jumalien kanssa. Brage, jumalien runoniekka, laulaa heille muinaisista urostöistä.

Sota, metsästäminen ja sodan-harjoitukset olivat wanhain Skandinawilaisten tawalliset toimitukset. Kuningin wapaa mies jätti maanwiljelyksen ja karjanhoidon orjillensa toimitettawiksi. Hänen itse muka ei sopinut semmoisiin töihin ryhtyä. Hän ei mielistynyt kukaan muihin kuin sotaisiin toimiin, juominkihwitukseen ja runollisiin kertomuksiin isäin urostöistä. Tämöinen puoliraaika elämä mielutti kokonaan hänen sydäntänsä. Tautiin kuoleminen pidettiin miehille häpeällisenä, jotta useimmat omalla kädellä tappoivat itsensä, wälttääksensä taudillisen kuoleman häwäistystä. Kuoleman tuskat hymysuin kärkeä, oli miehen suurin kunnia. Useinkin karkasi sotilas ilman mitäkään suojeleus-asetta, jopa waateittakin tappelus-kihinään. Tämöiseltä raa'alta ja hurjamieliseltä kansalta ei woinut keskimmäisiä riitoja heimo-kuntien välillä ja rosworetkiä kaukaisille maille olla mitään outoa; ja kun se, niinkuin raaka ja sotanen kansa ainakin, piti werenkoston pyhänä welwollisuutena, niin eipä woinut syitä werisiin taisteluksiin

siltä puuttua. Rosworetket elikkä merisisien (wikingar) sotakäynnit saivat alkunsa ruhtinaallisista miehistä, jotka kokoilivat ympärillensä joukon wapaehtoisia. Väen lisäntyminen ja yhä yltävä raakuus teki aikain kuluessa tämmöiset retket yhä tawallisemmiksi. Vielä oli toinen seikka, joka paljon wai-
kutti rosworetkien enenemiseksi; oli, näet, Skandinawilaisilla tapa semmoinen, että ainoastaan yksi poika peri isänsä tawarat ja muut saivat hakea eläkkeensa, mistä heille paraitten sopi. Luonnollisinta oli siis, että ryhtyivät semmoiseen elatuskeinoon, jotka muutoinkin walan sopi kansan ja aikakauden luonteeseen. Vieläpä oli usko semmoinen heissä juurtunut, ett'ei ollut hywää kenenkään köyhänä tulla Odin'in tykö Walhallaan waan mitä enemmän tawaraa kuollut toi mukaansa, sitä suurempaa nautintoa piti hänellä olemassa Walhallassa. Näinpä tulivatkin nämät rosworetket yhteiseksi tawaksi ja war-
sinaiseksi elatuskeinoksi. Ensin he eivät ulottuneet kauemmaksi kuin naapurimaihin ja tapahtuivat milloin maitse milloin meritse. Mutta pian ruwettiin pitkiä merimatkoja kulkemaan kaukaisille maille, jopa Keskimeren rannoillekin. Näitten roswoin eli merisisien haahdet oliwat hywin pienet ja hukkuiwatkin usein mereen, mutta tämmöinen hukkumus pidettiin yhtä kunniallisena kuin kuolema tappelustantereella. Alukset oliwat tawallisesti purjeetta, waan pantiin airoilla liikkeelle. Duo kolmentoista kynnärän pituinen peräsin koetti wahwankein miehen woi-
mia; joka ei woinut tällä perää pitää, sen täytyi jäävä

kotiin. Merisissit eivät ainoastaan ryöstäneet ja hävittäneet rantamaita, vaan läksivät aluksillaan virtoja ylöspäin maan sifun; jos heiltä paluumatka suljettiin, läksivät maamatkaa johonkuun toiseen virtaan, kantaen hartioillaan alukset ja voitetun saaliin, ja pääsivät tällä tavalla aukealle merelle. 9:nellä vuosisadalla oli into tällaisiin retkiin korkeimmillaan. Myöskin maamatkoja samottiin. Niinpä kulkiwat läpi Wenäjänmaata aina Mustalle Merelle, jopa ottivat sotapalveluksenkin Kreikkalaisen keisarin hovissa. Samatenkuin Skandinawilaiset pitivät oman henkensä halpana, eivät muittenkaan paljon säästäneet. He olivat julmat ja säälimättömät vihollisillensa, joita sota-aseilla voittivat taikka joittenka maata ryöstivät, tuoden välistä jumalilensa ihmisuhriakin. Tällaisiin uhriin määrättiin ei ainoastaan vangituita, orjia ja pahantekijöitä, vaan kun joku erinomainen onnettomuus kohtasi, uhrafi joskus isä poikansa ja maakunta kuninkaan sakin jumalille lepyttäjäksi. Useimmiten täytyi vangituitten maksaa hyvät lunnaat, päästäksensä vapaaksi, ja se paikkakunta, jota merisissien tulo kohtasi, sai tavallisesti maksaa aika pakkoweron. Eipä siis ole ihmeteltävää, että pelko ja wapistus seurasi heitä, missä waan kulkiwat, erittäinkin kun osoittivat munkeille ja luostareille erinomaišta viihollisuutta. — Tällaiset merisissit voittivat w. 911 Frankilaiſten kuninkaalta Neustrian maakunnan, joka heiltä sai nimen: Normandia. Siinä taipuivat Kristinuskoon ja ranskalaiseen kieleen. Täältä walloitti-

wat Englannin, josta edellisessä luvussa olemme puhuneet. Myöskin lähti täältä siirtokunta eteläiseen Italiaan, jossa niin muodoin syntyi normandialainen valtio. — Nämät meriretket taukosivat itsessään, kun ruvettiin näissä pohjoisissa maissa Kristin-uskoa julistamaan. Tämä saiikin täydellisen voitton monien taistelusten ja vaihetten perästä noin w. 1150.

Slawilaiset.

Slawilaiden kansalahko on Germanilaiden jälkeen suurin; siihen kuuluu yli 60 miljoonaa henkeä, jotka owat lewinneet yli koko itäistä Eurooppaa aina Saksasta Kasian aroihin saakka, Itämerestä aina Hadrian merelle. Slawilaiden kieli ja kansallisuus wallitsee Pyömissä, Puolassa, Wenäjässä, Moldaussa, Wallakiasa, Bulgariassa, Serbiassa, Bosniassa, Kroatiassa, Slawoniassa ja Dalmatiasa; paljon Slawilaisia asuu myöskin Unkarissa, Kärnthensissä, Krain'issa ja Lausitz'issa.

Slawilaiden alkuperäinen koto on luultawasti Keski-aasia; sittemmin ilmaantuivat Puolassa ja Wenäjässä. He olivat sukuperän, ulkomuodon, laitoisien, uskonnon, kielen ja tapain puolesta Germanilaisista wallan erilaiset, kun he Itä-euroopasta tunkeuivat aina Elbe-wirtaan ja Adrian merelle saakka. Niinkuin Germanilaisetkin, olivat Slawilaiset jakauneet moniin erinäisiin kansoihin, joista lännessä

asuwaiset ovat Saksalaisten historialle merkittävät, kun olivat, näet, asuttaneet suuren osan Saksanmaata. Itäisemmät taas perustivat väkewiä valtioita: Wenäjä, Puola, Lithauen ja Schlesia. — Näistä on Wenäjä väkewimmäksi kohonnut. Tämän valtion perustajana oli (w. 862) eräs warägilainen ruhtinas nimeltä Rurik. Jo aikasin rupešivat Wenäläiset Kreikan keisarikuntaan rošworetkiä tekemään. Nämät kaukosivat kokonaan, kun ruhtinas Wladimir Suuri taipui Kristinuskoon ja pakoitti myöskin alamaisensa siihen. Mutta valtakunnan woimat lanistuiwat sisällisistä riidoista, jotta Mongolilaiset, jotka olivat lähteneet Keski-aasiasta ja lewittäneet pelkoa ja kauhistusta yli koko Aasiaa, laskiwat sen waltansa alle. Tästä orjuudesta pelasti Suuriruhtinas Swana Wenäjänmaan. Sitten on Wenäjän walta yhä lewinnyt lewiämistään. Sen suuruuden oikea perustaja on Pietari Suuri, joka antoi sille siwistyneen valtion ulkomuotoa ja laajensi sen alaa aina Suomenlahteen saakka. Mutta orjuus ja törkeä tietämättömyys on pysynyt ja pysyy wieläkin meidän aikana kansan seassa. Hallitusmuoto on kokonaan itsewaltainen. — Toinen mahtawa slawilainen valtio on ollut Puola. Tämä ulottui mahtawaisuutensa aikana Unkarin rajasta aina Itämerelle ja Saksanmaasta aina sydän-Wenäjään asti. Mutta sisälliset kapinat ja valtiollisten lahkokuntain eripuruus syöksi valtion onnettomuuteen ja kurjuuteen. Katelistolla oli kaikki walta käsišsä, rahwas eli orjuudessa ja kuninkaalle, joka waalilla pääsi arwoonsa,

suotiin hyvin rajoitettua valtaa. Näin asiain ollessa, sen tuho viimeinkin saavutti. Venäjän, Preussin ja Itävallan hallitsijat jakoivat menneen vuosisadan lopulla koko valtakunnan keskenänsä. Venäjä sai paraan ja oikean pää-osan, muut ottivat ne osat, jotka asemansa puolesta sopivat heille. Puolalaiset ovat turhaan koettaneet onnettoman isänmaansa vapauttaa. Heidän voimansa ovat lannistuneet vieraan väkivallan alle. — —

Slawilaisilla on vahva luu- ja jänne-rakenus; heidän ihonsa ei ole niin valkoinen, kuin Germanilaisten, vaan on vähän ruosteentarkwaiselle viwah-tawa. Merkittävämpi on kaswojen muoto, jossa kaikki kaswojen-wiivat ovat kaarewimmat ja wienommat, kuin Germanilaisilla. Slawilaiset ovat suopeat ja mieluiset tunnustamaan hengellistä etewämmyyttä. Merkillinen on heidän halunsa ja osawaisuutensa, wieraita taitoja omistamaan; niinpä ei ole mikään kansa niin kärkeä oppimaan wieraita kieliä. — Kansan-juhlaillisuuksia oli Slawilaisilla paljon ja niissä oli aina helisewä iloisuus. Ei mikään kansa Euroopassa ole niin huwituslauluihin ja tanssiin mieltynyt kuin he, ja ei kellään ole tanssi niin hurja ja wallatoy kuin heillä; rakkopilli ja huuliharppu tekewät wieläkin slawilaisessa talonpoiasa melkein lumoisen vaikutuksen. Kansanlauluja sanotaan löytywän paljon. Wieno, niinkuin ominainen luonteensaakin, on Slawilaisten kielet; kaikki ovat lauluun hyvin mukawat. Paitsi neljä pääkieltä: Venäjän, Puolan, Pyömin ja Serbian kielet, löytyy wielä monta kie-

lenmurretta. Jo muinoin oli Slawilaisten ikäsuus suuressa huudossa ja maineessa, he eivät muka tulleet pestyiksi muuta kuin kolme kertaa elämänsänsä, ensin kuin syntyivät maailmaan, sitten kun häitä pitivät ja viimeksi kun muuttivat Manalan majoihin. Puku oli tavallisesti huono; talvella olivat pukeuneet taljoihin ja kesällä pellavasta tehtyihin vaatteisiin. Usomuksensa olivat viheliäiset multamajat, raketut keskelle newoja tahti hieta-wuorille; muutamissa maakunnissa oli myöskin kaupunkia. Slawilaiset, kun olivat hyvin keinolliset, tekivät sa-vesta ja metalleista kaikenlaisia astioita. Maanwiljelykseen ja wuorityöhön olivat hyvin taipuneet. Elantonsa oli tavallisesti tattaraa, hirssiä ja muita kedonkasvuk-
sia; mesi oli kansallinen juoma. Niin-
kuin aasialaisetkin kansat ylenkatsoivat he waimo-
puolta; äidille oli sallittu tappa-
a äskän synnyttämä lapsensa. —

Jumalanpalvelus oli Slawilaisilla monenmoinen. Jumalien luku oli suuri erittäinkin Puolassa. Jumalankuwissa ei ollut ulkomuodolla mitään kunnian-arwoista eli kaunista; erään Perun nimisen epäjumalankuwalla oli puinen wartalo, rautaiset jalat, hopea pää ja kultainen parta. Toisella Swantewit nimisellä epäjumalalla oli neljä päätä, kaikki kaunisti harjatetulla parralla, ja kaksinkertainen rinta; Ezerneboh jumala oli kuwattu jalopeuran muotoiseksi. Papi-
sto oli muutamissa slawilaisissa kansoissa war-
sin suuressa kunnias-
sa. Rügen'in saarelle rakennetuissa templis-
sä oli kolme sataa pappia; täällä oli ylimäinen

pappi suuremmissa arvoissa kuin itse kuningas. Paitsi templiä oli myöskin muutamat ahot epäjumalille pyhitetyt; kivistä laitettiin jonkunmoinen aitaus kivimöykälään ympärillä, joka siellä seisoi alttarina. Ihmisuhrit olivat tavalliset, mutta näihin ei otettu muita kuin sotavankia.

Muutamissa maissa, niinkuin Wenäjässä pääsi Kristin-usko pian voitolle, mutta toisissa taas, erittäinkin Elben, Oderin ja Weikselin tienoilla ruwettiin sille kowaa vastahankaa wetää, kun oli, näet, seurauksensa maallinen orjuus lewittäjäinsä alla. Paljon pakanallista werta wuodatettiin, ennenkuin Slawilaiset ottivat ristiä kumarruksensa, ja kristityitten täytyi puolestansa tuhansittain jättää henkensä alttiiksi, kun Slawilaiset koettivat wieraan ikeen päältänsä torjua. Tämä itsestään rauhallinen kansa muuttui silloin tiikeriksi luontoiseksi.

Slawilaisten yhteiselämän seikoista entisinä aikoina emme paljon tiedä. Heidän luonteessansa oli taipumus, mieluisesti jokaisista etewämmyttä kunnioittamaan. Heidän kieltensä ovat erinomaisen rikkaat herran nimityksistä, niin ett'ei heillä suinkaan niistä milloinkaan puutetta ole ollut.

Suomalaiset.

Vietämätöntä on, mihinkä aikaan se kansanlahko, jonka uuden-aikaiset kielentutkijat kutsuwat Ural-al-

tailaiseksi, ensin lähti Siperian eteläisistä paikkakunnista Eurooppaan. Vuultavasti tämä siirtymys tapahtui vähitellen siihen aukkoon, jonka Germanilaiset ja Slawilaiset länteen päin lähtiesfänsä jättivät jälkeensä, ja niin tulivat Madjarilaiset eli Unkarilaiset ja Suomalaiset Urali-tunturien yli niille seuduille, missä kumpikin nyt asuntonsa pitää. Kuitenkin olivat jo monta aikaa ennen Lappalaiset kansoittaneet kaikki pohjan perät ja häviöivät ainoastaan vähitellen muitten voimallisempain kansain päälle tunkiesä. Suomalaiset Eurooppaan tultuaan asuivat ensinnä nykyisen Venäjän pohjoisosassa, jossa kaupastaan ja rikkaudesta mainio Permalais-walta ulottui Wienan mereltä pitkin Wienan-jokea Urali-tunturille saakka.

Nämä Permalaiset olivat nähtävästi Karjalaisia, heidän siivistyksensä ei ollut suinkaan alhainen, ja ihanat runot Väinämöisestä, Ilmarisesta ja Lemminkäisestä näyttävät niitten seassa syntyneen. Etelä-puolella heitä asuivat Hämäläiset Vänsen (Dniegan) järwen paikoilla, ja kolmas heimokunta, Kainulaiset eli Kainulaiset oli jo 9:nnellä vuosisadalla siirtynyt Pohjanlahden rannoille, joka heistä kutsuttiin Kainun-mereksi. Vähitellen siirtyivät Hämäläisetkin länteen päin, mutta jakaantuivat samassa kahteen osaan kahden puolen Suomen-lahtea, jotta Wirolaiset (muuk. Estit) tulivat Wiroom ja Hämäläiset (muuk. Tav-estit, Tavastit) Suomeen. Heidän jälkiinsä seurasi Karjalaisiakin Suomeen, oletiffin kun wanhan Perman walta ja kukoistus lanniistui Venäläisten yhä lewiävän wallan alle.

Suomalaiſten muinaifiſta oloista ja ſiwifiſtyksen ſeikoista on kyllä tieto wähiſſä. Ett'eiwät olleet ſuinkaan matalalla ſiwifiſtyksen kannalla, näkyy ſiitä kun heidän kielifſään on omituiſet ſanat kaikille maanwiljelyksen aſeille. Dhrat, niſut eli wehnät, pellawat, pawut ja herneet (riſtat) y. m. oliwat heille tuttuja, mutta rukiit, kaurat ja hamput lie newät olleet waſta muukalaiſten tuomat. Dhriſta oſaſiwat muinaſ-Suomalaiſet tehdä juotawansa: oluen eli olon, joka ſana on heidän kieleſtään peritty Ruotſin kieleen. Paljon muitakin taitoja oli Suomen miehillä jo ennen kuin tuliwat muitten ſiwifiſtyneempäin kansain ſeuruſtufſeen. He tukoivat taitawaſti rautansa ſota-aſeikſi ja muikſi tarpeikſi, he kehrafſiwät willansa ja pellawansa wärttinällä ja kutoiwat ſitten monenlaiſia kankaita, palttineista, aiwinaista ja ſarkaa, he hoiteliwat kimalaiſiaan (mettiäiſiä, mehiläiſiä), joista ſimaa kokofiwat, ja kaiken tämän ohella oſaſiwat Wäinämöiſen opetuſeſta ſoittaa kanteletta ja runoilla ikäwänſä karkoitaa. Mutta, jos ſepät ja runoniekat eroitanime, ei ollut heillä mitään muuta eroituſta työ-wiraſſa, waan kukin teki iſe tarpeenſa. Sana: "kauppa" on ſakſaſta lainattu ja ſana: "raha" merkitſee oikeaſtansa orawan-nahkaa, koſka tätä nähtäwäſti tarwarain waihetuſeſſa käytettiin wälin-tekiäiſikſi. Moni uufi tapa ja uufi oppi tuli waſta kriſtinuſkon kautta. Kynttilä on latinainen ſana candela ja nähtiin enſin uuden uſkon latinaiſella kirkonmenolla. Suutari (ſutor) on toinen nimi, jonka waſta

Kristin-uskon papit lienevät mukaansa tuoneet. Muuta säädyn eroitusta ei Suomalaisilla ollut kuin orjan ja vapaan; isäntä hallitsi perhe-kunnassa, ja kun yhteisiä asioita piti keskusteltaman, kokoontuivat perheen-isännät kärkeihin. Mutta kuningasta tai ruhtinaista ei lie heillä ollut; sillä nämä sanat ovat Germanilaisen kielistä otetut. Ainoastaan sotaa käydessä walittiin urhollisiin pää-mieheksi. Sitten rakennettiin jonkunmoisia vihollisten wainoa vastaan.

Suomalaisten muinainen usko näkyy aikojen kulussa monella tavalla muuttaneen muotonsa. Terve Jumala, jonka ääni kuului ukkosen ilman juminaassa, näyttää ensinnä saaneen heidän palveluksensa. Hänen nimittivät Ukkos, josta ukkonen on saanut nimensä. Ukolla näyttävät alussa ajatelleen olevan alkansa ja muun perheensä warsin ihmisten tavan mukaan, ja kun sitten rupešivat ajattelemaan eri haltian meressä asuaksi, nimeltä Uhto eli Uhti, luulivat hänelläkin olevan waimonsa, Bellamon. Viimein oli heidän mielestänsä joka paikka täynnänsä haltioita ja luonnottaria. Metsässä hallitsi Tapio emäntänensä tyttärenensä, Mannun ukko oli maan emäntä, ja wainajien waltakunnassa waltitsi Tuoni tylynä isäntänä. Mutta ukko kuitenkin kaikkien ylinä oli; hän oli yli-jumala, ilman kaiken kannattaja, puhki pilvien puhuja, hattarosten hallitsija. Luultawaa on, että Wäinämöinen, Ilmarinen ja Lemminkäinen myöskin olivat alkuperäänsä olleet jumalia, Wäinämöi-

nen ehkä maan haltia, Ilmarinen ilman ja taivaan, ja Lemminkäinen meren, vaikka Kalevalan runoissa ovat ainoastaan ylenluonnollisilla voimilla varustetuita uroita, jotka taioillansa tekivät kansansa mahtavaksi. — Suomalaiſten vanha usko oli taikauſta täynnä. Taioillansa, sanallansa saattoi tietäjä eli viisas ihminen tairuttaa luonnon voimat mielenſä mukaan. Monta muinaista uskon-käytöstä lienee jo hävinnyt tiedoiſtamme; warſinkin emme tiedä paljon Hämäläiſten tawoiſta, jotka luultawasti jollakin lailla erifiwät Karjalaiſten oloista, joiſta Kalevalan runot antawat meille selityksen.

Warſin yhteen aikaan ruwettiin lewittämään křiſtinuſkoa Suomalaiſille Suomeſsa ja heidän heimolaiſillensa eteläpuolella Suomenlahtea. Bremeniläiſet kauppariiehet toiwat w. 1158 křiſtinuſkon Piiriläiſille Riian lahden ja Düna-joen warrella, joſsa ſitten Sakſalaiset Kalpa-ritarit werifellä kokuudella pakoittiwat ſen-puoliſet pakanat uuden uſkon helmoihin. Tanskalainen kuningas Waldemar Woittaja aloitti myöhemmin ſaman työn Wirotſsa, joka ſitten ſamate tuli Kalpa-weljeſten haltuun. Vanhan uſkonsa kansa kadottiwat nämä Suomen heimolaiſet wapautenſakin ja tuliwat orjiksi ſakſalaiſten herrainſa alle. Rauheat kapinat, joiſta kokiwat ſärkeä ikeenſä, eiwät parantaneet heidän onnetonta tilaanſa. Mutta Suomeſsa aſettui Gerikki pyhän (w. 1157), Birger Jaarlin (1249) ja Torſel Anuutinpoian walloitus-retkien kautta Ruotſin leppeä walta, jolla Suomen kansa wähitellen ja ko-

wien kärsimysten alla on kasvatettu waltioolliseen täysi-ikäisyhteeseen ja wapauteen. Suomen kansan maine on kaitunut ympäri maailman sekä miekan että hengen teoilla. Sen ikä on wasta alullansa, sen tulewaisuus on koittamaisillansa.

Urapilaiset.

Myöskin Urapilaiset olivat ennen Kristuksen syntymää tutut, mutta silloin aiwan vähästä arvosta historialle. Wasta Kristuksen jälkeisinä aikoina, kuin heidän keskellä syntyi uuden uskonnon perustaja, astuivat Urapilaiset historiallisten kansain riviin.

Urapian saarento, joka on kolmen meren välinen, on luonnoltansa Uhrikkaan werrattawa; kansa taas on wallan toista ihmisluokkaa, kuin Uhrikan Neekerit. Uwarat hieta-aawat täyttävät maan, joka wuosituhansien kuluessa on säilyttänyt yhtäläisen luontonsa. Vielä tänään, niinkuin tuhat vuotta takaperin, tervehtii matkustaja ilohuudoilla hieta-aawain keskellä olewia wiheriäisiä kosteikkoja, joissa tuuheat palmupuut tarjoowat hänelle warjossansa hauskan leposijan. Tämä maa, monessa paikassa runsaasti kasvawa itämaitten kauniimpia tuotteita, on merkillisen Urapian kansan kotoperä.

Urapilainen kansa on kieleen nähden sukua niille kansoille, jotka historian ensi-aikoina lewisivät Pa-

lästinan, Syrian, Phoinikian, Babylonian ja Armenian ylitse. Arapilaisten pyhissä saduissa on paljon seurattu Vanhan Testamentin kertomuksia; Beduinat ja länsirannikon asukkaat olivatkin sukuisin Abrahamin pojaista Ismaelistä. Arapilainen on ko'oltansa keskinkertainen, tavallisesti laihamainen; elantonsa tarpeet ovat vähäiset; ruumiinsa näyttää olevan melkein paljasta luuta ja jännelihaa, ruumiin-rakennus on täynnänsä kauniista sopuisuutta, kasvot soikulaiset, mustat välähtävät silmänsä täynnänsä tulta ja neroa, kädet ja jalat kauniit ja siwät. Arapilaisen henki on tämän ulkomuodon mukainen; hänen ruumiin-asetuksensa osoittaa sielun ylevyyttä ja jaloutta; hän on wilpas, harras, waras ja syvämielinen.

Kun eivät Arapian suuret autiomaat voineet helposti metsästäjäkansaa elättää, rupesivat Arapilaiset tuohon luotettavaan karjanhoitoon. Tarkasti pysyivät nämät autiomaitten kuleksivat heimokunnat eli Beduinat tässä elatuskeinoissa, jotta kuwaileksamme nykyisiä Beduineja, annamme myöskin kuwan esiisäinsä oloista, kuinka he vuosisatoja sitten elivät samain telttien alla ja samoille lähteille ja laitumille weivät hewosensa, kamelinsa ja lampaansa. — Hewonen on Arapilaiselle ei ainoastaan uskollinen orja, vaan myöskin hauska toweri. Beduinat pitävätkin hewosensa semmoisessa arwoissa, että tekewät heistä pitkiä sukuluetteloita. Warsan synty pidetään warsin onnellisena tapauksena, joka on ilolla ja onnen-toivotuksella wietettävä. Hewoset

Kasvatetaan lasten joukossa telttien alla, ikäänkuin perheesen kuuluvat. Heidän uskollisuudesta ja ystävällisyydestä herrojansa kohta on monta juttua. — Yhtä suuri luonnon antama apu Arapilaisille on kameli. Tämä eläin on siitä merkittävä, että aivan vähällä juomisella toimeen tulee, kun on merkittävän kestävä janoa kärsimään. Tästä onkin sen paras hyöty. Nämät avarat santa-aavat ovat, näet, vedestä tyhjät, jotta matkustamaisien täntyy wiedä wettä mukaansa, matkalle lähtiesään. Muutoinkin on kamelista aivan suuri hyöty. — Kuleksivan Arapilaisen elämä on täynnänsä waaroja ja waiwoja ja etewinkin mies joukossansa on sitä elämän nautintoa waiilla, jossa eurooppalainen porwari elää. Beduina wiljelee myöskin ryöstämisestä, jotta wäkiwalta usein astuu oikeuden siaan. Hän waijyy usein kyllä matkustawia ja ryöstää heiltä heidän oman, mutta wälttää tawallisesti warfautta ja ryöstöä yön-aikana. Ryöstöä kärsimystä ei hän milloinkaan heitä nälkään nääntymään, waan antaa hänelle suojelusta ja elantoa. Wieraan-waraisuus pidetään Arapilaisten seassa pyhänä, jotta joka on astunut Arapilaisen katon alle, hänen ei tarwitse mitään waaraa pelätä. Niinpä tapahtuukin usein, että Arapilainen riistää kaikki tyhjäksi siltä, joka muutamia päiviä ennen katonsa alla on nauttinut mitä parasta talossa on ollut tarjottawana. Almuin antaminen on heillä pyhä welvollisuus. Miehen kunnia on heistä aivan kallis; niin pidetään myöskin muhkea ulkomuoto aivan suuressa arwossa.

Parhain koristus on parta, jota toisiansa terveh-
 tiesä suutelewat ja johon walaa wannoesä koske-
 wat. Arapilaisen mieli on loukkaufselle aiwan arka;
 hänen äkkinäinen luonteensa ei pian lepy, waan on
 ankara kostoa pyytämään. Solwausta kostamatta
 jättää on heistä suuri häpeä, jotta lapsien on wel-
 wollisuus isänsä edestä kostaa, jos kosto häneltä oli
 jäänyt hakematta. Niinpä owat monet heimokunnat
 vuosifatoja läpitsensä sotineet keskenänsä, saadaksensa
 esi-isäin alkamat wainotyöt molemmin puolin tasalle.
 On, näet, heillä luulo semmoinen, että, niinkauan
 kuin tapetusta werenkosto on heitetty hakematta,
 ei pääse se paikka, jossa surma tapahui, milloinkaan
 kästen wirkistyttämäksi.

Runollisuuteen on Arapilaisilla aina ollut suuri
 taipumus; mielikuwitteluksensa on aiwan rikas, an-
 taen kaikille asioille runollisen loisteen. Myöskin
 on heissä tarkka ja teräwä ymmärrys, joka näyt-
 täikse monenmoisissa nerollisissa sananlauskuisissa. So-
 aikasin pitiwät he kokouksia, joissa runoelmia esitel-
 tiin; niinpä harjoitettiin Skadhin kaupungissa kolme-
 kymmentä päivää perätysten kilwoituslauluja. Pal-
 kinnon woittaminen tämmöisesä tilaisuudessa oli
 aiwan suuri kunnia, johon kufin runoilija parhaasta
 päästä koetti päästä. — Arapilaiden kieli on mer-
 killisen rikas kuwallisista nimityksistä, esimerkiksi
 kahdeksankymmenen luwulla merkitään simaa, kah-
 densadan luwulla käärmettä, neljänsadan luwulla
 onnettomuutta ja tuhannen luwulla miekkaa.

Arabilainen, ehkä hän on monta meidän miehestä välttämätöntä tarvetta waiilla, on kuitenkin wapaudestansa ja suwustansa pöyhkeä. Koto puutteenensa on hänelle rakas ja arwokas. Tuo kuleksiva Beduina halweksii kiinteäin asuntopaikkain asujamia (Fellahs), kaupunkilaisia ja maanwiljelijöitä. Beduinat ovat Asian kansoista ainoat, jotka eiwät ole lanniistuneet orjuuden alle. Heimokunnan päämies on Scheikiksi kutsuttu ruhtinas, joka sowittaa sisälliset riidat ja sodaşa pitää päällikön-wirkaa. Tätä waltaa ei hän uskalla wäärin käyttää, pelkäen alamaistensa luopuwan kuuliaisuudesta. Usein yhdistywät useat heimokunnat yhden haltian alaisekşi; tämä sanotaan Suurscheikiksi eli emirikksi.

Beduinain keskellä syntyi w. 570 j. Kr. tuo mainio Muhammed. Tämä rupesti neljänkymmenen ikäisenä kansansa prophetaksi ja perusti Islamin uskonnon, joka pian lewisi kauaksi. Miekalla ja tulella lewitettiin uusi uskon-oppi yli maailmaa. Muhammed innoitti sotilaitansa urhoollisuuteen, luowaten uskon lewittämisesä kaatuneille paradisin ihailukset. Näinpä lewisi uusi uskonto lewiämistänsä. Chalifi eli Mohammettiläisten hallitsija otti pääkaupungiksensa Damaskon; hänen howinsa oli loistollisuudestansa mainio. Täällä kukoistiwat runollisuus ja tieteet; yleinen sivistys pääsi hywälle kannalle ja nousi 8:nella vuosisadalla korkeimmillensa.

Mutta ei ainoastaan Asia saanut tuntea Arabilaisten uskon-intoa ja urhoollisuutta; koko poh-

joispuoli Ahriffaa tuli heidän valtaansa noin w. 700 j. Kr. Täältä läksivät he w. 711 Gibraltarin salmen yli Espaniaan ja voitettuaan Länsigötiläiset laskevat he koko tämän maan allensa. Mutta valloitusihmonsa ei siihen taonnut; he läksivät Pyreneain-wuorten yli, tunkeuden eteläiseen Ranskanmaahan. Nyt joutui koko Kristikunta ja Länsieuroopan siivistys hirmuiseen hätään. Mutta tästä pulasta päästiin, kun Arapilaiset tulivat tappiolle Tours'in tappeluissa w. 732 ja peräntyivät jälleen Espaniaan. Tämä oli ensimmäinen suuri tappelu, jossa Arapilaiset menettivät voiton; Kaarlo Suuri nöyrästi heidät vielä enemmän. Eh'eivät voineet waltansa pohjoiseen päin lewittää, ottivat he kumminkin monta Wälimeren saarta haltuunsa.

Ei paljon aikaa kulunut, ennenkuin Arapilaiset Espaniassa erisivät Chalifein suuresta wallasta. Mutta heidän tänne tunkeutua, Kristittyin valta ei kokonaan häwinnyt, sillä eräs Pelago niminen länsigötiläinen ruhtinas oli paennut Asturian maakuntaan, jossa perusti vähäisen waltion, joka aikaa woittaa lewisi lewiämistään. Pian syntyi Pyrenean saarenolla monta kristittyä waltiota, jotka alinomaa sotivat Arapilaisia vastaan, woittaa heiltä yhä enemmän alaa. W. 1492 viimeinkin loppui Pyrenean saarenolla Arapilaiisten valta kokonaan. Heidän herruutensa oli Espanialle erinomaisten onnellinen. Sillä maa pääsi heidän aikansa semmoiseen waurastumiseen, jott'ei sen jälkei-

Dietoja Maailman Kansoista. 6

nen häviö ja turmelus ole kokonaan woinut poistaa kaikkia tämän kukoistuksen jättämiä jälkiä. Vielä hawaitaan sekä kansallisuudessa että muissakin seikoissa paljon, joka osoittaa Arapilaisista alkuperää.

Japanesit.

Vina 15:nnen vuosisadan alkuun oli paitsi Amerikkaa suuri osa nykyisinä aikoina hyvin tunnettuja maita Eurooppalaisten tietohalulle suljettu. Tähän kuuluu tuo Itä-aasian rannikolla olewa suuri saaristo, joka silloin vasta löydettiin, kuin Portugalit uutta tietä Afrikan ympäritse olimat päässeet Indiaan. Näihin saareihin kuuluu Japan'in keisarikunta. — Japanesit ovat wartaloltansa subdalliset ja muutoin notkeat ja wikkelat. Iho on kellanmoinen milt'ei ruosteekarwaiselle wivahtawa. Silmät, muutoin pitkänmoiset ja kaidat, ovat sywemmällä päässä, kuin tawallisesti muilla kansoilla. Pää on tawallisesti suuri ja kaula lyhyt; tukka musta, paksu ja öljystä kiiltäwä; nenä, eh'ei juuri litteä, lyhyt ja paksu. He ovat ymmärtäwäiset ja warowat, hyvän-suopeat ja ystävälliset. Hallituksensa, hyvä maanwiljelyksensä, säästäwäisyhtensä ja erittäinkin se, kuinka tekewät ulkomaalaisten kanssa kauppa, osoittawat kylläki kawaluutensa ja järkähtämättömyhtensä. Siisteyden pitäwät suuressa arwossa, jotta melkein joka huoneessa on kylpylaitoksia. Nöyryydessä ja tottelewaisuudessa tuskin kukaan voi Japanesille wertoja wetaää. Alamaisuutta esiwaltaa ja tottelewaisuutta wanhempia kohtaan painetaan jo aikasin nuorison mieleen. Alhaiset kumartawat sywästi ylhäisempiä ja tottelewat ehdottomasti esimiestensä käskyä. Oman-wertaisiansakin tervehtiwät

aina suurella kohteliaisuudella. Notkistaessansa pään alaspäin laskevat tavallisesti kädet polville tahti alemmaksiin sen mukaan, kuinka nöyrä tervehdyksen pitää oleman.

Uskonto on koko Japanissa pakanallinen; ainoastaan suurella waiwalla on silloin tällöin joku saatu Kristin-uskoon taipumaan. Keisari on myöskin ylimmäinen pappi ja asettaa kaikki papit wirkoihinsa. Uskon-opillisia lahkokuntia on paljon. Templit ovat päiwät läpitsensä awatut, jotta kukiin saisi niissä pitää rukoustansa millä aialla tahansa. — Japanesein sota-aseet ovat joutsu, nuolet, sapeli ja pyssy. Joutsut ovat hywin suuret ja nuolet erinomaisen pitkät. Sapeli on pää-ase. Kukiin, joka ei kuulu maanwiljelijäin säätyyn, kantaa semmoisen wyössänsä. Kaikki ihmiset, mistä säädyistä lienewätkin, käywät samantlaisessa purussa. Tämä kansallinen puku on pitkä, awara kauhtana, joka tehdään erilaisista aineista; suwella on se ilman wuoritta, talwisajkoina taas paremmin warustettu. Waimot pitawät useampia tämmöisiä kauhtanoita päällyhysten. Kaikki kauhtanat sidotaan lanteen ympärille wyöllä, jota käydetään plakkariksi. Japanesilla on myöskin housut, jotka ovat hywin awarat ja muutoinkin eriskummalliset katsella. Jalkineiksi pidetään tohwelia taikka kenkiä. Mieheltä leikataan hiukset päälta pois otsasta niskaan saakka; siwuhiukset sitten sidotaan päältaen yli kiinni. Väätä ei peitetä muutoin kuin matkoilla. — Huoneitten permannot peitetään aina hienoista ruohoista tehdyillä matoilla ja seinät koristetaan paksuilla ja kauniilla tapetilla. Rakennukset ovat pienet ja vähäpätöiset; harwoin ovat he kahdenkertaiset. Tieteistä ja taiteista ei paljon pidetä; maanwiljelys on kaikkien toimenä. Kaikista tieteistä on ainoastaan tähti-oppi jonkunmoisessa kunniaassa; muut ovat wielä wasta alkamaisillansa.

Neekerit.

Nyt on meidän yhdestä kansasta juteltava, joka on maailman onnettomimpia. Tämä on Neekerin-kansa Afrikassa. Tämä maanpiirin-osa on vielä kaikkien wähin tunnettu. Ehkä African pohjoiset rannikot jo vuosituhansia sitten olivat siivistynein kansain asumasiat, on waista myöhäisempinä aikoina maan-sisuun ruwettu tunkeumaan. Paitsi tänne siirtyneitä kansoja, on Afrikassa myös alkuperäisiä asukkaita, nuot mainitut Neekerit, Aitiopilaiseen kansanluokkaan kuuluwaiset. He owat sekä maan sisussa että läntisellä rannikolla.

Neekerit, jotka owat wahwaa ja rotewaa sukua, eläwät luonnollisessa yksinkertaisuudessa. Metsästäminen ja maanwiljelys antaa asukkaille kaikki heidän tarpeensa. Muutamat neekeriläiset heimokunnat owat nykyisempinä aikoina taipuneet käsitöihin. Niinpä osaawat Uskantanimiset tehdä puuwillan-kankaita, sulattaa metallia ja rakentaa suuria awaroita rakennuksia. Tapanansa yleensä owat kowin raa'at ja julmat. Tawalliset huoneet owat mullasta ja oksien niouksesta tehdyt. Akkunoiksi ei käytetä lasia waan bambu-kaislasta tehtyä ristikkoa. Orjuus, ehkä Afrikassa kotoinen, eriaa täällä paljon muissa maisissa tawallisesta. On, näet, täällä orjan ja herran wälillä isänwaltainen olo, jotta useammissa heimokunnissa herra, ellei hän ole itse kuningas, ei uskalla tappa orjaansa.

Puhukaamme vielä Neekerien orjiksi käyttämisestä wieraisissa maisissa.

Kun eurooppalaiset kansat, Espanialaiset, Portugalit, Englantilaiset, Alankomaalaiset ja Ranskalaiset rupesiwat löytyneitä maita Amerikassa asuttamaan, puuttui heiltä usein satoisten kentojen wiljelijöitä. Näitten maitten alkuperäiset asukkaat eiwät

hyvin kyteneet näin raskeasen työhön. Tästäpä tuli heille mieleen tuoda ulkoa orjia, joilla sopisi työt toimittaa. Lähetettiin Uhrikkaan laivoja, joilla tuotiin joko wäkiwällä taikka ostolla Neekerinä. Nämät sitten pahtiin orjina kaikenlaisia kowia töitä toimittamaan. Tuo hirwittäwä orjankauppa oli Kristuksen edellisestä muinaisuudesta pysynyt Afriassa ja Uhrikassa. Waltiot ja erityiset rupešivat nyt orjankauppaa käymään; he warustivat tätä kauppaa warten laivoja ja toivat nyt Amerikan kauppapaikoille muka "mustaa puuta", johon Neekerit mustan wärinsä wuoksi werrattiin. Myöhäisempinä aikoina owat kyllä hallitukset Euroopassa, erittäinkin Englannin, koettaneet häwittää tämän kaupan; mutta tämä ei vielä ole kokonaan onnistunut, sillä vieläkin wiedään sadottain näitä onnettomia Uhrikan länsirannikolta ja lastataan niinkuin mikäkin karia laivoihin, jotka wiewät heidät kodoista ja rakkaasta perheestä kowan onnen käsiin.

Mahtakoon pian ihmiskunnan hywää harrastawaisille onnistua poistaa tämä Kristikunnan häwäistyö!

Kolmas Osake.

Uutten maanpiirin-osain kansat.

Aasiassa, Euroopassa ja Afrikassa oli vuosifajojen kuluessa ihmiskunta Kristinuskon vaikutuksen alaisena vähitellen edistynyt sekä hengellisessä että ruumiillisessa katsannossa, kun yht'äkkiä 15:nneen vuosifadan lopussa ja 16:nneen alulla löydettiin maan-osia, joita ei kukaan ennen woinut aawistaaakaan, ja jotka suuruudessa ja awaruudessa wetiwät wertoja ennen tunnetuille maan-osille. Nämät uudet maanpiirin-osat oliwat Amerikka ja Australia saarionsa. Meidän on vielä tässä näitten maan-osain kansat tutkittawina.

Amerikan alku-kansat.

Kauan on wäitelty, owatko Amerikan alku-asukkaat wallan toista alkuperää kuin muut ihmiset, wai owatko he muinaisina aikoina tänne siirtyneet. Tämä viimeinen luulo on paljon todenmukaisempi, niinkuin jo ennen olemme maininneet. Kuitenkin ei ole kiellettävä, Amerikkalaisen ihmisurvon, mitä alkuperää sitten lieneekin, sekä ulkomuodon että kieltensä puolesta olewan muista maanpiirin asukkaista hywin eriäwäinen. Tähän kuuluwat ihmiset owat kawallisesti suuret ja rotewat. Ihonsa on wasken-
karwainen; tukkansa musta, pitkä ja kiiltävä; parta ohut ja kehnomainen; otsa lyhyt; ripset esiin-pistäwät; huulet paksuimoiset. Nämät owat yhteiset

Amerikan kansain tuntomerkit; Maan-nawan likitie-noilla asuwaitset eiwät kuulu tähän. Silmiin astu-wa on, että Amerikan kielissä on paljon sanoja, jotka wiwahtawat Aisialaisiin kieliin. Tästä onkin päätetty, Amerikkalaisien olewan alkuperäisin Aasia-sta. Tähän wiittaa muitakin seikkoja. Niin on esi-merkiksi Meksikossa löydetty wanhoja muistopatsaita, templiä j. n. e., jotka osoittawat kokonaan Aasia-laista sukuperää.

Katselkaamme nyt wähän tarkemmin Amerikan erityiset kansat. Äärimäisessä pohjoisessa, Amerikan luoteisessa Wenäjään kuuluwassa kulmassa, asuwat jäisillä lumikentäillä:

Kalugiat, Kaluschit; sotaisa ja raaka kansa, joka kauppa Wenäläisille metsännahkoja. Amiraliti-kunnan saarilla, joissa yli koko vuoden on lunta ja jäätä, asuwat

Wakaschit, jotka ulkomuodoltaan owat erino-maisen suuret ja kaswonsa parrattomat. He owat kowin raa'at ja tietämättömät ja asuskelewat per-heettäin kehnoissa majoiissa. Kalanpyydyksensä ja metsästämisikalunsa owat hywin nerokkaasti tehdyt; heillä on jonkunmoinen piikillä warustettu airo, jolla wetävät kalat luoksensa. — Uus-Georgiassa asuwai-set kansakunnat owat Solkukit, Sunuchutet j. n. e.; he eläwät kalan-saaliista.

Mitä enemmin tullaan eteläänpäin, sitä suloisem-maksi käy luonto ja asukkaatkin muuttuwat ihmisen-näköisemmiksi. Tämän woi jo sanoa Hudsoninbai'n likitienoilla asuwaisista ja Labradorin ynnä Grön-landin asukkaista. Vielä näilläkin paikoilla on ko-win ankara pakkaneen. Kolme alkuperäistä kansaa asuu näissä kolkissa maakunnissa.

Eskimoit asuwat aina Jäämeren rannoille saak-ka. He owat pikkuiset, heikot ja iholtansa likapu-nertawat. Ympöriäiset majansa owat taljoilla pei-

tetyt ja muutoin niin viheliäiset, ett'ei niihin pääse sisälle muuta kuin konnaamalla. Hylkein nahasta tehdyt aluksensa liikkuvat hyvin keweästi.

Hudsoninbai'n lähellä asuu pohjois-indianilainen heimokunta, johonka kuuluvat ovat rotewat ja ko'oltansa keskentertaiset. Tukkansa on musta, paksu ja sileä, kuin Indianilaisilla ainakin. — Grönlandin asukkaat kutsuvat itsensä omalla nimellä: Kalalitet eli Innouhs. He luulevat auringon nais-jumalaksi mutta kuun pitävät mies-jumalana. Muutoin elävät melkein kokonaan uskonnotta ja la'itta, ehkäpä kristityt lähetyksaarnaajat ovat koettaneet heitä raakuudestansa johdattaa. Ihonsa on kellahtawa, tukka musta ja paksu, huulet paksut, silmät tuike mustat ja pienet; kädet ja jalat pienet ja sopeat. Waimoin täytyy kaikki työt toimittaa: päälystää wenheet taljoilla, rakentaa huoneet, mennä miestensä kanssa kalaan j. n. e. Paitsi koiria ei ole Grönlandilaisilla mitään koti-eläimiä. Huoneensa rakentawat tavalisesti wuorten eli kallioin suojaan. Grönlandilaisissa sanotaan olewan suuri rakkaus lapsiinsa ja kolkkään isänmaahansa. Dsa niistä on jo käännetty kristin-uskoon. — Jätettyämme nämät pakkasen pesäpaikat, tulemme Kanadaan, jonka asukkaat maansa ilman-alasta voivat maanwiljelykseen ryhtyä Wäestöön kuuluu sekä tänne muuttaneita asukkaita että maan rajalla asuwaisia raakalaiskansoja; viimeisiä ovat Huronit ja Iroksefit.

Suurin osa Pohjois-amerikkaa on nykyään pieniä waltioita, jotka ovat liitolla toisiinsa yhdistetyt. Nämät ovat Pohjois-amerikan wapawaltiot. Näitten wäestö on parhaasta päästä tänne siirtyneitä Eurooppalaisia erinomattain Englantilaisia, joille alkuasukasten täytyy jättää yhä enempi tilaa. Tällä on meidän puhuminen ainoastaan alkuperäisistä, asukkaista, jotka kutsutaan yhteisellä nimellä Indi-

aniksi. He jakaantuvat useampiin heimokuntiin, joilla on erityiset nimensä. Täällä emme puhu muuta kuin, mitä on kaikille heimokunnille yhteistä. Indianit elävät enimmäiten wirtojen rannalla, elättäen itsensä metsästämissen ja kalastamisen saaliilla sekä maan hedelmillä. Tavoiltaan ovat hyvin raajat. Kullakin heimokunnalla on päällikkönsä, jolle kuuliaisuutta osoitetaan; muutoin on kullakin oma herransa. Mies on perheessään itsewaltias. Kaikki tärkeät asiat jätetään soturikokouksen tutkittavaksi. Tämä sitten päättää ne huutoin antamisella. Paljaasta ylpeydestä pitävät he wieraita hyvänä. Heimokunnan päällikkö käskää wieraan majaansa ja kesittää hänen isänwaltaisella tavalla. Sitten wiewät kaikki kylän ylimykset wuorotellen hänen majoihinsa. Näitten Indianien majat ovat wallan säännöttömästi raketut. Mitä wahwemmin wiimeisinä aikoina siirtolaisia on muuttanut näihin yhdistys-waltioihin, sitä enemmin ovat Indianilaiset häwinneet; he ovat joko siwistyyksen saatuansa, hämmentyneet siirtolaisiin, tahti paenneet vielä sywemmäksi kolkkiiin metsiinsä, joittenka tiheys vielä suojelee heidät yhä edemmäksi tunkeuwasta siwistyyksestä.

Uivan toisenmoinen on Meksikossa asuwaisten laita. Nämät ovat waskenkarwaisia Indianilaisia, Espaniasta tänne muuttaneita, Amerikassa syntyneitä Espanialaisia (Creolit) ja kansain-hämmennyksestä syntyneitä (Mulatit, Mestetsos, Esambos). Kotoperäiset asukkaat ovat hyvin wahwaa ja rotewaa sukua. He sanotaan pääsewän hyvin wanhaan ikään, ovat wanhoillakin päiwillä harmaa-hiuksetta ja pysywät kuoleman saakka merkillisen hywiissä woimissa. Meksikon Indianilaiset heimokunnat ovat wuosifatojen aikoja saaneet Espanialaisilta kowaa wainoa karsiä. He eiwät, Espanialaisten tänne tultua, olleet wallan siwistyyksestä; tiesiwät esimer-

Kiksi vuoden pituutta ja ymmärsiwät wähän rakennustaidettakin. Nohyään ovat he yksiwakaiset ja harwapuheiset; ovat jänkästi pysyneet wanhoissa tawoissansa ja luuloissansa; Kristin-uskoonkin on heitä wäkiwällä pakoitettu. Eulunsu kuuluvat haikeilta ja surullisilta; tanssi on ainoastaan miesten huwitus. Maalaukseen ja kumanweistoon ovat he hywin taipuwaiset. Merkkillistä on nähdä, miten paljon voivat kehnoilla puukolla ja tiwellä toimittaa. Kukkia rakastawat warsintin; paras ja otollisin lahja, kuin voidaan jollekulle antaa, on kukkaseppele.

Näistä paljon eriaiwaiset ovat Etelä-amerikan alku-asukkaat, joista mainitsemme Perualaiset, joilla on huono kyky, kolkka ja epäluuloinen mieli. Ehkä heillä on hywät ruumiinwoimat, eläwät laiskoina liassansa. Huoneensa ovat kehnosti raketut ja likaisuudesta inhoittawat. Yhtä kehnot ja wiheviäiset ovat myöskin waatteensa ja ruokansa. Wäkewiin juomiin ovat he hywin taipuwaiset, jotta he semmoisia saadaksensa antawat mitä hywänsä. Paljoa siwistyneemmällä kannalla ovat Paraguay'n asukkaat, kun tuli jo aikasin Kristin-usko heille tutuksi. Näitten koko rikkaus on karjoissa Tokaisen päivän lopettawat huwittawaisilla kokouksilla, joissa nuoret paimenet ja paimentytöt tuuheain puitten warjossa wanhan ukon johdatuksen alla laulawat keskenänsä lauluja wuorotellen.

Eteläisessä osassa Etelä-amerikkaa on Patagonian maakunta, jonka asukkaat suuruudestansa ovat merkittawät. Eräs matkustawainen menneeltä vuosisadalta kertoo, useitten heistä olleen seitsemän jalan pituiset. Heillä on wahwa luurakennus, leweät kaswot, ruskea iho, paksu, litteä nenä ja suuri suu. He pukeutuwat eläinten-taljiihin, jotka ovat yhteen liitetty nelikulmaisen lewätin muotoiseksi Päässänsä kantawat suljilla koristetun hatun. Maa on laiha

ja kasvamaton. — Etelä-amerikan peräisimmässä osassa asuvat **Pescherät**. He sanotaan olevan maailman raakain kansa. Kooltansa ovat keskinkertaiset, kasvoiltansa leveät, esiinpistävillä poskilla ja litteällä nenällä. Eikamaisuudestaan ei ole mahdollinen eroittaa, minkä värinen ihonsa on. He ovat hyljen-nahoiissa waattetut ja elävät kaloista ja karin-kaukaloista.

Ennenkuin jätämme Amerikan kansat, on meidän Brasilian asukkaista muutamia sanoja sanottava. Nämät ovat tawoiltansa kowin raakat; ainoastaan ruumiilliset voimat ja raakuus on heistä josakin arwossa pidettävät. Silloinkin, kuin joutuvat wihollistensa tapettawaksi, koettawat he näitä irtistellä, sillä osoittaaksensa urhoollisuutensa pysyvän vielä kuolemassakin. Sanotaan Eurooppalaisen ei jaksawan jännittää kymmenwuotisen Brasilian poian joutsea.

Etelämeren saariston kansakunnat. Australia, myöskin Polynesiaksi sanottu, sisältää kaikki itäpuolelta Itäintian saaristoa Amerikan länsirannikoon saakka olevia saaria. Näillä saarilla asuwaisten luku sanotaan nousewan miljonaan henkeen. Heitä jaetaan kahteen pääosaan; Ensimmäinen on niinkutsutut **Australiat** ja toinen **Australi neekerit**. Ensimmäisillä on Malajilaisen ihmisluokan tuntomerkit ja toiset taas ovat hyvin Neekerein näköiset. Näitten päälahkojen hämmentymisestä toisinsa ovat usat wälisuwut syntyneet. He puhuwat erityisiä kieliä ja ovat erinäisellä sivistyksen kannalla. Muutamat käywät alastomina, toiset taas jommoisiesakin waate-repaleissa. Muutamat elävät ainoastaan siitä, mitä luonto itsestänsä heille tarjoo, toiset taas kalan ja metsästämissä saaliista. Mutta ompa semmoisiakin, jotka wiljelewät maatansa oikein säännöllisesti, asuwat komeissa huonet rakennuksissa ja ovat waltiollisiin oloihin taipuneet. Melkein kaikilla asukkailla on tapa leikata ruumiisensa kaikenlaisia kuvia koristukseksi. Ihmisuhria on hyvin tawallisia ja sekä on joskin tawallista, että syöwät kaatuneitten wihollistensa lihaa. Heidän uskon-oppinsa on pelkkää pakanuutta; kuitenkin on Kristin-usko näilläkin mailloilla woittanut vähän alaa.

Uusi-Hollandin alku-asukkaat ovat iholtansa mustat, niinkuin Ahrikan Neekerit, ja willa-kähärähiuksiset. Heidän sanotaan usein asuwan ontoksi kowerruissa puissa. Kalaa ja juuria on tawalliset elatusaineensa; muutamat heimokunnat ovat ihmisen-syöjiäkin. Sisumaan asukkaat ovat tylsäpäiset ja raakat, melkein kuin metsäpedot. Ripuja ja haawoja kärsiwät ikäänkuin olisiwat tuntoa waillo. Pahailmaisinaikin aikoina ovat he melkein alastomina. Lapset

Kohdellaan lempeästi ja vanhat pidetään kunniaissa. Diktator hallitusta ei heillä ole, mutta isänvaltaisuus on lujana.

Uusi-hollandiin kuuluvain saarien asukkaat ovat taivoiltansa yhtä raajat. Heidän vaatteensa ovat kangurubedon nahaista. Glantonsa on tavallisesti karin-kaukaloita ja paistettuja merikrapuja ja useinkin semmoisia aineita, joita luulisi mahdottomiksi syödä. Ensimmäisiä tänne muutaneita siirtolaisia kohtaan olivat koviin julmat. Keihäänsä ovat puiset ja koviin painavat; näitä kättäesfänsä ottavat he kekkeltä kiinni ja wiskaavat vihollisiinsa. Heimokuntain päälliköitä heillä ei ole; mutta kuskakin perheessä on tarkka järjestys. — **Uusi-Guinean** asukkaat ovat kolme eri kansaa. **Papuat** ovat mustat ja soreawartaloiset, mustilla ja willaisilla hiuksilla. He ovat koviin sotaiset, julmat ja petolliset. Heidän sota-aseensa ovat keihäitä, sapelia ja ampuma-aseita. **Saratorat** sanotaan elävän puissa; eläkkeensä saavat maanviljelyksestä. **Badschnat** näyttävät olevan kulkewia kalastajia, sillä he asuvatkin pienissä katetuissa weneissä, tahi paaluihin raketuissa huoneissa, ainakin meren lähellä.

Uusi-britannian asukkaat, soreawartaloiset ja wahvat, iholtansa ruosteekarvaiset ja hiuksista mustat, käyvät wallan alastomina. Sota-aseensa ovat kirjawiilla suljilla koristettuja keihäitä, linkoja ja nuijia. — **Uusi-georgian** asukkaat ovat, mitkä mustat, mitkä ruosteekarvaiset. Heillä on itsewaltainen päällikkö. Hän pidetään semmoisessa kunniaissa, jotta esim. ei kukaan kuoleman uhalla uskalla astua kuninkaan warjohon. **Uusikaledonialaiset** ovat wakaista ja hyvän-suopeata kansaa, ehkä heillä vielä on tapana ihmisiä syödä. He osaavat hyvin weneitä rakentaa, joilla soutawat merkillisen sukkelaasti. Waimoin tila on niin huono, että saawat juhnan-wirkaakin toimittaa.

Popuksi tähtyy meidän mainita tämän äärettömän saariston merkillisimmät kansat. Nämät ovat **Seurasaarten** ja **Sandwikipaarten** asukkaat. Näihin saarihin on jo aikaa sitten kristin-usko ja eurooppalainen siwistys tullut. Maanviljelys ja keinollisuus on hyvässä alussa. Kansa on kauniin-näköinen, hyvänsuopea ja jalomielinen.

Wielä ei ole kaikki näissä merissä olemat saaret löydettyt. Wielä nytkin tekevät rohkeamieliset merenkulkijat uusia löytöretkiä warsinakin etelä-nawan lähellä.

